This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

V 45 5431.30

Harvard College Library

FROM THE
ICHABOD TUCKER
FUND

ESTABLISHED IN 1875 BY THE BEQUEST OF ICHABOD TUCKER, CLASS OF 1791, AND THE GIFT OF MRS. NANCY DAVIS COLE, OF SALEM

AZ

ÉJSZAK-AMERIKAI POLGÁRHÁBORÚ TÖRTÉNETE.

IRTA

ASBÓTH LAJOS,

1848/49-ki honvéd tábornok és akadémiai tag.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1875.

V 21S 543/.30

JÓZSEF

CS. KIR. FŐHERCZEG Ő FENSÉGÉNEK

MÉLY HÓDOLATTAL

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

ELŐSZÓ.

Az éjszak-amerikai Egyesült-Államokban a mult évtizeden lefolyt polgárháború, úgy indokait s czéljait, valamint a végbevitelére foganatba vett eszközöket s végeredményeit tekintve, századunk epochalis eseményei között első sorban áll.

1620-ban egy hollandi hajó kötött ki a James folyóban. E hajó 20 guineai néger rabszolgát szállított partra, kik virginiai dohánytermelőknek adattak el. E tényben rejlik minden következő viszály, valamint a nagyszerű végkatastrófának csírája: mert e ténynyel inauguráltatott az „ingyenmunka“ jogszerűségének elve. Az ingyenmunka azonban idő folytán a déli államok farmerjei kezébe mérhetetlen incseket halmozván fel, alapját képezé azon anyagi majdan politikai túlsúlynak, mely utóbb az éjszaki lamokra nézve elviselhetlen terrorismussá vált.

Midőn 1778-ban a törvényalkotó congressus Washington elnöklete alatt a rabszolgaság

fenntartását concessióként elfogadta: azzal ama vészteljes csírát fejlesztette, mely a világrendítő polgárháborút előkészítette.

Ugyanaz év september 17-ke volt azon nagy nap, a melyen az Egyesült-Államok „magna charta"-ja sok havi vajudások és alkudozások után végre aláíratott. Ez volt azon percz, midőn az amerikai népállam nestora, az agg Franklin Benjámin — az időben 85 éves — „Amerika napját felkelni" látta; csakhogy még ekkor is az alkotmány 1-ső t. cz. 2-ik szakaszának 3-ik kikezdése, mely a rabszolga-intézményt — bár leplezve — szentesíté: ama fényes napot éktelenítő rút folt volt.

Franklin hazafiúi lelkéből eredő jóslatai között, melyekben egy „száz millió ember által" lakott szabad amerikai demokratikus köztársaságról ábrándozik, az egyetlen ürömcsepp az volt, hogy a szabadság ezen asylumában lesznek — nem szaszabad amerikaiak is.

S ez mély aggodalommal tölté el a szabadságharcz legjobbjait; ama végzetes pont az alaptörvénybe mindazáltal be lőn iktatva.

Ez politikai bűn vala, és a bűnnek örök átka az, hogy csak roszat szülhet, s roszat szült ez esetben is. Megmételyező s decomponáló processusa majd egy századig tartott, s végkifejlésében

egy ifjú, erőteljes, gazdagsága, szabadsága s páratlan gyors gyarapodása miatt méltán bámult s irígyelt ifjú óriás államot a sír szélére vitt s majdnem elemeire bontotta fel, úgyannyira, hogy életét csak millió szabad polgárok életével, — aranyhegyek s vértenger árán vásárolhatta meg.

Ez a büntető nemesis keze a nemzetek történelmében.

S valjon mi lőn eredménye e gigas-küzdelemnek?

Eredménye oly nagyszerű, örvendetes s maradandó, minővel polgárháború még soha sem dicsekedhetett: a rabszolgaságnak teljes és végleges megszűntetése örök időkre.

Nemcsak az Éjszak fegyvereinek diadala az, hanem diadala egyszersmind a józan észnek, a humanitásnak, a legmagasztosabb politikai s ethikai elveknek s örökfényű győzedelme az emberi nem egyetemleges szabadságának.

A világtörténelem e forduló pontján az emberiség geniusa büszkén tekinthet vissza a végzett munkára, s ily nehéz próbában edzett erejében bízva reményteljesen a jövőbe.

Ez óriási, szent küzdelemnek mi élő tanui voltunk! és kit nem érdekelt volna az?

Az államférfiú s a politikus, a gyáros és a

kereskedő, a bankár és a katona: kiki saját szempontjából, aggódva látták a setét felhőket feltornyosúlni, érzék a vihar közeledését, szemlélték romboló hatásait, s két világrész visszafojtott lélekzettel leste a katastrófa végbefejezését.

Mi ránk, katonákra nézve, e hadjárat nemcsak érdekes, hanem minden lényegesb mozzanatában felette tanúlságos is volt.

Én is gyűjtöttem abban az időtájban, s azután is mindent, mi azzal katonai szempontból szorosabb kapcsolatban állott; angol, franczia s amerikai hirlapok, röpiratok tömérdek anyagot szolgáltattak. Sándor testvéröcsém, ki az éjszaki sereg műveleteiben mint osztálytábornok tevőlegesen részt vőn, s velem a hadjárat ideje alatt is levelezésben állott, az általam gyűjtött anyagot nem csekély mértékben eredeti s részletes adatokkal gazdagította.

Mindezeket csak saját szakmám iránti érdekeltségből és magam tájékozására tanulmányoztam, s minthogy az eszme csak szó által nyer alakot, régi szokásom szerint feljegyeztem.

Más czél nem lebegett akkor szemeim előtt.

De Sándor öcsém 1868-ban, mint az Egyesült-Államoknak a laplatai confoederatiónál megbízott követe Buenos-Ayresben meghalálozván: reám maradt irományai között számos oly jegyzetet találtam, me-

lyekkel saját feljegyzéseimet kibővíthetém, s miután van okom hinni, hogy szeretett öcsém tovább élve, maga írja meg vala édes magyar anyanyelvünkön az amerikai polgárháború történetét, s minthogy hazai irodalmunk még maiglan is egy ily mű hiányában szűkölködik: nem véltem felesleges munkát teljesíteni, midőn agg korom napjait arra szentelem, hogy annak legalább vázlatát adjam.

Ismerem tárgyam nehézségeit, s tudom, hogy az elvállalt feladatot teljesen megoldani nem fogom: mert Xerxes mesés hadai óta nem is hallott a világ akkora seregekről, minők Amerika mérhetetlen térein tényleg s éveken át egymással megbirkóztak, és nagyszabású hadműveleteket változatosságban s érdekességben ritka hadjárat nyujtott annyit, mint ez.

A tárgy ily soknemű nehézségei mellett, távol a cselekvések terétől, és az egyes mozzanatokat épen ily természetű háborúknál nagyban befolyásoló politikai és társadalmi viszonyoktól: az iró legnagyobb buzgalmának daczára sem állíthat elő tökéletest.

Tudom ezt, azért nem kötök nagy igényeket kámhoz, melyet — mert e 4 éven át tartó yszerű harcznak részletes leírása számos köte-töltene be — csak vázlatnak tekintek.

Ugyanerre kérem t. olvasóimat is; de ha csak félannyi tanúlságot merítenek is abból, mint a mennyi élvezetet munkám megírása nekem okozott, meg vagyok győződve, hogy nem fogják elitélni azon kegyeletet, mely nekem a tollat kezembe adta.

Nektek, édes hazám hű fiainak, kik minden perczben készen álltok vérrel s élettel megvédeni közös jó anyánkat, ajánlom késő őszöm ez igénytelen — talán utolsó — gyümölcsét. Neked, fenségés Uram, a honvédség főparancsnokának, ki nemzetét annyira kegyeli. Nektek, magyar honvédeknek a jelenből, és drága bajtársaimnak a multból, — s az éjszakamerikai háború történetét lapozva, emlékezzetek ő róla is, ki szintén honvéd volt; ki veletek együtt küzdött s vérzett, s kinek feldúlt kebelében a haza veszte után idegen világrészben is soha perczig sem enyészett el a haza iránti szeretet s annak jobbléte iránti reménye. Emlékezzetek meg róla, ki Titeket annyira szeretett, és a magyar névnek a világ leghatalmasabb szabad államában becsületet szerzett.

Legyen e művecske tehát neked — kegyelt emlékeidnek is — ajánlva, s tegyen tanubizonyságot sírodon túl is hű testvéri ragaszkodásomról

A SZERZŐ.

ELSŐ RÉSZ

AZ 1861- ES 1862DIK ÉV ESEMÉNYEI.

Első Szakasz.

Politikai helyzet.

Az 1861—1865-iki éjszakamerikai polgárháborúnak csiráját, mint már az előszóban említettük, az 1787-ik évben szervezett, és 1788-ban elfogadott szövetségi szerződésben kell keresnünk, midőn abban a déli államokban uralkodó embervásárlás és ezzel összekötött rabszolgatartás nyílt kérdéssé hagyatott és annak végszabályozása további időre halasztatott.

Washingtonnak, a nagy és nemeslelkű emberbarátnak ezen kérdésben tanusított gyengesége nem maradt büntetlenül, habár annak megtorlása csak 70 évvel később következett be. Az elődök hibáiért az unokáknak kellett szenvedniök.

A meddig a munkaerő, aránylag a föld kiterjedéséhez csak igen csekély vala, és a bevándorlottak a szokatlan forró éghajlat és mocsáros levegő káros befolyása által tizedeltettek, addig négerek igazoltnak látszott azon eljárás, hogy a

Dél az igen terjedelmes telepítvények mívelésére rabszolgát használhasson; ez akkor annálinkább megengedhető volt, mert a fekete fajnak izmos testalkata a forró égaljhoz, valamint a nedves talaj kigőzölgéseihez szokott természete könnyebben ellenállhatott azon káros befolyásnak, melyet az az egészségre gyakorolt; inkább kitarthatta a nehéz munkát, mint az újonnan bevándorlott európai gyarmatos; de idővel, midőn a lakosság száma megszaporodott, midőn az első bevándorlottak bennszületett ivadékai már-már megszokták ezen égaljt, ekkor a déliek azon makacs tartása nem vala többé elfogadható, hogy folytonosan ellenezték az éjszakiak által megpendített humanus és nemes eszmét, hogy elvégre a becstelen embervásárlásnak, a rabszolgatartásnak vége vettessék.

Az ez időben fennállott 33 állam közől 22 elvből nem tartott rabszolgákat, — u. m. Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachusets, Rhode-Island, Connecticut, Ohio, Michigan, Indiana, Illinois, Visconsin, Jova, Minesotta, Kansas, Kalifornia, Oregon, Delaware, Maryland, Kentucky, Missouri,*) Columbia és a szabad területek. Ezek

*) Maryland, Kentucky, Missouri és Delaware tartottak ugyan rabszolgát, de elvben a rabszolgatartást ellenző államokhoz csatlakoztak.

a hozzájuk csatlakozott szabad területekkel 22½ millió fehér és ½ millió színes lakosságot képviseltek.*)

Rabszolgát tartó államok voltak: Virginia, Éjszak-Carolina, Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana, Georgia, Tennessee, Arkansas, Dél-Carolina és Texas, 5½ millió fehér és 3½ millió színes rabszolga lakossággal.

Az előbbiek, az úgynevezett szabad államok évek óta oda törekedtek, hogy az összes államok congressusa által törvény hozassék, mely a rabszolgaságot megszüntesse, és az, ha nem is rögtön, — de mégis — méltányolva a déliek telepítvényi viszonyait — határozott idő alatt teljesen eltöröltessék.

A déli 11 állam ezen törekvésnek folyton ellenszegült és mindaddig, míg e gazdag államok hatalmas befolyása által az elnöki szék betöltése a déliek részére biztosítva volt, a fennemlített törvényre szólló bill behozatalát mellőzni sikerült is; — de midőn az utólsó — 1861-ki — elnökválasztásnál a déli rész jelöltje Buchanan a szaelvű *1) Lincoln által megbuktattatott és a dé- a rabszolgatartás kérdésében vereségöket előre

*) Lásd az I-ső rész végéhez csatolt jegyzetek megfelelő

látták, — nem várva be az új parlament megnyitását, — rögtön egymásközt szövetkeztek, és Jefferson Dawis személyében külön elnököt választván, „confoederált államok“ név alatt megalakúlva, az uniótól való teljes elszakadást kimondották. — (1860-ik évben februárius hó 4-kén.)

Az unióhoz hű maradt 22 szabadelvű állam ezen végzést, mint törvénytelent, semmisnek nyilvánította, és az összegyűlt éjszaki congressus határozatot hozott, hogy a forradalmilag elpártolt államok minden lehető erővel a nagy unióhoz ismét visszacsatoltassanak.

Minthogy az egyesült államok egyik alkotó alaptörvénye az volt, hogy soha egy állam a többitől el nem válhat, a déli államok elszakadása csakugyan törvénytelen tény volt, és az éjszakiak teljes jogukkal éltek, midőn a délieket elpártolt forradalmároknak bélyegezték, és az elszakadt államoknak az unióhoz való visszacsatolását hadi erővel végrehajtani elrendelték.

Második Szakasz.

A háború színhelye.

A hadszíntér, melyre az éjszak-amerikai háború kiterjedt, négyszöget képez, melynek hossza kelettől nyugatnak körülbelül 200, — szélessége éjszaktól délnek 150 földrajzi mérföld, és így mintegy 30,000 □ mérföld.

Európpant területet keletnek az atlanti oceán, nyugatnak a Mississippi folyamon még túl Kansas és Texas állam, éjszaknak Pennsylvania, Ohio és Illinois állam, délnek a mexicoi öböl határolja; azon államok, melyeket magában foglal, a következők, u. m. Pennsylvania, Ohio, Kentucky, Arkansas, Maryland, Tennessee, Kansas, Texas, Virginia, Georgia, Alabama, Mississippi, Éjszak-Carolina, Dél-Carolina és Louisiana.

Az Alleghany főhegylánczolat éjszakkeletről délnyugatnak húzódik, csaknem az egész területen

Pennsylvaniától egész Georgia és Alabama

mok alsikjáig. E főhegység számos ágaza-

ıı nyugatnak Tennessee és Georgia, keletnek

-vland és Virginia államokba terjeszti, és erős

védelmet nyújt majd az egyik, majd a másik hadviselő félnek.

A Mississippi folyam az egész hadszínhely nyugati határán éjszakról délnek folyik, mig Orleans város közelében a mexicói öbölbe nem ömlik. Vízvonala nemcsak hadászati szempontból, de különösen a seregek élelmezésére nézve főtényezőt képez. Másodrendű folyók a Potomac, a Rappahannok, a York és James, melyek az Alleghany hegység keleti oldalán erednek és az atlanti tengerbe ömlenek; a Tennessee, a Chattanooga, a Chattahochee, az Estevan folyók, — melyek szintén az Alleghany hegységről veszik forrásaikat és nyugat felé a Mississippibe öntik vizeiket; nem említve továbbá a számos kisebb folyókat, melyek a hadseregek gyors mozdulatainak megannyi akadályai, de másfelől szintannyi tárgyai a támadási és védelmi műveleteknek.

Számos vasutak szelik át a tért, különösen Virginia és Maryland államokban, a melyekben a két székváros Washington és Richmond fekszik; de az említett többi államok fővárosai is vasutak központjai, melyek a mellett, hogy a védelemben, mint a támadásban igen fontosak, maguk is foglalmány tárgyai, a mennyiben a haderők és élelmi szerek szállításának akadályozása vétetik czélba.

Valamennyi vár, u. m. Viksburg és Port-Hudson a Mississippin, Mobile a mexicói öbölben, Charleston az atlanti tenger partján, Petersburg és Richmond Virginia államban; mind a confoederáltak kezében volt, erős védpontokat képezve hatalmuk fenntartására.

A haderők mérlege eleintén a confoederáltakra nézve volt kedvező, mert azok már régóta el voltak készülve a harczra és titkon szervezték erejöket; de idővel, midőn az éjszakiak haderejök nagy hiányát érezték, és azt mindinkább pótolni igyekeztek, erejök végre annyira emelkedett, hogy a confoederáltakét háromszorosan felülmulta.

A szellemi erő, a lelkesedés, — minél tovább tartott a harcz, annál magasabb fokra emelkedett az Éjszak részén, és folyton csökkent a délieknél, és így az erők szaporítása, a lelkesedés emelkedése végre az éjszakiak győzelmére vezetett.

Harmadik Szakasz.

A háború kitörése. Az 1861-ik év eseményeinek rövid áttekintése.

A hadi eszközök, melyek ez időben az éjszak rendelkezésére állottak, vagy az első perez-

ben előteremtettek, korántsem voltak elegendők azon határozat kivitelére, hogy az elpártolt déli államok fegyveres erővel az uniohoz visszacsatoltassanak: az összes hadi erő ugyanis csak 17,000 főnyi rendes seregből állott.

Az éjszakiak továbbá — nagyon bízva a lakosság túlnyomó számában — kicsinyelték a dél erejét, s azt képzelték, hogy könnyű lesz azt legyőzni; annálinkább, minthogy a déliek között a népességnek több mint fele néger rabszolga levén, ez utóbbiakról feltették, hogy uraik ellen majd fellázadván, a védelmet lehetlenné fogják tenni.

E nézetből kiindulva, az Éjszak eleinte nem igen feszítette erejét, és míg a déliek összes lakossága egy emberként felállott, és minden más üzletet félretéve, csak egyedül a harczra készült, addig az éjszakiak az igen csekély (17,000-re menő) rendes katonaságon kívül, mely még az egész nagy területen szétszórva volt, csak 50,000 önkéntest szólitottak fel három hóra, és teljes nyugalomban folytatták ipar- és kereskedelmi üzleteiket.

A déliek minden hadizenet nélkül 1861-ik április 3-kán Dél-Carolinában Charleston várának Sumter nevű előerődét az éjszakiaktól elfoglalták, a két fő fegyverraktárt: Harpers-Ferryt és Gosportot elvették, és Virginia éjszak-nyugati határán

Bull-Run folyócskánál összpontosítva seregeiket, Centreville mellett, az 1861-ik év julius 21-én az éjszakiakat Mac-Dovel alatt teljesen szétverték, — úgy hogy ezek — Washington székvárosa fenyegetve levén — a nevezett város felé húzódtak, falai alatt erős állást foglalván.

A confoederáltak az egész nyugati hadszínhelyen is előnyomúltak, és az éjszakiakat Tennessee állam éjszaki határáig visszanyomva, tisztán a védelemre szorították.

Az éjszakiak e kedvezőtlen helyzetét, és hogy a déliek mindjárt kezdetben annyi előnyt voltak képesek kivívni, többek között azon körülmény is okozta, hogy a rendes hadsereg tiszteinek nagy része — a déliek gazdag családjaihoz tartozván — rögtön a confoederáltakhoz átment, és mert épen e tisztek majd valamennyien a kitűnő *) whestpointi katonai főintézetben neveltettek, s bennök az éjszak legjobb tiszteit veszítette el.

A confoederáltak e harczra már régen készültek volt, terveiket már évek óta szőtték és a hadjárat kitörésénél minden ahhoz szükséges anyagl rendelkeztek; míg az éjszakiak meglepetve, ndent nélkülöztek, a mi a háború erélyes megzdéséhez szükségeltetett.

Ehhez járult, hogy az éjszakiak vezérei az öreg

Scott és Fremont, szétágazó hadműködést választván, csekély erejöket még elforgácsolták, nyugaton keleten, és a központban egyszerre támadtak és ez okból sehol sem voltak erősek; míg a déliek, jól szervezett seregeiket Lee, Beauregard és Johnston kitűnő tábornokok által vezényelve, az összpontosúló működést fogadván el, Virginiában egyesülve, túlnyomó hadakat vezettek a csatatérre.

Negyedik Szakasz.

Mac-Clellan átveszi a Potomac-sereg vezényletét. Az 1862-ik év elején történt működések.

Az éjszak kormánya a szenvedett vereségek folytán nagyobb hadi erők kifejtésére határozta magát.

Mindenekelőtt a Potomac hadsereg főparancsnokságát, — mely Mac-Dovel vezénylete alatt Bull-Run folyónál Lee ellen csatát veszített — *3) Mac-Clella ntábornokra bízta.

A rendes hadsereget 40,000 emberre emelte és 50,000 önkéntest toborzott, és pedig nem három hóra, mint első ízben, hanem a háború bevégzéseig.

A tengerészet körül a washingtoni kormány még nagyobb tevékenységet fejtett ki; a kereskedelmi hajókat hadi hajókká alakította át és a déli part hosszában minden kikötőt zár alá helyezve, a szabad összeköttetést a nyílt tengerrel megakadályozni igyekezett. A tengeren ez erélyes intézkedéseknek eredménye is volt, a mennyiben az 1861/62-ik tél folyamában az éjszakiak Macon és Pulaski erődöket az atlanti tenger szélén, Jackson és St. Philippe erődöket a Mississippi torkolatánál elfoglalták, mint szintén a mexicoi öböl és atlanti tenger partján fekvő Norfolk, Newbern, Elisabeth-Cytit, Beaufort, Ferdinandinet és New-Orleans városokat is kezeikbe kerítették.

Az 1861-ik év folyamában a szárazföldi hadaknál mindkét részről nagy előkészületek tétettek a harcz folytatására; de komolyabb összeütközésre a dolog ez évben nem került.

Az 1862-ik év elején azonban a hadszinhely nyugati részén Tennessee államban Fremont tábornoknak, valamint Asbóth *4) Buell és Grant tábornokoknak sikerült a Prices és Doru tábornokok által ezényelt délieket visszanyomni, Donelson erőd latti három napi véres csatázás után, Naschville, ennessee állam fővárosát elfoglalni és a confoerált hadakat Corinth alá való visszavonulásra

kényszeríteni, a hol Beauregard új sereget szervezett.

Ugyanazon időben *7) Pope az éjszakiak vezére Foote Commodore segélyével, a ki a Mississippi folyón egy hajórajjal közreműködött, Columbus és Henry erődöket, mint szintén New-Madrid városát elfoglalta és annyira délnek nyomult, hogy Beauregard Corinth melletti állását baloldalról fenyegette.

Beauregard helyzetét veszélyeztetve látván, támadásra határozta magát, és a Tennessee állam éjszaki részéről előre nyomuló Grant tábornokot Siloh mellett Price és Dorn dandárjaival egyesülve megtámadta, és két napi heves tusa után visszanyomta. De Beauregard serege is roppant veszteséget szenvedett, minek következtében az éjszakiakat tovább nem üldözte, hanem hadait előbbi biztosított állásába visszavezetve, a háború e színhelyén egy időre a fegyverek nyugodtak.

Keleten, hosszabb téli pihenés után, Mac-Clellan a Potomac melletti sereg fővezére megkezdé hadműködését. Szándéka oda irányult, hogy Jackson confoederált tábornokot Manassa-Junctionnál, Virginia állam keleti oldalán megtámadja; de Jackson nem tartván czélirányosnak Mac-Clellant bevárni, Winchester alá vonult.

A Shenandoah völgyben Winchester mellett ütközetre került a dolog és Mac-Clellannak csakugyan sikerült Jackson felett a győzelmet kivívni, a ki Richmond — a confoederáltak székvárosa — felé húzódott.

Mac-Clellan nem követte őt oda egyenesen, hanem az ellenség hadát megkerülvén, seregét a York és James folyók közötti félszigetre vezette át és menetét Richmond főváros hátoldalára intézte. Innen nyomúlt előre Yorktown és Williamsburg felé és ez utóbbi város közelében Johnston és Lee déli tábornokokkal összeütközve, azokat megverte és Richmondig üldözte. De itt meg kelle állapodnia! Nem vívhatott ki további eredményeket, mert a tevékeny Jackson tábornok ujra támadólag működvén, Mac-Clellan alvezéreit, a kik segitségére voltak indulók, Banks és Mac-Dovel tábornokokat, nemcsak Seven Pinesnél visszanyomta, de felfelé egész a Potomac folyóig üldözte.

Mac-Clellan a sok csatazás által meggyengülve, nem volt képes egymagában az összes confoederált erőknek, — midőn Jackson is a Po-
ıactól visszafordulván, Leevel egyesült, ellen-
ıni, és még szerencsének kelle tartana, hogy szá-
ıs véres csatázás után, — mint a mechanikvillei,
'dingsformi, white-oaki és malvern-hilli, — a James

folyóhoz ért, ott a készen álló hajóhad által támogatva, seregét átszállíthatta és nagyobb veszélytől menekedvén, hadait a Potomachoz megint visszavezethette.

A confoederáltak megszabadulván Mac-Clellan támadásától, nyugatnak fordultak az éjszak többi seregei ellen, és míg Lee tábornok Pope és Burnside éjszaki vezéreket, a kik Mac-Clellannak Tennessee oldaláról segítségére indultak, déli irányból fenyegette, Jackson a Shenandoah völgyén leereszkedve, ügyes menetek által észrevétlenül a Lee előtt folytonos csatározások alatt visszavonulókat hátba támadta és az éjszakiakra a már egy ízben vészes Bull-Run folyócskánál két napi véres ütközetben teljesen szétverte. Pope és Burnside nagy nehezen Washington alá menekültek.

A déliek átkelvén a Potomac folyón, Pennsylvania és Maryland államokat dúlták és pusztitották és már-már az éjszak fővárosát Washingtont, mint szintén Baltimoret fenyegették.

Áttekintve a nyugati hadszinhelyre, itt Grant és Fremont unionista tábornokok Beauregard déli vezért Corinth felé követték, de a beállott forró évszak és a Potomac sereg visszanyomatása következtében, nem folytatták mélyebben délnyugatnak hadműködéseiket, hanem csak egy védvona-

lat tartottak fenn szigorúan Memphis és Corinth között. Itt egyelőre tehát a harcz megszűnt, se az egyik, se a másik fél nem tevén kisérletet annak folytatására.

Beauregard Louisiana és Texas tartományokból újonnan szervezett csapatokat nyerve, azokat főseregébe beosztotta, gyakorolta, rendezte és igyekezett veszteségeit helyreállítani, hogy majdan ismét támadásra kelve, Lee és Jackson hadainak kezet nyújtson.

Ily helyzetben volt 1862-ik év augustus havában a két hadviselő fél. A confoederáltak mindenképen előnyben, keleti seregeik Pennsylvania és Maryland tartományok nagy részét elfoglalva Baltimore és Washington előtt állottak; nyugaton pedig Beauregard sokkal nagyobb erőkkel készült Grant éjszaki tábornokot megtámadni.

Ötödik Szakasz.

Az éjszakiak részéről a harcz folytatására kifejtett nagy erőfeszítések. Mi képesité a délt oly szívós ellenállásra?

Ily kedvezőtlen körülmények között már most éjszak részéről a legnagyobb erőfeszítések té-

tettek a harcz folytatására, hogy a majd két évig tartó dúló háború után valahára jobb eredményt érhessenek el. — Az összes lakosság részt vett a sereg erős lábra állításában és minden fegyvernemben a legnagyobb tevékenység fejtetett ki.

Az önkéntesek a rendes hadsereggel teljesen egyenlő szervezetet nyertek és a gyalogság 1 millió harczosra emeltetett, 19 rendes és 983 önkéntes ezreddel, 23 hadtestbe osztva. *5)

A lovasság 121 ezredre szaporíttatott, egy ezred 10 századdal, minden század 120 lóval, mely állomány-nagyobbítás következtében 145,000 harczost számlált.

Az ütegek 450-re emeltettek, minden üteg 6 ágyúval; a tüzérség lovainak száma egymaga 30,000-re rugott. A hadmérnöki és táborkari szak külön szervezetet nyert, valamint az utász- és hídász-testület is. Azonkívül még külön vasúti hadmérnökök bízattak meg a rögtön szükséges vasútak elkészítésének vezetésével.

A tengeri had nagyobbításában szintén lázas tevékenység fejlett ki. Rövid idő alatt 101 kerék- és 114 csavargőzös készíttetett; amazok 1200, ez utóbbiak 1100 ágyúval, továbbá 60 vértes gőzfregatte 600 nagyobb űrméretű ágyúval és még más kisebb gőzhajók 60 ágyúval. Ezen gőzhajó-

kon kívül még számos vitorlás hajó és kisebb parti hajó 600 ágyúval állott készen a háborúnak tengeren való támogatására. Az egész tengerészeti személyzet 50,000 embert számlált.

Ily roppant hadakat kellett az éjszaknak teremtenie, hogy a délieken győzelmet vívhasson ki, és még ezen erőkkel is majd 2 évig tartott a véres tusa, míg elvégre a déliek teljesen legyőzettek.

*6) A déliek seregeinek létszáma sohasem haladta túl az 500,000-et, a tengeri erő pedig oly csekély volt, hogy az csak 37 hadi gőzöst mutatott fel 250 ágyúval összesen, és néhány monitort. Hogyan volt tehát lehetséges, hogy ezen aránylag sokkal gyengébb hadsereg a több mint kétszeres éjszaki erőnek oly hosszú ideig képes volt ellenállani; nem csak ellenállani, de több ízben előnyöket is kivívni? E rejtély megfejtésére szolgáljanak a következők: A délieknél a háború czélja lételök fentartása volt, mert úgy vélekedtek, hogy a rabszolgaság megszűntével telepítvényeiket nem lesznek képesek mívelni; azért s a legmagasabb fokig felcsigázott erővel és kiartással harczoltak elejétől végig.

Az éjszaki államokban a czél az unio fentarsa vala, a rabszolgaság eltörlése csak mellékes

kérdés volt; egy hatalmas párt — a democratáké alattomban folyton azon működött, hogy a harcz minél tovább húzódjék, míg végre az éjszak beleúnva, a rabszolgaság mellett is a déliekkel egyezkedni lesz kénytelen. E párt iszonyodott azon gondolattól, hogy a buta néger a fehérekkel egyenjogúvá tétessék.

A déli fehér faj aristocraticus szellemű, büszke, bátor és vállalkozó, de egyúttal finom, sima és eszélyes; rég előre számolt a teendőkkel. Fiait kivétel nélkül a whestpointi intézetben neveltette és midőn a háború megkezdésével ezek rögtön átléptek a confoederáltakhoz, az éjszak jó tisztekben nagy hiányt szenvedett.

Elveszítve a legjobbak nagy számát, soraikat a legkülönbözőbb elemekből kellett betöltenie és ezt rögtön, legkisebb időveszteség nélkül.

Ott voltak először is a bejött számos európai tisztek, a kik általában hivatásuknak jól megfeleltek és többen közölök kitűnő szerepet viseltek; ott voltak a nyugat farmerjei, *) a kik szintén bátor vezetők voltak és az indián törzsekkel folytonosan viselt harczokban, edzettek, de minden katonai képzettség nélkül; legszámosabban voltak

*) Telepítvény-tulajdonos.

a polgári állásból csupán szükségből felvettek, a kik minden kellő képzettség nélkül csakis állásuk folytán neveztettek ki tisztekké, a midőn is a szükségelt tisztek száma megközelíté az 50,000-et, — végre csak igen kevesen voltak azok, a kik a whest-pointi katonai intézetben valódi hadi képzettséget nyertek és már a hadseregben a háború előtt szolgálatban állottak. Ezek csaknem mind dandárnokokká és tábornokokká neveztettek ki; de ők is csak a gyakorlat, a tapasztalat által lettek jó vezérek.

A déliek lovassága, — hogy folytassuk azon indokokat, melyek a délt képessé tették oly szívós ellenállásra, — 80,000-re ment és a legkitűnőbb volt, soraiban — a magyar csikósokhoz hasonló — Texas-állambeli ranchók első helyet foglaltak el és az elő- és fürkésző csapatokat képezték; a dél gazdagabb családainak fiai többnyire ezen fegyvernembe állottak be és tulajdon legjobb lovaikat hozták a sereghez; — végre a déliek vezérei oly lelkesedést, oly túlbuzgó szívósságot tudtak seregeikbe önteni, hogy azokat a legbor-
ztóbb csaták és iszonyú veszteségek mellett is legmakacsabb ellenállásra bírták.

A rabszolga négerek, kik ugyan uraikat nem
rették, de a szellemi kifejlésben oly mély fo-

kon állottak, hogy náluk csak az anyagi jólét jött számításba, mit sem törődtek a szabadsággal, sorsuk az utólsó években javult és uraik igéretekkel kecsegtették. Egyébiránt a négerek eleinte nem is tudták a harcz czélját, csak midőn az éjszak seregei mélyebben behatoltak a déli tartományokba és proclamatiók által teljes felszabadíttatásukat hirdették, csak akkor ábrándultak ki, és azután több helyen fel is lázadtak. Ezért sikerült tehát az első három évben a délieknek rabszolgáikat különösen a sánczok és erődítések készítésére felhasználni, és csak az utólsó években szökdöstek számosan, habár nagyobb részét visszamaradt családjaik ösztönözték uraik mellett megmaradni.

Hatodik Szakasz.

Csata az Antietan folyónál. Mac-Clellan a sereg fővezérségétől elmozdíttatik.

Mint láttuk, Mac-Clellannak Richmond a déliek székvárosa elfoglalására czélzott hadjárata nem sikerült, és serege némi kedvező eredmények után megint egészen Washington falai alá visszanyoma-

tott; itt azonban új erőket nyervén, erős állást foglalt. Lee a déliek fővezére nem tartotta tanácsosnak Mac-Clellant erős állásában megtámadni, hanem nyugat felé az úgynevezett kék hegyeken átszállván, september 6-kán Williamsportnál a Potomac folyót átlépte és Baltimoret fenyegetve seregeivel Maryland államot elárasztotta.

Mac-Clellan megtartá egyelőre a fővezérséget a seregnél, mig Hallek tábornok az összes vezérkar főnökévé neveztetett ki. Ez utóbbi Washingtonba hivatott a további hadi tervek meghatározására. Mac-Clellan összeszedvén a bull-runi csata után Pope és Burnside még létező szétvert csapatait, Lee tábornok után indult, őt Frederik-City felé vett útjában megtámadandó.

Lee, kinek több csapata részben szétoszlott volt, Maryland rónaságain Williamsport felé húzódott, útközben csapatait gyorsan egyesítendő.

Mac-Clellan erőfeszített menetekben követte őt, és utócsapatait Middlstownnál elérte, azokat szétverte és folytonos támadások után kényszeríté Leet, oldalt a hagerstowni magaslaton állást foglalni.

*8) Lee tábornok körülbelűl 120,000, Mac-Clellan 140,000 harczossal rendelkezett. Mac-Clellan gtön megtámadta Lee középhadát és Franklin arancsnokot utasította az ellenség jobb szárnyát

megkerülni, és ha lehet, a déliek hátvonalát a Potomac felé elmetszeni. Ez utólsó terv nem sikerült ugyan, de sikerült véres tusa után a magaslatokat elfoglalni és a délieket visszavonulásra kényszeríteni.

Lee egész Sharpsburg városig hátrált, itt azonban Jakson tábornokkal, a ki Harpers-Ferry erődöt ostromolta, 40,000 embert hozva magával, egyesült, és az Antietan folyócska mellett védelmi állást foglalt. A küzdő seregek, midőn Mac-Clellan is új erőket vont magához, meglehetős egyenlő számban voltak, és a lelkesedés mindkét oldalon tetőpontján állt. Egy nagy csatában a két fővezér — a dél az éjszakkal — megmérkőzni készült.

Lee az Antietan folyó jobb partján kedvező és uralgó állást vett. Mac-Clellan a folyó bal oldalán volt, és ha támadni akart, azt át kelle lépnie. Ezt meg is kisérlette september 17-kén korán reggel és az Antietant átlépendő, a tüzelést rögtön megkezdette; de az átmenet csak lassan történhetett, a talaj nehézségei, az ellenség makacs ellenállása eleinte minden támadást sikertelenné tett, és habár a jobb szárny Hooker tábornok vezetése alatt roppant veszteségek után az Antietan folyón átkelt és ez oldalon az ellenség bal szárnyát visszanyomta, az éjszak középhada és bal szárnya nem bírt elég gyorsan a túlpartra hatolni, és csak

a késő délutáni órákban sikerült Burnside tábornok utólsó hadosztályának (a legszélsőbb balszárnynak) szintén a folyó jobb partjára jutni.

A roppant veszteségek megtizedelték az éjszak csapatait és annyira gyengítették, hogy a confoederált sereg — igen előnyös állása által támogatva — alkonyatig a csatatérnek ura maradt.

Csak 12 órai folytonos, véres és irtózatos tusa után a setétség vetett végett a mészárlásnak.

Az éjszakiak 16,000, a confoederáltak 14,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben. Mac-Clellan másnap viradóra az ellenséget visszavonulásban találta, de részint lőszer hiányában, részint katonáinak kimerültsége folytán a confoederáltakat nem üldözte.

E mulasztás miatt egy drága nap elveszett, melyet Lee confoederált fővezér gyorsan felhasználva, seregét bántatlanul a Potomac folyó jobb partjára visszavezette.

Midőn september 19-kén Mac-Clellan ismét támadásra készült, ellenfele már teljesen eltűnt. Mac-Clellannak mint vállalkozó és tevékeny vezérnek most kötelessége lett volna szintén a Potomacon átkelni és a visszavert confoederáltakat további hátrálásra kényszeríteni; de ő ezt nem tette, hanem egelégedett azzal, hogy Maryland tartomány szé-

leit a Potomac folyó hosszában megerősítette, Harpers-Ferryt újra megszállotta és a folyó áthidalása által egy jövő támadásra előkészületeket tett.

Mac-Clellan e beváró állásból nem bírt kijutni, jóllehet úgy *9) Hallek vezérkari főnök, mint Lincoln elnök őt több ízben tevékenyebb működésre felszólították. Csak midőn a kormánytól határozott parancsot vett a Potomacon átmenni és a támadást újra megkezdeni, engedelmeskedett és october 26-kán seregét a Potomacon átvezette.

Nem lehet itt meg nem jegyeznünk, hogy Mac-Clellan a kormány politikáját nem osztotta és az úgynevezett demokrata párthoz tartozván, a rabszolgák teljes felszabadításának nem volt pártolója.

E nézetét már akkor, midőn a nyár elején Richmond felé nyomult, nyilvánította egy napi-parancsban, melyben Lincoln kiadott emancipatió-proclamatióját nemcsak bírálgatta, hanem az ellen a sereg nevében egyenesen protestált.

A Potomac melletti megállapodás által az éjszak hadai 40 drága napot veszítettek; Lee ez időt jól felhasználván, nemcsak a Maryland államban nyert zsákmányt biztosította, hanem már több ízben bebizonyított tevékenysége és ügyessége által veszteségeit pótolván, újra Winchester és Charlstown között foglalt állást; Mac-Clellan még a Po-

tomac folyón való átkelés után sem sietett valódi támadásba átmenni, és csakis akkor, midőn [*11]) Sigel éjszaki tábornok Washingtonból új szervezett sereggel hozzá csatlakozott, nyomult előre a confoederáltak megtámadására. Lee tábornok a túlnyomó éjszaki erőt bevárni nem tartá tanácsosnak, s a már előre elsánczolt táborba a Rapahannok folyó mögé vonúlt.

A kormány Mac-Clellant ezen kétes magatartása miatt, és annál inkább, mert a közvélemény őt kárhoztatá, hogy a confoederált seregnek sikerült veszélyes helyzetéből menekülni és jelen erős állásába vonulni, visszahívta, a sereg főparancsnokságától egy november 8-ról kelt nyilt-parancs által felmentette, és azt Burnside tábornokra ruházta.

[*13]) Mac-Clellan az elnök parancsának engedve, letette a vezérpálczát, és [*14]) Burnside tábornoknak átadván a hadsereget, Washingtonba ment. Mac-Clellan igen tehetséges, katonailag teljesen kiképzett egyén volt, és katonai szempontból csupán annyiban hibáztatható, hogy jól kigondolt hadi terveit nem elegendő erélylyel és nem a szükséges gyorsasággal hajtotta végre.

De politikai nagy hibája az volt, hogy a kormánynak, melyet szolgált, és a nagy éjszaki pártnak nézeteit a rabszolgák emancipátióját illetőleg, nem

osztotta, és közelebb állott az úgynevezett demokrata párthoz, mely a rabszolgákat nem akarta felszabadítani. Lincoln, a köztársasági elnök, annak következtében nem is találta czélszerűnek Mac-Clellan tábornoknak új állást a hadseregben kijelelni, és egyelőre az éjszaki tábornokok létszámában még megmaradt ugyan, de midőn az 1864-ik évben az új elnökválasztásnál a demokrata párt által mint Lincoln ellenjelöltje állíttatott fel és megbukott, beadta lemondását és a hadseregből kilépvén, Európába költözött.

Burnside tábornok — a Potomac-hadsereg új fővezére — helyzetét nem igen előnyösnek találta. Mac-Clellan igen kedvelt ember volt a seregnél és ez csak fájdalommal látta őt távozni.

Az alvezérek legnagyobb száma Burnside új állását irígyelték és nem igen voltak hajlandók irányában bizalommal és engedelmességgel viseltetni; másrészt már több hónapon át a katonák zsoldja nem fizettetett, és ez által is elégületlenség uralkodott a seregben. A nagy közönség végre a már két éven át tartó háború után még mindig nem látván nagyobb eredményeket, igen fel volt ingerülve és már most a harmadik főparancsnoktól biztos és gyors előnyöket várt.

Ily súlyos körülmények között kellett Burnside

tábornoknak a főparancsnokságot átvenni; látván a kényes helyzetet, eleinte vonakodott az elnök és a kormány felszólításának engedni, és csak az igen sürgős és ismételt felhívásnak engedve és az ügynek használni vélvén, tiszta hazaszeretete folytán vette át a fővezérséget; de miután azt elvállalta volt, nehéz feladatának sikeres megoldására teljes erejét szentelte. A Potomac-hadsereg ez időben az úgynevezett kék hegységtől keletre a Potomac folyó déli részén táborozott. Burnside megindítván seregét, és az ellenséget, mely a Shenandoah-völgyben felfelé húzódott, oldalba akarván venni, Warrenton város felé irányozta menetét, itt azonban észrevette, hogy a déliek serege már elmenekült a veszélyes helyzetből, melyben azelőtt állott, és összeszedvén minden szétoszlott csapatát, a Rappahannok folyón is átkelt és Frederiksburgnál félkörben erős állást foglalt. Ennek következtében Burnside terve az volt, hogy gyors menetek által hadműveletét az Aquia-Creek, a Potomac egyik mellékfolyócskájára tegye át és a Rappahannok folyót átlépve, seregét Richmond felé vezesse. Az éjszak vezére ez által a confoederáltakat megkerülve, Lee fővezért erős állásának elhagyására kényszeríteni és visszavonulási útját elvágva, őt oldalról támadni czélozta.

E terv igen előnyössé válhatott volna, de Hallek, az összes éjszaki sereg vezérkari főnöke, Lincoln elnökkel együtt nem pártolták azt, olyannyira, hogy Hallek Burnsidehez küldetett őt ezen hadmívelet felhagyására bírni.

Burnside az egyesült akaratnak engedni volt kénytelen, és végre abban állapodott meg, hogy nem a Rappahannok folyó alsó részén, hanem a folyó felső sekélyein átmenve, a déli részen vezeti seregét Frederiksburg magaslatai alá.

Burnside nov. 15-én hadseregének zömével Fallmouthra indult, Sigel tábornokot 10,000 emberrel Warrentonnál hagyá, az ott összevont vasúti anyagokat fedezendő, egy más kisebb hadosztályt pedig Culpeper felé indított Lee tábornok balszárnya felé.

*16) Sumner, Burnside alvezére az előhaddal november 18-kán Fallmouth városát, mely Frederiksburg átellenében fekszik, elérte; a fősereg 20-kán szintén teljes erejével oda érkezett és ha lehetséges lett volna rögtön a folyón átkelni, a mint ezt Burnside óhajtá, az ellenséget e váratlan támadás meglepetve találta volna; de a biztosan várt hídhajók, melyeknek Alexandriából való megérkezése ezen időre jelezve volt, — csak 10 nappal később érkeztek Fallmouth alá, Lee pedig az éjszak támadására már ekkor készen állott.

A véletlen még erős és tartós esőket is hozott, úgy hogy midőn az átkelés megkezdődött, a folyam megdagadt volt és azt igen nehezítette. Lee, Jakson és Longstreet confoederált vezérekkel egyesülve, mintegy 80,000 emberből álló sereggel állott a Rappahannok déli oldalán, félkörben a Frederiksburg mögött húzódó magaslatokon, sánczok által védve igen erős helyzetben.

A Frederiksburgból kivezető útak, valamint az egész térség, — mely a város és a magaslat között fekszik — a confoederáltak ütegei által uralgva voltak. A felállított erődök és sánczok mögött az egész sereg vonalának hoszszában vadász-árkok voltak húzva, melyek mögött a legjobb lövészek helyeztettek el, az ostromló ellenre sortüzet adandók. A folyó több pontján az átkelés meggátlására számos csapat és üteg állíttatott fel. Ezen állásban várták a confoederáltak vezérei Burnside támadását.

Valahára december 11-kén éjjel, tehát 3 héttel a sereg megérkezése után szállt ki az éjszaki had táborából, hogy $^1/_2$ mérföldre alább átkeljen a folyamon, mi végre három — kettős dereglyéből álló — hajóhidat kellett felállítani. Az ellenség ámítására még 3 mérföldre alább egy színlelt hídverés eszközöltetett a folyam kedvező fordula-

tán Skinners-Necknél; ennek czélja volt az ellenséges sereg egy részét odacsalni és ez által azt gyengíteni. A sereg zömének ez alatt éjjel észrevétlenül közvetlen Frederiksburg alatt kellett átkelni, egy részének pedig a déli sereg balszárnyát megkerülni és azt megtámadni, azután pedig az ellen nyugati oldalát átszárnyalva, annak hátrálási vonalát fenyegetni; mi megtörténve, az ellenség közepére és jobb szárnyára intézendő erős támadás volt szándékolva, mely ha sikerül, a confoederáltak megsemmisítését eredményezhette volna.

Ez volt a terv, melyet Burnside készített, de a sors annak kivitelét nemcsak nem engedé, hanem a támadás az éjszakiak teljes visszaveretésével végződött.

Az éjszakiak serege három nagy részre osztatott. Jobb szárnya, melynek a főszerep volt szánva, [*16]) Sumner, igen derék, bátor és megpróbált vezér kezeibe adatott; alatta állottak Howard, Hannok és French hadosztályai, Couch, a 2-dik rendes hadtest parancsnoka alatt és Sturgis, Getty és Willox hadosztályok a 9-dik hadtestből; ezen sereg 30,000 embert számlált. A közép Hooker tábornok vezénylete alatt állott, Humphrey, Griffin és Sykes hadosztályaiból, és 20,000 embert szám-

lált. Legerősebb volt a balszárny Franklin tábornok vezénylete alatt, (Gibbon, Meade, Doubleday, Brooes, Hove és Newton hadosztályai) Smith és Reynold alvezérek vezetése alatt 40,000 emberrel; Stonemann hadteste tartalékban tartatott.

A sereg, mint említettük, deczember 11-kén éjjel elhagyta fekhelyeit és minden seregtestület a számára kiszemelt átkelési pontokhoz nyomult; a jobbszárny és a közép közvetlen Frederiksburg vezénylete alatt, a bal $1^1/_2$ mérfölddel lejebb.

Burnside reményelte, hogy a hajóhidak hajnalhasadtig készen lesznek és a sereg korán reggel átkelhet; de részint a folyó erős dagálya, részint a túlparton felállított védelmi ütegek a hajók lerakását annyira akadályozták, hogy azok csak 11-kén délután készültek el, és az nap már a sereget átvinni késő volt.

E körülmények után a confoederált vezérek átlátván Burnside tervét, teljesen el voltak készülve a megtámadtatásra, s ekként minden meglepetésnek vége volt; a Skinners-Neckhez küldött erők, látván a csupán cselre számított áthidalási kisérletet, visszavonultak; az előre tolt parti ütegek a főerőhez vonattak, és így teljes számmal várták a 13-kára elhalasztott támadást.

December 12-kén az éjszaki sereg a folyón

takozva, tüstént ki volt téve az ellenség által felállított ütegek tüzének, és azok által golyó-záporral borítva, csak nagy nehezen bírta az ostromcsapatokat megalakítani.

Mindamellett French dandárjai a legiszonyatosabb tűz alatt elszántan rohamra indultak, de az ellenség által felállított sánczokhoz 100 lépésre közeledve, a vadászárkok mögött elrejtve feküdt lövészek által oly erős sortűzzel fogadtattak, hogy a derék hadosztály megállani kényszeríttetett. Egy ideig még tartotta magát, de majd ingadozni kezdett, végre borzasztón megtizedelve, bomladozásnak indult és hátrált. Helyébe French, Hancock és Howard hadosztályai léptek, — hiába! dandár dandár után nyomult egész közvetlen a sánczokig, de valamennyien összetörve, csaknem megsemmisítve jöttek vissza kiindulási helyeikhez. A confoederáltak egész közvetlen az árkokhoz hagyták jőni a támadókat, és csak akkor, midőn biztos czélvonalba léptek, tüzeltek a már kartácsok által megingatott csapatokra. Burnside perczről-perczre reményelte, hogy jobbszárnyának támadásai sikeni fognak és az ellenség egész állásának Sturgis dosztálya általi megkerülését is elrendelte, de ez n sikerült; a confoederált fővezér kampó-alakban itott fel balszárnya védelmére egy tartalékot,

mely Sturgis hadosztályát észrevéve, azt készen fogadta és visszaverte.

Hiába várta Burnside balszárnyának Franklin alvezér által az ellenség jobb szárnyára rendelt megkerülését, a jelentések, melyek onnan jöttek, erre épített várakozását teljesen meghiúsították.

Az egész balszárny 40,000 emberével vagy nem akart, vagy nem bírt komolyan támadni és úgy látszik, hogy akár Burnside dicsőségére való féltékenységből, akár más okok miatt nem nyomult oly erélylyel előre, mint kötelessége lett volna; később felelősségre vonatva, Franklin magát azzal mentegeté, hogy ő a parancsot úgy értette, hogy nem komolyan támadni, hanem csak tüntetni volt feladata.

A jobb szárnyon Couch hadteste teljesen visszavonatott és a középhadnak 2 hadosztálya (Humphrey és Griffin) rendeltetett újonnan a magaslatok elfoglalására, valamint a tartalék is utólsó segédeszköz gyanánt Gitty hadosztálynok alatt elővonatott. Azonban ez is eredmény nélkül; sikerült ugyan a roppant erős állás némely részeit elfoglalnia, de azokból újra meg újra kiveretett. Az iszonyú mészárlásnak a korán beállott est vetett véget. A csatatért 10,000 ember borította.

Az éjszakiak baloldalán, miután a fővezér tá-

madási parancscsal Franklinhoz futárt futár után küldött, Gibbon és Meade hadosztályai a szárny legszélső oldalán az ellenség megkerülését megkisérlették; a két nevezett hadosztályt Doubleday hadosztálya követte egy sűrű erdőn keresztül törve, és szembe szállottak az ellenség által ezen oldalon is felállított véderőkkel; Meade és Gibbon rohamra indultak és nem csekély veszteséggel csakugyan elfoglalták az ellenség állását; de a confoederált sereg összes lovassága által, — mely mint már jeleztük, igen kitűnő volt, s az ügyes és bátor *[10]) Stuart tábornok által vezényeltetett, — oldalban támadtatva, az elfoglalt állásokat ismét elhagyni kényszerültek és csak azáltal menekülhettek a teljes felbomlástól, hogy Birney és Sikles tartalékban levő 2 hadosztálya segítségökre sietett. Itt is az est vetett véget a véres harcznak.

A támadás visszaveretett, a csata az éjszakiak részéről el volt veszítve; de nem azért, mintha roszszúl harczoltak volna, hanem azért, mert azt ily körülmények közt megnyerni lehetetlen volt.

A confoederáltak állását csak akkor sikerülhetett volna elfoglalni, ha minden tényező, — melyre Burnside számított — szerencsésen összevágott volna; t. i. ha a hajóhidak pontosan a se-

reggel együtt már november 20-kán Frederiksburg alá megérkeznek és a támadás rögtön megtörténhetik, még mielőtt Lee, Jackson és Longstreet tábornokokkal egyesül, és a délieknek már a természet által erős állása nem lett volna még erődök által is megerősítve.

Azon időben — tekintve a folyam csekély vízállását — nemcsak a hajóhidakat lett volna könnyű egy éj alatt lerakni, de ezenkívül egyidejűleg több gázló is átkelésre lett volna használható s az ellenséget a támadás készületlen találta volna. Végre ha Burnside alvezérei, kik közül legtöbben határozott ellenei voltak, teljes odaadással és pontosan teljesítették volna kötelességeiket, a siker el nem maradhatott volna.

A támadás, — mint említettük — visszaveretett, de a sereg nem volt megverve, ezt tanúsította az, hogy Burnside december 14- és 15-kén a csatatért még tartotta, és csak akkor — midőn látta, hogy Lee nem merészli őt megtámadni, — kelt megint át a folyó éjszaki oldalára és szállt Fallmouthnál táborba. Ez eseményeket a fővezér lemondása követte. Burnside ugyanis Franklin, Hooker, Brooks, Newton, Smith, Sturgis és még néhány más tábornok elmozdítását kívánta és midőn ezen kívánatának az elnök nem engedett, le-

mondását beadta, mire szabadságot nyert és csak később vette át az Ohio állam vezetését.

Míg a keleti hadszínhelyen a fenemlítettek történtek, a szerencse az éjszakiaknak nyugaton sem kedvezett és csakis az 1863-ik év elején vett a harcz az unióra nézve némi előnyös fordulatot.

Ugyanakkor, mikor Lee tábornok keleten Maryland határait pusztította, Bragg déli tábornok szintén visszanyomta Buell éjszaki vezért, annyira, hogy az Tennessee és Kentucki államokat odahagyván, Ohio államba Louisville és Cincinnati városok alá húzódott. September 16-kán Munfordsville erőd, hős védelem után magát megadta. Ezen vár elesésének még az a következménye is volt, hogy az összeköttetés Nashville és az Éjszak között el levén vágva, e népes székváros elfoglalásától lehetett tartani.

Huntsville, Clarksville, Lexington, Frankfort erődített helyek egymásután estek el, és már Cincinnati bevételétől is félni lehetett.

Egy más déli sereg Price Stirling vezénylete alatt Corinth felől tett támadást [*12]) Rosencrance éjszaki tábornok ellen; egy harmadik erős csapat Missouri államba rontott Dorn confoederált tábornok vezetése alatt és azt pusztította; ekként az éjszakiakat mindenfelé vész fenyegette.

De a keleti hadszínhelyen az Antietan mellett vívott csata a nyugatra nézve is fordulatot adott. Rosencrance éjszaki vezér Price Stirling támadását visszaverte, Curtis és Shoffield unionista tábornokok pedig Missouri államba nyomultak Dorn confoederált vezért féken tartva. Buell tábornok újra támadásra szánta magát Braggs ellen és Nashvillet Tennessee székvárosát felszabadítá; Grant tábornok pedig a Mississippi állam éjszak-nyugati szegletéből Memphis városánál egy új sereget alakitván, Wicksburg ostromlására készült.

Ilyetén az 1863-ik év elején, ha a déli seregek nem is győzettek le teljesen, de legalább védhelyzetbe szoríttattak és az éjszakiak a nyugati hadszínhelyen határozottan előnyben voltak.

Hetedik Szakasz.

A hadi munkálatok az 1862-ik év végén.

Az eddigi események eléggé mutatták, mily roppant erőfeszítések tétettek mind a két hadakozó részéről; az egyik, hogy fenntarthassa az újonnan alakult államok confoederátióját; a másik hogy a nagy éjszak-amerikai uniót megint helyreállítsa.

A háború színhelyét — melyen eddig is a harcz folyt — áttekintve, látjuk, hogy azon vonal, mely a Mississippi állam nyugati határától kezdve egész az Atlanti oceánig terjed, hosszában több mint 200 földrajzi mérföldet képez.

A jobb oldalon Grant tábornok 60,000-nyi újonnan alakított sereggel Memphis közelében áll; feladata: egyrészt előnyomulása által délfelé Rosencrance állását Tennessee államban biztosítani; másrészt Wicksburg erődített városát elfoglalni és az által a Porter és Farragut tengernagyok által vezényelt hadihajórajnak a vízi utat Memphis és Orleans között előkészíteni. *[19]) Grant tábornok mellé még *[20]) Sheermann tábornok 30,000 emberrel rendeltetett, s így biztosan várható volt, hogy e 2 kitűnő tábornok a kormány által kitűzött feladatainak meg fognak felelni; Grant ellenében Pemberton confoederalista tábornok állott 50,000 emberrel Wicksburgnál.

A hadszínhely közepén Rosencrance tábornok a Tennessee államban működő hadseregnek parancsnoka 50,000 emberrel és 100 ágyúval Stone folyócskánál állott, ellene Bragg confoederált tábornok Murfreesborro városánál 70,000 embert számító sereggel és 120 ágyúval foglalt állást.

Végre, mint a VI-ik szakasz végén mondot-

tuk, a Potomac-sereg Lee confoederált fővezér ellenében Fallmouthnál Burnside vezér alatt táborozott.

Ily hosszú vonalon folyt a harcz mind a két részről a legmakacsabban, és jóllehet már közel két év múlt el, hogy e véres háború első lövése Charlestownnál elhangzott, mégis mind a két rész csak határai szélein állott, a nélkül, hogy egyik vagy másik lényeges eredményt mutathatott volna fel.

Az 1863-ik év azonban az éjszakiak fegyvereinek kedvezni igérkezett! Látni fogjuk, hogy ezen év folyamában vizen és szárazon az éjszakiak seregei lényeges előnyöket vívtak ki, míg végre a következő 1864-ik évben és az 1865-ik év elején, főleg Sheermann éjszaki tábornok hősies és merész benyomulása által az ellenség területének szívébe, Atlanta és Savannahra, és Richmond a confoederáltak székvárosának elfoglalása által, a háború sorsa az unio részére dőlt el.

Rosencrance és Buel éjszaki vezérek Nashvillet felszabadítván, Bragg confoederált parancsnokló tábornokot Murfreesboro városig nyomták.

E város előtt Bragg megállapodott, és két országút egyesülésénél, balra a várostól állást foglalt.

Rosencrance Nashvillenél egy dandárt vissza-

hagyva, 50,000 embernyi erős seregével december 28-kán a confoederált sereggel szembe szállt.

Az éjszaki sereg három hadtestbe volt osztva; jobb szárnyát Cook tábornok parancsa alatt, Dawis, Sheridan és Johnson hadosztályai képezték; a középet Thomas tábornok vezényelte, alatta Negley és Rousseau osztálytábornokok állottak; a balszárny végre Wood, Van-Cleve és Palmer hadosztályaival, Crittenden tábornok alatt állott.

A confoederáltak hadserege is három részre oszlott: a jobb szárnyat *[18]) Polk tábornok, a középet Kirby-Smidt, a bal szárnyat Hardee tábornok vezényelte.

A két sereget egy kis patak, Little Creek választotta el egymástól, Bragg tábornok jobbja Murfreesboro városára, bal szárnya pedig a Franklin város felé vezető útra támaszkodott.

December 29-kén mindkét sereg rendeleteit kiadván, az éjszaki a patakon átkelt és harczi állásba vonult. Mindamellett azonban, hogy egymással oly közel szemben állottak, a támadás sem egyik, sem a másik részről ez nap nem kíséreltetett meg; épígy 30-kán is egy igen erős vihar következtében a csata elhalasztatott; de mind a két sereg azon biztos öntudatban éjjelezett, hogy más-

nap, az év utólsó napján, az összeütközés okvetlenül meg fog történni.

December 31-kén sűrü köd fedte a tájat úgyannyira, hogy ámbár a seregek egymáshoz alig voltak egy negyed mérföld távolságra, egymást még sem láthatták.

Korán reggel a sűrü köd által fedve, a confoederált seregnek bal szárnya oldalmozdulatot tett és az unio-sereg jobb szárnyát 7 órakor reggel váratlanúl és teljes erővel megtámadta. A meglepetés teljes volt és a támadás olyannyira sikerült, hogy a Willich tábornok parancsnoksága alatt levő legszélsőbb 4-ik és 5-ik dandár a heves támadás következtében teljesen szétbomlott és a tábornok maga, épp akkor, midőn lóra akart ülni, elfogatott.

A confoederáltak ez első előny által serkentve, a legnagyobb hévvel tovább nyomúltak, két üteget elfoglaltak, s Davis és Johnson tábornokok dandárjait is rendetlen visszavonulásra kényszerítették. Sheridan tábornok az éjszaki sereg jobb szárnyához tartozó és a középhez legközelebb álló hadosztály parancsnoka, a nagy veszélyt látván, hadosztályával a harczvonallal jobbra-át fordulatot tétetett és ütegeivel a már egészen közel előnyomúló ellenséget kartácstűzzel fogadta.

Ezen hadmozdulat által az ellenség támadásában

ugyan feltartóztattatott, de midőn Sheridan ütegeinek tüzérei csaknem valamennyien az igen közel álló ellenség lövészei által leteríttettek, még mielőtt Dawis és Johnson Sheridan háta megett ujra rendbe állíthatták volna dandáraikat, szintén hátrálni kezdett. Azonban Sheridan hátrálása teljes rendben történt, és hadosztálya magát lépésről-lépésre védelmezve, csak lassan engedett tért az ellenségnek. Sheridan csapatainak e hősies magatartása mentette meg az éjszaki sereget, mert ez által Rosencrance fővezér tartalékja összes ütegeit a megtámadott jobb szárnyra küldeni időt nyert.

Ez ütegek a harczvonallal szögbe állítva, Hardee confoederált tábornok előnyomuló csapatait oly erős tüzeléssel fogadták, hogy azok kényszerítve lőnek az üldözéssel felhagyni.

Az előnyomuló confoederált hadsereg e ponton megállíttatott, de midőn egy időben Rosencrance középhada is, — ámbár eleinte győzelmesen előre törve, — makacs ellenállásra talált és a tartalék ütegei is már felhasználtattak: az éjszakiak vezére nem tartá tanácsosnak bal szárnyának szerencsés előnyomulását folytatni, hanem az egész harczvonalnak parancsot adott a közép mögötti magas partokon új állást foglalni.

E hadmozdulat rendben vitetett végbe és jól-

lehet az éjszakiak ezáltal tért engedtek, s a csata első napja veszve volt, mégis annyiban előnyt nyertek, hogy biztosabb állásba vonulva, megvert jobb szárnyukat rendbe hozhatták, és az, az új harczvonalban kitűzött helyét ismét elfoglalhatta.

A confoederáltak jobb szárnyukon erősen nyomatva, — középen is tért veszítve, — nem kísérelték meg az éjszakiakat még ez nap újra megtámadni, annyival kevésbbé, mert a folytonos ködös és igen rövid nap már-már helyt adott az alkonynak.

Másnap, az 1863-ik év első napján, a confoederáltak napfelkeltekor az erdőből kinyomultak, több üteget állítottak fel, és azokkal az éjszakiak harczvonalát lövöldözni kezdték.

Wood és Palmer tábornokok e lövegek ellen csakhamar felállították ütegeiket és oly szerencsével tüzeltek, hogy a confoederált tüzérség első állásába visszanyomatott.

Rosencrance, hogy a december 31-iki vereséget jobb szárnyának helyreütni alkalmat adjon, azt rendelte támadásra, mi oly lelkesedéssel, oly elszántsággal hajtatott végre, hogy az ellenség bal szárnyát visszanyomni sikerült. E közben az éjszakiak közepe is Rousseau és Negley tábornokok alatt támadásra indult, és szívós ellenállás után

délután 3 órakor a confoederáltak közép sánczait elfoglalta.

Rosencrance most az egész vonalon előre nyomult, és végre kényszeríté Bragg confoederalista vezért állását elhagyni, és Murfreesborro város mögé visszavonulni.

A teljesen kifáradt két sereg január 2-kán elfoglalt helyeit megtartotta. Január 3-kán a confoederáltak csapatonként megkezdték a hátrálást, és Braggs délnek indulva a Ducknál, mely a Tennessee folyam mellékfolyója, új állásba vonult.

Rosencrance elfoglalván Murfreesborro városát, az ellenséget csak lovassága által üldöztette, — annak menetét szemmel tartva, — mivel erősebb üldözésre az éjszakiak kimerült serege képtelen volt, s azonkívül a lőszerekben is nagy hiány mutatkozott.

A veszteség mindkét részen nagy volt. A confoederáltak az első szerencsés támadásban 2800 foglyot ejtettek, — ezekkel együtt az éjszakiak vesztesége 13,000 emberre rúgott. Carlin tábornok elesett, Rousseau, Van Cleve, Palmer és Stanley tábornokok megsebesíttettek. A confoederáltak is 12,000 embert veszítettek, Rainis tábornok halva maradt, Hardee megsebesült.

A bekövetkezett kemény tél a háború e középpontján szünetet parancsolt; azonkívül mindkét sereg veszteségei oly nagyok voltak, hogy ritkult sorait előbb helyre kelle hozni.

Bragg, a confoederáltak vezére, erős állást foglalt, keletnek a Duck folyóra, nyugatnak Columbia városra támaszkodva.

Rosencrance éjszaki vezér Murfreesborronál megállapodott, és összeköttetését Nashvillelel, a honnan seregének szükséges új felszerelését, veszteségének pótlását várta, fenntartani igyekezett.

Elértünk most két kitünő éjszaki tábornok hadművleteinek leirásához! ezek oly férfiak, kik a többiek közől magasan kiemelkedve, neveik az egész világban ismertté lettek. Ezek egyike Grant Ulysses, az összes éjszaki seregek fővezére, majdan az unio elnöke; a másik Sheermann, a ki Atlantára és Savannáhra való merész menete által az ellenség szivét érte, és az által döntő csapást mért a confoederáltak lételére.

Grant tábornoknak feladata volt: Memphis eddigi főhadi szállásáról délnek nyomulni, és ez által egyrészt Rosencrance tábornok jobbját biztositni, másrészt Wicksburgnak a Mississippi folyam mellett fekvő erős erődnek megejtését, mely az összeköttetést és szabad közlekedést, — a már

az 1862-ik év nyarán az éjszaki hajóhad által elfoglalt New-Orleanssal akadályozta, — szárazról megkisérleni.

Sheermann pedig parancsot kapott 30,000 emberrel a Mississippi folyamon egy hajórajjal leereszkedni és Wicksburg ostromát a víz részéről elősegíteni.

Egyidőben Banks éjszaki hadparancsnok New-Orleansban rendeletet vett Farragut tengernagygyal a Mississippi folyamon felfelé nyomulni, Port-Hudsont az alsó Mississippin fekvő erődöt ostrom alá venni, és annak elfoglalása után Grantnak kezet nyújtani.

E tervnek czélja volt a mexicói-öbölparti államokban biztos állást foglalni és a confoederáltakat azon gazdag segédforrások felhasználásában akadályozni, melyeket ez államok a hadjárat előnyére nyújthattak.

Grant tábornok még az 1862-ik év végén megkezdé hadműködését és előre nyomulván, Pemberton confoederált hadvezért, a ki 50,000 emberrel állott vele szemben, egész Jacksonig, a Mississippi állam fővárosáig nyomta; de itt megállapodásra kényszeríttetett, mivel Forrest confoederált tábornok Arkansas és Texas államokból számos guerilla csapatot szervezvén, azokkal Missouriba

tört és ezen állam déli határait pusztitotta és sarczolta; valamint Memphis városát is, és így Grantnak az éjszaki államokkal való összeköttetését fenyegette. Grant tábornoknak Pemberton további üldözésével tehát fel kellett hagynia, és hogy Forrest merész harczázását ártalmatlanná tegye, megint visszafordult.

Hadseregét két részre osztotta, az egyik rész a fehér folyamon felfelé, Arkansas-Post és Little-Rock erődöket elfoglalta és ez által a Missouri állam széleit biztositotta, — a másik pedig Memphisre sietett vissza, a vasutakon ejtett károkat kijavitani és az összeköttetést Tennessee és Ohio államokkal helyreállitani.

Pemberton confoederálista vezér ez által Grant támadásaitól szabadulva, Wicksburgra sietett és épen jó időben ért oda, hogy Sheermannt — a ki december 28-kán hadait már kiszállítván, ezen várat ostrom alá venni készült, — megtámadja.

Wicksburgnak, mely 12,000 főnyi helyőrséggel bírt, igen erős helyzete volt, mert nemcsak számos előerődei által, de mocsárok által is körülvéve, az ellenség közeledését megnehezíté.

Sheermann, Howey tábornok által hátba vétette a várat és azt három nap folytonosan nehéz

lövegei által ostromolta, — ekkor érkezett Grant rendelete, hogy az ostrommal hagyjon fel, és vízre szállva egész seregével jöjjön vissza; ezenkivül Banks és Farragut is akadályoztattak a határozott időben a hadművelet megkezdésében, és így Sheermannnak Wicksburgot sikertelenül el kellett hagynia, és a Mississippi folyamon felfelé hajózván, az Arkansas folyó torkolatánál megállapodott, ott várva, míg Wicksburg ujonnan megkezdendő támadása Grant által elrendeltetni fog.

Azon nehézségek, melyek Wicksburgnál a felső Mississippi folyamzár áttörését akadályozták, előállottak, jóllehet más okoknál fogva, Port-Hudson erődnél is, az alsó Mississippin, és itt is a szabad közlekedést New-Orleanstól felfelé kieszközölni, ezen időben szintén meghiúsult.

Banks éjszaki tábornok és new-orleansi parancsnok hadműveletét 30,000 emberrel december közepén kezdte meg. Banks tábornok előtt [*22]) Buttler Benjamin tábornok volt Orleans parancsnoka, igen erélyes és becsületes egyéniség, de túlszigorúsága által annyira felizgatta a város lakosságát, hogy azok kétségbe esve folytonos lázongásba hozattak; azért a kormány őt ez állásáról elmozditani volt kénytelen. Banks első intézkedése az volt, hogy Farragut tengernagy által

Goover tábornok hadosztálya segítségével Batton-Rouge erődöt a Mississippi partján elfoglaltatta.

Ez időben egy erős csapatot küldött Galveston városa ellen, mely Texas állam délnyugati oldalán tekintélyes kikötő hely, hogy e város elfoglalása által baloldalát biztosítsa és felfelé Port-Hudsonra az út szabaddá tétessék.

De e vállalat nem sikerült; az oda küldött hajóraj a száraz földi csapatokkal elkésett. A confoederáltak a galvestoni erőt megnagyobbítván, ez a kikötőhelynek támadását, mely december 31-kén megkisértetett, véresen visszaverte; a déliek egy hajót elfoglaltak, egy másikat levegőbe röpítettek, és Burril ezredest 300 emberrel elfogták. Ez expeditió meghiusulása, Port-Hudsonnak Farragut tengernagy által szándékolt megtámadását is elhalasztani kényszerité.

E halasztás közben azonban a confoederált parancsnok Port-Hudsonban, Gardner tábornok partütegeit oly számmal és oly jól állitotta fel, hogy nagyobb előkészületek nélkül a várat megejteni Farragut tengernagy lehetetlenné nyilvánitotta. Így tehát az éjszakiak New-Orleanson kivül az öböl-államok hosszú partjain, — egy tengeri expeditió Mobile ellen siker nélkül maradván, — sehol sem birtak állandó állást foglalni.

Nyolczadik Szakasz.

Hadmüködés az atlanti oceán partjain. Politikai helyzet szemben Európával. A rabszolga felszabadítási proclamatio.

Az atlanti tenger partjain ez időben az éjszakiak ép oly kevés eredményt vívtak ki, mint az öbölparti államokban. Florida államban, a hol Asbóth Sándor hazánkfia parancsnokolt, csak Fernandine és Jackson; dél-Carolinában a Savannah folyam torkolatánál Pulaski erőd, Hillson-Head és Beaufort, éjszak-Carolinában New-Bern és Washington; Virginában Norfolk és Suffolk városok jutottak az éjszakiak kezeibe. E pontokon kívül az éjszakiak nem foglalhattak állást az atlani oceán partjain, és különösen meg kell említeni, hogy a nagyobb tengeri városok, mint Mobile, Savannah, Charleston és Willmington a délieck kezeiben maradtak. Ellenben a sokkal számosabb és erősebb éjszaki hajóhad az egész atlanti-, valamint az öbölpartokat ostromzár alatt tartotta.

Az éjszakiak megkísérlették ugyan Charleston tengeri várat ostromolni, de ezen helyet [*23]) Beauregard kitünő déli tábornok oly ügyességgel, oly erélylyel védelmezte, hogy annak elfoglalására nem

mutatkozott remény, és ezen erős vár csak a háború végén 1864-ben esett Sheermann kezébe.

Éjszak-Carolina államban szintén történtek kísérletek Forster és Beck éjszaki tábornokok által a Neuse folyón felfelé mélyebben az állam területére hatolni, és jóllehet Forster Kingston város mellett Pryor confoederált tábornokot megverte, 11 ágyut elfoglalt, 400 embert fogolylyá tett és Lee confoederált fővezér hátában az összekötő vasútakat szétrombolni kezdette; mégis miután a frederiksburgi nagy csatában az éjszakiak megverettek, Forsternak is megint Suffolkra, kiinduló helyére, vissza kellett vonulnia.

Említettük volt, hogy az éjszakiak kormánya az atlanti tenger, valamint az öbölpartokat hajóhada által ostromzár alá vette. Helyén lesz itt azon állást vizsgálni, melyet az éjszak-amerikai hadviselő felek Európa irányában elfoglaltak.

Igen természetes, hogy az európai két nagy tengeri hatalom: Angol- és Francziaország jó szemmel nézte a confoederált államok megalakítását, és szerencsés harczukat a sokkal erősebb Éjszak irányában, és különösen Angolország, a mely mindig féltékenyen nézte a nagy unio folyvást növekvő erejét, alattomban a confoederáltakat hadjáratukban segítette. Igy történt, hogy midőn a zár áttörésére

a confoederált kormány szabad kalóz leveleket adott ki, több kalóz-hajó, mint az Alabama, Georgia és Florida nevű hajók angol kikötőkben építtettek; minden szükséglettel, ágyúkkal, fegyverekkel, élelemmel Angolországból láttattak el, és ezen ország kikötőiből eresztettek vízre.

Hiába szólalt fel ez eljárás ellen több ízben és erélyesen Adams, az éjszak-amerikai londoni követ. Az épített és felszerelt kalózhajók visszatartására az angol kormány hivatalos rendelete mindig csak akkor érkezett az illető kikötő parancsnokához, mikor épen egy pár óra előtt a kalózhajó már tengerre szállt.

Mindenek előtt az Alabama-hajó lőn veszedelmes az éjszakiakra, mely igen erősen építve, Corvette nagyságú hajó volt és két hatalmas gépezettel bírt. Fegyverzete egy 100 fontos vontcsővű ágyúból, 2 60-fontos szintén vontcsövű és 6 30 fontos sima ágyúból állott. Hajós legénysége angol matrózokból állott, parancsnoka [*35]) Semmes Rafael kapitány, igen ügyes és bátor tengerész volt.

E hajó szerencsésen elérte az amerikai partokat, és csakhamar Hatteras éjszaki gőzhajót, úgyszintén Ariel nevű éjszaki postahajót elfogta, az elsőt Galvestone előtt, a másikat Cuba sziget partjain.

Ezen Angolországból vízre eresztett kalózhajókon kívül még számos kisebb kalózhajó igyekezett az ostromzárt keresztültörni és a déliek számára részint fegyvereket, részint élelmet, valamint a hadviselésre szükséges szereket szállítani.

Nem lehet feltenni, hogy mindez az angol kormány tudta nélkül történt volna; nem, hogy a fennemlített három kalózhajó nem a confoederáltak számára építtetett, és hogy végre az adott parancs azok visszatartására csak véletlenül adatott volna ki elkésve.

Az angol cabinet ez engedékenysége is csak az amerikai nagykövet Adams ismételt és sürgős felszólamlására történt, és elég indokolt panaszra adott alkalmat. A két hatalmas tengeri állam viszonya tehát igen meghidegült, melyet az unio azon intézkedése is fokozott, hogy a gyapot kivitelére nagy vám vettetett, és két angol hajón erőszakos motozás történt, mely alkalommal egy angol kormányi hivatalos postamálha is elvétetett. Az ügy, ámbár ismét kiegyenlíttetett, nagy keserűséget szült, és csak Kanada kényes helyzete egyrészt, az unio harcza másrészt, tartotta vissza a két kormányt az ellenségeskedés kitörésétől.

A franczia császár III-ik Napoleon szintén jó

szemmel látta volna a nagy amerikai uniónak két részre darabolását, és ez irányban jó szolgálatait fel is ajánlotta, de az éjszaki congressus Napoleonnak ezen közbeszólását határozottan nem csak visszautasítá, sőt Druin de Luys franczia külügyérhez egy jegyzéket menesztett, a melyben e részben minden további lépést tévesztettnek nyilvánított.

Itt is tehát feszes lett a viszony, melynek jobbra fordultát a Mexicoban ujonan felállított császárság nem igen mozdította elő.

Mindezen tények, fokozva a kedvezőtlen hadi események által, elvégre az éjszak-amerikai kormányt azon útra terelték, hogy a lehető legerélyesebben lépjen fel.

Az 1863-ik év január 1-én proclamatio bocsáttatott ki, a melyben, — hivatkozva az 1862-ik év september 22-kén már kiadott hirdetményre, mely megjeleli mindazon államokat és területeket, melyek az egyesült unio ellen fellázadtak, — kimondatik: hogy azokban, ha e felkelésben megmaradnak, az ott létező rabszolgák 100 nap mulva szabadoknak nyilváníttatnak és az elpártolt államokban a rabszolgaság eltöröltetik.

E nevezetes proclamatio következőleg szól: „Én Lincoln Ábrahám, az egyesült éjszak-amerikai

„államok elnöke azon hatalom erejénél fogva, mely-
„lyel mint a szárazon és vizen működő hadaknak
„főparancsnoka, felruházva vagyok, rendelem és
„parancsolom, hogy az 1863-ik év januárius 1-ső
„napjától fogva a következő államokban, úgymint:
„Arkansas, Texas, Louisiana, Mississippi, Alabama,
„Florida, Dél-Carolina, Georgia és Virginia, min-
„den személy, a ki mint rabszolga tartatik, örök
„időre szabad legyen, és jövőre is ezen fenneve-
„zett államokban soha többé rabszolgát tartani nem
„leend szabad. Parancsolom és rendelem, hogy min-
„den polgári és katonai hatóság az ily személyek
„szabadságát ne csak elismerjék, de azt védelmezni
„és fenntartani is kötelességöknek tartsák.“

„Rendelem továbbá, hogy az ilyetén szabaddá
„lett rabszolgák, a mennyiben testileg arra alkal-
„masak, a hadseregbe mint katonák, a tengeré-
„szetbe mint matrózok felvétessenek, és különösen
„az erődök és helyi hajók szolgálatára alkalmaz-
„tassanak.“

„Ezen kiadványomat ezennel átadom az összes
„emberiség igaz itéletének és a mindenható isten
„kegyelmének.“

„Hitelesség végett azt sajátkezűleg aláírtam
„és az unio nagy pecsétjével elláttattam.“

Kelt Washington városában az Úrnak 1863-ik,

az egyesült-államok függetlenségének 87-ik évében januárius hó 1-én.

Seward William H., államtitkár. *Lincoln Ábrahám*, elnök.

E proclamátio az összes szabad államok által a legkedvezőbben fogadtatott; a színes lakosság nagy meetingeket tartott és ünnepekkel üdvözölte azt, minden értékpapir felszökkent és a bizalom erősbödött. Ez okmányt a fehér lakosság is diadallal fogadta, mint egy jobb jövőnek hajnalát.

Igaz, hogy a rabszolgák most még csakis azon államokban szabadíttattak fel, a melyek fellázadtak, míg néhány éjszaki államban, mint Maryland, Missouri, Kentucki, a melyek szintén rabszolgát tartottak, azok nem lettek szabaddá, de Lincoln nem tehette azt másképen, mert hogy a rabszolgaság az egész unióban eltörültessék, ahhoz törvény szerint az összes államok $^2/_3$-ának hozzájárulása volt szükséges, a melyre az elnök jelen helyzetben nem számíthatott; ő tehát az egész unióra ki nem mondhatta a rabszolgák felszabadítását, hanem mint legfőbb hadúr e rendszabályt csakis a zendülő államokra terjeszthette ki.

Azonban minden egyes államnak jogában ál-

lott tulajdon területén ezen proclamatiót magáévá tenni és végrehajtatni, a mint azt csakugyan még az 1863-dik év folyamán Maryland és Missouri tényleg tették is és a szabad államok sorába léptek.

E proclamatió nem maradt az egyedüli rendszabály, melylyel a washingtoni kormány fellépett. A congressus új és nagy financiális operatiókat léptetett életbe, midőn a háború sikeresebb folytatására először egy milliárd dollár kölcsönt vett fel, másodszor $^1/_2$ milliárd dollárra rugó kincstári jegyeket bocsátott ki és ezenkivül minden bankjegyre egy százalék adót vetett ki.

Továbbá az egész unioban a conscriptio behozatalát rendelte el, melynek folytán minden polgár hadi szolgálatra köteleztetett.

A négerek felfegyverzéséről szóló bill is elfogadtatott és egyelőre 30 néger-ezrednek rögtöni felállítása határoztatott el.

Végre még egy indemnity-bill hozatott, mely által Lincoln elnök felhatalmaztatik, mindenkor, a mikor szükségesnek tartja, a habeas-corpus-actát felfüggeszteni és még igazságtalan vagy helytelen elfogatás esetében is minden felelősségtől felmentetik.

E jog folytán Lincoln teljes hatalmat nyert

a köztársaság bármely polgárát bármikor is elfogatni, mely jog különösen a democrata pártnak már-már szándékolt nyilt fellépése ellen hatalmas eszköz volt.

Az éjszakiak ez erélyes fellépése, de különösen a kiadott proclamatio a confoederált államokban a legnagyobb ingerültséget és elkeseredést szülte és azok kormányát arra bírta, hogy szintén nyilatkozatot tett közzé, melyben mindenekelőtt Lincoln elnök a tulajdon bitorlójának, az emberi jog zsarnokának neveztetik, elrendeli továbbá abban, hogy az 1863-ik év január 1-től kezdve minden a confoederált sereg által elfogott éjszaki hadseregbeli főtiszt kényszermunkára szoríttassék, a néger-ezredekben szolgáló tisztek pedig, ha kézre kerülnek, rögtön agyonlövettessenek.

A déliek congressusában még azon indítvány is tétetett, hogy minden néger, a ki egy unionista katonát elfog, vagy megöl, 20 dollár jutalmat nyerjen.

Ha ez utóbbi indítvány nem is fogadtatott el, mégis eléggé jelzi a mély boszúvágyat, mely a confoederáltaknál uralkodott.

A déliek congressusa e hirdetményen kívül felhatalmazást adott Jefferson Dawis elnöknek, hogy akár most, akár a háború folyamában mind-

azon rendszabályokat, a melyeket az éjszaki unio proclamatiójának ellensúlyozására és megtorlására szükségesnek tart, még ha a legszigorúbbak lennének is, életbe léptesse és a kormány-közegek által legerélyesebben végrehajtassa.

A háború erélyes folytatására a confoederáltak congressusa is 500 millió dollárra rugó értékpapírokat adott ki és egy párisi bankárnál 70 millió dollár kölcsönt vett fel.

A külföld irányában pedig, különösen, hogy az európai hatalmak által a confoederatió mint önálló állam elismertessék, azon határozatot hozta, hogy mindazon országok ügynökeitől, a melyeknek kormányai eddig a confoederatiót nem ismerték el, az exequatur megtagadtassék.

Ezek voltak azon rendszabályok, a melyek mindkét oldalon tétettek, hogy a kitűzött czél eléressék; t. i. az egyik részről az unionak ismét teljes helyreállítása, másrészről a confoederált államok létele igévé váljon.

Látni fogjuk, hogy melyik oldalra nehezült a mérleg.

Kilenczedik Szakasz.

Hooker tábornok átveszi a Potomac-sereg vezényletét. A chancellorsvillei csata.

A kemény tél, az utak rosz volta, a fredericksburgi és murfresborroi csaták után minden további nagyobb hadműveletet megszűntetett, és csak csekélyebb portyázó és száguldó csapatok által történtek a hadviselő részek mindkét oldalán tűntetések.

Mint már említettük, Burnside fővezér a fredericksburgi csata után a Potomac-sereg parancsnokságától visszalépvén, annak vezényletével a washingtoni kormány által Hooker tábornok lőn megbízva.

Az új parancsnok januárius 25-kén vette át a fővezényletet és első teendője az volt, hogy, — mint azt annak idején Burnside akarta, — több nem teljesen megbízható tábornokot a seregtől eltávolított. — E tábornokok azok voltak, a kik még mindig túlragaszkodással viseltettek Mac-Clellan iránt és csak ellenszenvel látták annak helyettesítését, bárki lett volna helyettesítője, ha mindjárt a legkitűnőbb vezér is.

E helyzet a hadseregre károsan hatott és a jó szellemet megzavarta; a tábornokok eltávolítása tehát szükséges volt. Hooker fővezér ezek után, a szenvedett vereségek, a sok fáradalmas menet, de különösen a zsoldnak hónapok óta történt ki nem fizetése által lehangolt katonáinak kedélyeit igyekezett emelni; — a ruházatra a legnagyobb figyelmet fordította, az élelmi szerek bőven szereztettek be és osztattak ki, a hátralékos zsold kifizettetett és így sikerült a sereget megint harczképessé tenni.

Hooker maga jelentésében a Potomac-sereget a világ legrendezettebbjének nevezte.

A hadsereg 3 nagy hadtestbe való eddigi beosztását megváltoztatta, és azt 7 hadtestbe osztotta; az összes tüzérség pedig, valamint a lovasság külön önálló hadtesteket képeztek; e két utóbbi fegyvernemből adattak az egyes gyalog hadosztályokba a szükségelt ütegek és lovasezredek, míg a nevezett fegyvernemek zöme mint tartalék együtt maradt.

A hadtestparancsnokok következők voltak: az 1-ső hadtest parancsnoka Reynolds tábornok, a 2-iké Couch tábornok, a 3-iké Sickles tábornok, az 5-iké Meade tábornok, a 6-iké Sedgwiks tábornok, a 11-iké Howard tábornok, a 12-iké Slo-

cum tábornok. Stonemann tábornok a lovasságot vezényelte. A sereg létszáma 120.000 volt.

Ezenkívül Heincelmann tábornok 25—30.000 emberrel védte a székvárost, és a Potomac-vonallal való összeköttetést fenntartotta. Főhadiszállása Alexandriában volt.

A confoederáltak fővezére Lee tábornok a hosszabb fegyverszünetet szintén arra használta fel, hogy seregét a sok veszteség után megint tekintélyes erőre emelje.

Az Éjszak-Carolina államban New-Bern és Suffolk erődök elfoglalására kiküldött Longstreet alvezér csapatait megint magához vonta, és minden száguldó csapatot a főseregbez rendelt vissza; úgy, hogy midőn az év tavaszán a hadműveletek megkezdettek, seregének létszáma körülbelől 100 ezer emberre rugott.

Mielőtt az 1863-ik évi hadműködésekről szólanánk, említést kell tennünk a confoederáltak egy kitűnő guerilla-csapatvezéréről.

Ez Mosbi kapitány volt, a ki Lee seregéhez beosztva Virginia államnak a Potomac és Rappahannok folyók melletti részeit az unio-sereg nagy hátrányára guerilla-csapataival ritka ügyességgel és páratlan bátorsággal össze-vissza járta, pusztított, sarczolt, futárokat elfogott és a Potomac-se-

regnek a fővárossal való összeköttetési vonalát több ízben megszakította.

Merészsége annyira ment, hogy március 2-kán Fairfax-Courth-Hause városát, mely csak két óra távolságra fekszik Washington székvárostól, éjjel váratlanul megtámadta, és Stongton tábornokot egész 30 egyénből álló táborkarával elfogta.

Ezen guerilla-harczot Mosbi kapitány ez időben nemcsak Virginia államban, de később az 1863-ik év folyamában a Rappahannok és James folyamok között is folytatta, és csak az 1864-ik év nyarán kapott nehéz seb gátolta további tevékenységében.

Az 1863-ik év március havában a Potomac-sereg teljes harczképességre emeltetett és a hadműködések megkezdésére készen állott. Március 10-kén egy nyilatkozat bocsáttatott ki, a mely szerint minden szökevénynek, ha április 10-kéig illető ezredéhez visszatér, teljes amnestia adatik, ellenben mindazon szökevények, a kik ezen idő után elfogatnak, kiméletlenül át fognak adatni a haditörvényszékeknek.

E hirdetményt egy április 10-kén kiadott más hirdetmény követte, a melyben minden kiszolgált katona felhivatik, kétszeres foglaló mellett, újonnan beállani, de ezúttal egész a háború befejezéséig.

Aprilis 20-kán a hadsereg parancsot vett indulásra készen lenni és e hó 27-kén táborát elhagyva, Fallmonthról meg is indúlt.

Hooker fővezér hadjárati terve következő volt: a sereg zöme átlépvén a Rappahannok folyamát, Chancelors-Ville felé irányozza menetét, a confoederáltak hadseregét, mely, mint az előbbi fejezetből tudjuk, Fredericksburg mögött állott, megtámadandó.

Egy időben a fősereg előnyomulásával Stonemann tábornok 5000 lovassággal, gyors menetekkel a confoederáltak seregének hátoldalába nyomul, s Dix és Keyes éjszaki tábornokokat, a kik dandáraikkal a York és James folyóknál állottak, magával vive, egyenesen Richmond confoederált székvárosra veti magát, hogy ez által Lee fővezért kényszerítse e város védelmére segélyt küldeni, és seregét gyengíteni.

*[28]) Stonemann lovassági tábornok április 28-kán a Rappahannok folyót Kelly-Fourthnál csakugyan átlépte, és 10 nap alatt a Rappahannok és James folyamok közötti területet keresztüljárta, minden lényegesebb hidat, vasútat lerombolt, és az ellenségnek milliókra menő kárt okozott. Május hó első napjaiban egész Richmondig nyomult előre, a lakosságot a legnagyobb rémülésbe ejtve.

De Richmond alatt csakhamar végét érte oldalmenete, midőn ugyanis május 6-kán az ott Richmond székváros védelmére állomásozó Hampton és H. W. Lee tábornokok — túlnyomó erőkkel — hátrálási vonalát fenyegették. Stonemann tábornok erről értesülvén, 7-kén csapatait visszavezette és ismét a főssereggel egyesülni iparkodott, mely egyesülése egyébiránt csakis a chancelorsvillei csata után történt. Bármily tetemes volt is azon kár, melyet Stonemann tábornok száguldó hadai az ellenségen ejtettek, Hooker fővezérnek e tűntetés által remélt czélja még sem volt elérve, mert Lee confoederalista fővezér nem küldött segélyt Richmond felé, ellenben seregét összetartván, teljes figyelmét csakis az unio főseregének mozdulataira irányozta.

Az éjszaki sereg — mint említettük — április 27-kén táborát Fallmonthnál elhagyván, délnek indult Frederiksburg felé, mely várostól délkeletnek a confoederáltak serege táborozott. Az 1-ső, a 3-ik, 6-ik és 2-ik hadtestnek egy hadosztálya délkeletnek indult, hogy látszólag Stonemann tábornok tűntetését valódi támadásnak hitesse el, és 29-kén egy hajóhidat verve a Rappahannok és Rapidan összefolyásánál, ezen folyók jobb partjára átkelt.

Az 5-ik, 11-ik és 12-ik hadtest és a 2-ik had-

testnek 2 fenmaradt hadosztálya Kellys és Elis sekélynél vetette át hadait a jobb partra. E négy hadtesttel Hooker menetét egyenes irányban Chancelors-Villere vette, a hol is április 30-kán megérkezve, az 1-ső és 3-ik hadtest, valamint a 2-ik hadtestnek 3-ik hadosztálya a zömmel május 1-én ismét egyesült. A 6-ik hadtest Sedgwiks tábornok parancsa alatt délfelé vette útját azon rendelettel, hogy a confoederáltak seregét — keletnek megkerülve — hátba támadja.

Látjuk, hogy az éjszakiak serege ezen hadműködés által három részre osztatott: a fősereg Chancelors-Villenél állapodott meg; Stonemann lovas tábornok 5000 lovassal és két gyalog dandárral Richmond felé vette útját, Sedgwiks hadtestparancsnok pedig a 6-ik hadtesttel a confoederáltak hadseregének megkerülésére volt kiküldve; ilyetén a helyett, hogy Hooker a főcsatára teljes erejét összetartotta volna, messze czélzó tüntetésekre 30,000 embert kiküldve, a véres ütközet napján ezen tetemes erőt nélkülözte a nélkül, hogy a tüntetések előnyt nyujtottak volna. Stonemann — mint említettük — czélját el nem érte, és Sedgwiks tábornok is csak elkésve, a hamar bekövetkezett döntő nap után került Lee hátába. Hooker fővezér az 1-ső és 3-ik hadtestnek megérkezése

után következőkép állitotta seregét Chancellors-Villenél csatarendbe. — Chancellors-Ville egy elhagyott nagyobb majorság volt, mely nevét urától kapta. Lényeges ponttá ezen hely csak az által vált, mert először egy magaslatra volt épitve, és 2-szor mert összpontja volt két országútnak, melyek Frederiksburgról és Gordons-Villeről Richmond és a Rapidan folyó felé vezettek.

A Chancellors-Villetől keletnek t. i. a Rapidan folyó felé nyilt tér vonúlt el, nyugatnak ellenben igen szakadozott és benőtt talaj terűlt, mely nagy erdőségek által volt környezve.

Ezen majorságban volt Hooker tábornok főhadi szállása; a sereg következőkép állíttatott fel. Az 1-ső és 2-ik hadtest a Rappahannok folyóra támaszkodva, az állás balszárnyát képezte, a 3-ik hadtest egy hadosztálylyal Berry tábornok alatt tartalékban állott; az 5-ik és 12-ik hadtest a közép hadat képezte, a 3-ik hadtestnek 2-ik hadosztálya Birney tábornok alatt tartalékban, a 11-ik hadtest pedig a jobbszárnyon volt elhelyezve és ehhez a 3-ik hadtest utólsó hadosztálya Whiple tábornok alatt rendeltetett tartalékba.

Ezen csatarend vonala a Scott-Creek nevű patak folyását követé, és keletről nyugatra a Rappahannok partjáról Chancellors-Villeig húzódott.

Az egész harczvonal majd $1^1/_2$ geographiai mérföld kiterjedést vett igénybe. A balszárny a folyóra támaszkodva biztosítva volt, de a jobb szárny az erdőséget érintve, ebben nem talált határozott biztosítékot, mert megkerülhető volt.

A hadtestek kémlelő csapatokat küldöttek előre, melyek valamennyien azon jelentéssel tértek vissza, hogy a confoederáltak serege erős tömegekben közeledik.

Ez volt az unionista sereg felállítása május 1-én. Látjuk, hogy igen gyenge volt, mert hossza által a netalán egy vagy más pontra küldendő segélyt gyorsan nem foganatosíthatta, és csekély mélysége által ellenállási erőben veszített.

Ezenkívül csak a balszárny volt biztosítva, a Rappahannok folyó által, míg a jobb szárny nem volt fedezve, hanem annál inkább észrevétlenül megkerülhető volt, mivel a fővezér elmulasztá messzebb menő szemlejáratok által azt biztosítani, és az által ezen oldalon is az ellenségnek minden mozdulatairól jó eleve tudósításokat szerezni.

Lee, a confoederáltak fővezére, Stuart kiküldött lovassági tábornok által értesülve, hogy az ellenség a Rapidan és Rappahannok folyókon átkelt, Jakson, Anderson és Mac-Law alvezéreivel egyesülve, április 30-kán taborát Frederiksburgnál el-

hagyta, és Chancellors-Ville felé indult. — Május 1-én már annyira közeledett az unionista sereghez, hogy előcsapatai annak felállítását jelezhették.

Lee tábornok, mint kitűnő vezér, személyes szemle után csakhamar kitalálta az éjszak seregének gyenge pontját, és rögtön Jakson alvezérének 40,000 emberrel az unio seregének jobb szárnyát az erdőségen túl megkerülni parancsolta, a többi 60,000 embert pedig lehető rövid vonalon mély oszlopokba állította fel az ellenfél közepével szemben.

*[80]) Jakson tábornok erős hadteste, mely a híres Hill, Coulson és Rode hadosztályokból állott, a május 1-je és 2-ka közötti éjjel csakugyan észrevétlenül megkerülte Hooker jobb szárnyát és május 2-kán hajnalban oly erélylyel támadta meg váratlanul a 11-ik — Howard tábornok parancsa alatt álló — hadtestet, hogy az teljesen szétverve felbomlott és fegyvereit, podgyászát eldobva, rémült futásnak indult.

Sickles tábornok a 3-ik hadtest parancsnoka, a kinek hadosztályai mint tartalékok voltak felállítva, Birney és Wipple hadosztályaival sietett a veszély helyére, és a tartalék-tüzérséget is magához vonva 25 ágyut csakhamar felállított. Ezek tüzelése által a confoederalisták támadását perczre megállította, de csakis perczre, mert Jakson személyesen megjelen-

vén csapatainál, azok hevét újra emelte, és imádott vezérök bátorítása által fellángolva, a biztos győzelem reményében, kimondhatlan bátorsággal nyomultak újra előre.

Hiába állította fel Sickles hadosztályait a harczvonallal szöglet-alakban, egyik a másik után elsepertetett a confoederalistáknak szintén előre hozott ágyui által, és Jakson roppant túlerejének tovább ellent nem állhatván, ha nem is oly rendetlenül mint Howard hadosztályai, de mégis hátrálni kényszeríttetett. Már kétes kezdett lenni, hogy a rémes félelem nem fogja-e az egész unionista sereget megragadni, midőn egyidőben e vészes perczczel, Lee tábornok is mély tömegeivel az egész vonalon támadást parancsolt, és valamennyi ütege az unio vékony harczrendét középpontban golyózáporral borította.

De most e vészperczben a véletlen oly eseményt hozott, mely ez egyszer megmenté az unio seregét a teljes megsemmisítéstől.

Jakson, túlbátor, kitűnő és imádott vezére azon 40,000-nyi seregnek, a mely megkerülve az unio jobb szárnyát, oly kiméletlen csapást mért az éjszakiak hadaikra, 3 golyó által találva, halálosan megsebesülve összerogyott. Lee után a confoederáltak legjobb tábornoka esett el, és ezen esemény,

melynek híre csakhamar átfutotta az egész confoederalista sereget, annak épen csak perczek előtt oly bátor katonáiban a bátorság szellemét megbénítá s egy mozzanat állott be, mely lidérczként nehezedett a szivekre, — és tábornok, főtiszt és közkatona a fájdalomtól megragadva, elzsibbasztva megállott. — E pillanatot felhasználva — mert csak egy pillanat volt — Hooker előparancsolván a nagy tartalék ütegeit, Meade a balszárny hadosztályait féljobbra kanyarodtatta, Sickles megzavart dandárait újra rendbe hozta, Howard pedig szétszórt hadosztályait a harczrend mögött összeszedve, azokat újonnan kijelelt helyeikre felállította. Az éjszaki sereg ismét védállást foglalt.

A confoederalista fővezér kisérletet tett az unionisták centrumának áttörésére, de az a múlt napi és éji fáradalmas menetek és a sereg nagy részének véres küzdelmekben való kimerültsége miatt nem sikerülhetett; annyival kevésbbé, mert az éjszakiaknál — kik lételökért harczoltak, — szívós ellentállásra talált. Ezek következtében Lee e tervéről lemondva, alkonyatkor a véres ütközet véget ért.

Hooker még az éjjel összébb vonta seregét és azt egy mérföldnyire hátrább két harczrendbe állította fel s azt közel az United States sekélyhez, mindkét szárnyát visszahajlítva, a folyóra támasztá, s még az éjjel sánczokat vettetett fel erősebb védelemre.

Lee a csatatért megtartotta, másnapra hagyván az ellenség újból való megtámadását.

Hooker az éjszakiak fővezére már május 1-én, de határozottan 2-kán várta Sedgwiks tábornok oldalműködésének eredményét. Említettük, hogy a 6-ik hadtest Lee hátába küldetett, hogy Frederiksburgot elfoglalva, a főssereggel egy és ugyanazon időben a confoederalistákat megtámadja.

De mint rendesen a messze menő megkerülési tervek ritkán sikerülnek, össze nem vágva egy időben, ezen esetben is így történt. Sedgwicks elkésett; elkésett pedig maga okozta késedelem által. Április 30-kán már átlépte volt a Rappahannok folyamát, csak 2 mérföldnyire Frederiksburgtól Skinkers-Neck alatt, de sem május 1-én, sem 2-kán e várost meg nem támadta, tartván a város erősebb megszállásától, jóllehet csak egy könnyű dandár volt ott mint őrség Carly tábornok vezénylete alatt.

Sedgwicks valahára 3-kán elfoglalta a csak csekély számú ellenség által fedezett várost — és még az nap dél tájban Chancellorsville felé nyomult, de ekkor már az ütközetnek vége volt, és az éjszakiak tábornokának megint arra kelle gondolnia, hogy mikép fogja sértetlenül visszavonulását végbevinni.

Lee személyesen vezetett ellene három had-

osztályt Carly, Mac-Law és Anderson alatt, és csak véres küzdelmek után sikerült Sedgwiksnek az éji homály által fedve és lényeges veszteségeket szenvedve, hadtestét megint a Rappahannok balpartjára Banks-Furthnál átvezetni.

Hooker május 2-kán új állásában tétlen megmaradt, jóllehet ez nap Lee tábornok, mint épen mondottuk, 3 hadosztályt vezetett Sedgwiks ellen, és ez által lényegesen gyengítette főseregét; Hooker vagy nem tartotta fel szemlélő csapatok által összeköttetését Sedgwikssel, és nem értesült a csak néhány órányi távolságra történtekről, vagy önmaga és serege iránti bizalmát teljesen elveszítve, még május 4-kén is állásában nyugodt maradt, és nemcsak hogy a május 2-kán szenvedett vereséget könnyen jóvátehető, az annyira gyengített ellent meg nem támadta, hanem az előkészületeket a teljes visszavonulásra még az nap este megkezdve, május 5-kén hajnalban az United States sekélynél lerakott hajóhidakon egész seregét a folyó jobb oldalára áttéve, azzal régi táborába szállott.

A confoederalisták fővezérének, ki május 5-kén Sedgwiks elleni hadműködésből tért vissza, szándéka volt ujonnan az unionisták seregét megtámadni, midőn nagy meglepetésére tudomására jött, hogy az ellenség már egészen eltűnt.

A chancellorsvillei csata az éjszakiak részéről el volt veszve, a támadási terv a confoederáltak által nemcsak meghiúsítva, de roppant veszteséggel összekötve, mert 17,000 ember részint a csatatéren maradt, részint megsebesíttetett, és több mint 100 ágyu és 4500 fogoly esett az ellenség kezébe. Berry, Wipple tábornok és 15 magasabb rangú törzstiszt a csatatéren halva maradtak, Howard, Couch, Sikles, Dewens, Geary, Green, Mott és Ward tábornokok, mint szintén 34 főbb törzstiszt megsebesíttettek; Hayes és 4 törzstiszt pedig az elfogottak között voltak.

Ily nagy áldozatokba került az éjszakiaknak Hooker fővezér könnyelműsége, mert csakis annak kell nevezni azon eljárást, hogy általában elmulasztotta seregét és állását messzebb menő szemlélő csapatok által biztosítani, továbbá hogy oly számos erőket nagyobb oldalmenetekre, az ellenség megkerülésére, mint a Stonemann és Sedgwiks tábornokok vezénylete alatt levők kiküldött a nélkül, hogy főseregét azokkal folytonos összeköttetésben tartotta volna.

Valamenyi unionista fővezér közől Hooker nemcsak a legszerencsétlenebb, de bizvást mondhatjuk, hogy a legkevésbbé ügyes is volt.

A confoederalisták részéről is lényeges veszte-

ségeket kell felszámlálnunk; ők is a véres csatában összesen 16,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben, 7 ágyu esett az ellen kezébe, de fogoly egy sem. Több tábornok és főbb törzstiszt szintén elesett, és megsebesíttetett, de a confoederáltak seregének legnagyobb vesztesége az volt, hogy legkitűnőbb tábornoka, Jakson a chancellorsvillei csatában halálát találta.

A chancellorsvillei csatával bezárjuk munkánk 1-ső részét, a melyben láttuk, hogy a confoederáltak a száraz föld minden pontján előnyben maradtak, és ez által majd-majd kétessé vált, hogy egyáltalában azok legyőzhetők lesznek.

A következő 2-ik részben látni fogjuk, hogy ha itt-ott a confoederáltak seregei még néhány győzelmet kivívnak is, mégis általában az éjszakiak előnybe jutnak, és mindig mélyebbre hatolnak a confoederáltak területére.

Végre a 3-ik részben Sheermann tábornok Atlantára és Savannára intézett hadjáratát írjuk le, mely helyek elfoglalásával és Richmond a confoederáltak székvárosának elestével a nagyszerű háború véget ért.

JEGYZETEK AZ ELSŐ RÉSZHEZ.

I. Lincoln Ábrahám 1809-ben február 12-kén Kentuckyban született, és habár csak egy évig járt iskolába, mégis favágóból földmívelő, hajós, kalmár, kapitány az indusok ellen, postamester, mérnök, jogász és ügyvéd, Indiana állam képviselője, végre congressusi követ lett, mígnem az Egyesült-Államok elnökévé emelkedett.

Termete magas és kissé előrehajlott volt, testalkata ízmos, külseje nem épen vonzó; azonban nyiltsága, vidám természete, és éles esze megnyeré mindazok szívét, kik vele összeköttetésben valának.

II. A whestpointi katonai főintézet New-York közelében a Hudsonon fekszik és erős, egyszerű épületekből áll.

A legtágasabb a tantermeket és könyvtárt tartalmazza, a kisebbekben a tanárok, felügyelő tisztek, és a tanulók laknak, ez utobbiak hárman egy-egy szobában.

A testület szigorú katonai elvek szerint van szervezve.

A parancsnok egy ezredes, a ki egyúttal főigazgató is, és a kihez egy főintendáns van rendelve. A tanárok részint katonák, részint a polgári osztályból választatnak.

A tanárok száma 17. Illetményeik: szabad lakás az academiai épületekben és 3000 dollár; a felügyelők a rangfokozati fizetést húzzák.

befejezésével pedig a la-platai államokhoz nagykövettè küldetett. Mielőtt Buenos-Ayresre — új állomására — ment volna, Párisba utazott a híres Nelaton orvosnál bajának orvoslását keresve, de Nelaton nem kisérlette meg a golyó kivetelét, ezen műtétet életveszélyesnek nyilatkoztatván. Siker nélkül tehát újra elhagyta Europát és golyóval fejében Dél-Amerikába ment követi állását elfoglalni.

Itt a kormány, követtársai, valamint az összes közönség tiszteletét megnyervén, — számos évi szenvedései után 1868-ik év januárius 17-kén óriási erejű teste összetört.

Hült teteme egy állam-hajón Washingtonba szállíttatott, a hol új hazájától befogadva porladozik.

V. Az éjszaki sereg 1863-ik évi hivatalos hadi lajstroma 1 millio 97,452 főt mutat ki, melyek között 40 osztály tábornok 200 dandártábornok és 43,000 főtiszt volt.

Ezen összes erő 23 hadtestbe osztatott, és pedig a keleti hadszinhelyen 9, a középen 4, a nyugaton 5 működött, a Mississipi folyam partjain 4 állott, és annak torkolatánál New-Orleansnál 1.

Ezen 23 hadtesten kivül az egész terület, a melyen a háború folytattatott, 15 hadkerületre volt felosztva, melyek a működő seregtől függetlenül, annak szükségleteiről gondoskodtak, és a belrendet fenntartották. — Ezen kerületek is rendelkeztek csapatok felett minden fegyvernemből, a rend fenntartására és az újonczok felállítására. Névszerint a következők voltak, úgymint:

kerületek:		főhadi szállások:
Washington	—	Washington,
Keleti vidék	—	New-York,

Kerületek:		Főhadi szállás:
Közép vidék	—	Baltimore,
Virginia	—	Fort-Monroe,
Éjszak-Carolina	—	New-Bern,
Dél-Carolina	—	Hilton-Head,
Mexicoi öböl	—	New-Orleans,
Pacifique	—	San-Francisco,
New-Mexico	—	Santa-Fè,
Kansas	—	Fort-Leawenworth,
Missouri	—	Saint-Louis,
Éjszaknyugati vidék	—	Saint-Paul,
Ohio	—	Cincinnati,
Tennessee	—	táborban,
Cumberland	—	táborban.

A hadparancsnokságoknak a hadszínhelyen való működés volt kötelességök, míg a hadkerületi parancsnokokra, a kerületek bensejében a biztonság, a hadi pótlás, a hadsztükségletek előállítása, a kórházak, a hadifoglyok felügyelete s egyátalában minden belügyről való gondoskodás volt bízva.

A hadtestek rendesen 20—30.000 emberből állottak gyalogságból, lovasságból és tüzérségből voltak összeállítva és három hadosztályba osztva; minden hadosztály 2 dandárt képezett.

A hadtengerészeti erő 1863-ban következő volt:

101	csavargőzös	700	ágyúval,
114	kerekesgőzös	900	„
60	vértes hajó	300	„
24	vitorlás „	804	„
21	kisebb hadi „	326	„
19	mozsár hajó	57	„
50	parthajó	200	„

E. jelentékeny erő arra szolgált, hogy az ellenség területe hosszában elnyúló partokat megszállja.

A tengerészeti személyzet 1863-ik januárius 1-én 4 tengernagy, 16 hajóhadosztály-parancsnok és összesen 40,000 tiszt, gépész, matróz és katonából állott.

A fenn elősorolt 389 hajó következően használtatott fel a különböző vizeken, úgymint:

21 a Potomac hajóhadcsapat számára
24 „ keleti öböl „ „
79 nyugaton, vagyis a Mississippin
65 az éjszak-atlanti megszálló hajócsapat számára
63 a dél-atlanti „ „ „
8 a nyugat-indiai vizeken
3 a kelet-indiai vizeken,
6 a földközi tengeren,
5 a nyugati Oceánon,
59 nyugat-öböli hajócsapat gyanánt,
9 külön szolgálatra,
1 a kelet-afrikai partoknál.
A többi különféle célokra.

VI. 1862-ik év végén a confoederáltak legfeljebb 150,000 rendes katonával és 350,000 önkénytessel rendelkeztek, összesen 140 tábornokkal és 20,000 főtiszttel.

A 15 hadtest hadosztályokba, dandárokba és ezredekbe volt osztva.

A Mississippi nyugati vidékein egyes főnökök különféle erejű csapatokkal a harczot saját kezökre vezették, úgy hogy az a guerilla-harcz jellegét vevé fel.

A sorozás, szükségletek pótlása, a belső hadi és politikai ügyek könnyebb kezelése végett a confoederáltak hadterülete szintén kerületekbe osztatott, melyeknek főhadi szállásaik a következők voltak:

Kerület és egyúttal főhadi szállás:

Milford	—	Virginia	államban
Staunton	—	„	„
Petersburg	—	„	„
Goldsborn	—	Éjszak-Carolina	„
Wilmington	—	„	„
Charlston	—	Dél-Carolina	„
Tallahasse	—	Florida	„
Mobile	—	Alabama	„
Canton	—	Mississippi	„
Wiksburg	—	„	„
Madison	—	Arkansas	„
Shelbiville	—	Tennessee	„
Knoksville	—	„	„
Alexandria	—	Louisiana	„
Honster	—	Texas	„

A gyalogság 500 ezredből állott, melyeknek eredetileg 1000 emberből álló ereje csakhamar 500-ra apadt. A beosztás és harczmód egészen az éjszakiakéhoz hasonló volt, csakhogy a veszteségeket hamarább pótolták. A fegyverzet eleinte jobb volt, mint az egyesülteké, — később azonban gyáraikat elveszítvén és a zár miatt külföldről a bevitel nehezítve levén, hiányt szenvedtek. — A ruházat igen hiányos és tarka volt, csak később sikerült azt egyforma barnával vagy szürkével felcserélni. Ezen hiány folytán a katonák szerencsés csaták után többször az ellenség ruháit öltötték fel és azokban folytatták a harczot.

Kemény fegyelem és határozott, a rajongásig lelkesült vezérek, az egész seregben azon kitartást és pontosságot eredményezték, mely által az véres csatákban és

nélkülözések között is a balsorsnak sok ideig ellenállhatott.

Egy hajóraj alakításának terve az éjszakiak hadihajói számának gyors növekvése által, már csirájában elfojtatott; Jefferson Dawis csak néhány monitort és ágyúnaszádot állított fel, melyek a kikötők megvédésére és az ellenség megszálló hajóinak alkalmi megtámadására használtattak.

Nagy sikerrel működtek a nyilt tengeren czirkáló kalózhajók, és szerencse és ügyesség által az éjszakiak tengeri kereskedelmének roppant veszteségeket okoztak.

A confoederáltak tengerészete 1863-ban 1 tengernagy, 12 kapitány, 20 első és 34 másodhadnagy, 44 orvos, 237 Midsiphmann, 4000 matróz és katonából állott. A kalózhajók leszámításával csak 27 hadigőzös és egy úszó ágyútelep, összesen 150 ágyúval létezett.

VII. Pope tábornok Kentuckyban született, a whestpointi katonai intézetben járt; 1842-ben a mérnöki térképező testületbe lépett; a mexicói hadjáratban magát kitűnteté, de kapitányi rangban Illinoisba magánéletbe vonult vissza.

A harcz kitörésével dandár tábornokká neveztetett ki, több ideig a nyugati hadszínhelyen egy hadosztályt parancsnokolt, mig 1862-ben a Shenandoah völgyben álló csapatok főparancsnokságát vevé át.

VIII. Lee Robert tábornok a confoederalista tábornokok legtehetségesbike és legkitűnőbbike, 1805-ben Virginiában született. A whest-pointi académiát végezvén, a hadmérnöki testületbe lépett és a Mexico elleni háborúban annak vezényletével volt megbízva. Innen visszatérve, a whest-pointi-katona intézet igazgatójává neveztetett ki s

1854-ben a kormánytól a krimiai hadjárat alkalmával az európai hadakozás tanulmányozásával bízatott meg. Egyike volt Mac-Clellan kisérőinek.

A harcz kitörésével rokonszenve, habár csak nagy belső küzdelmek után, a déliekhez vezette, a kik őt azonnal altábornagygyá nevezték ki, és midőn Beauregard 1862-ik év tavaszán a nyugati hadszínhelyre küldetett, a virginiai sereg főparancsnokságát Lee vette át. Ő a benne helyezett bizalomnak fényesen megfelelt és csakhamar az egész confoederatió támpontjává lett.

IX. Hallek A. W. tábornok 1815-ben született, Whestpointben képeztetett és 1835-ben a mérnöki testülethez hadnagygyá neveztetett ki. Mint ifjú tiszt különösen az irói pályán tünteté ki magát; egyideig az intézet segédtanára volt, később a mexikói hadjáratba ment. Habár korán neveztetett ki kapitánynak, 1854-ben mégis magánéletbe vonult és Californiában San-Franciscót választá maradandó lakhelyeül.

A hadjárat kitörésével mint tábornok a Mississippi kerület parancsnokává, később az unio nyugati seregei fővezérévé neveztetett ki és 1862. julius végével, mint az unio összes seregeinek táborkari főnöke Washingtonba hivatott.

X. Stuart tábornok 1835-ben Patrik-Countyban Virginiában született, és 1855-ben a whestpointi akademiát végezvén, a lovas-vadász ezredbe lépett; a harcz kitörésével kapitány volt az első lovas-ezrednél. A dél részére hajolva, leköszönt, hogy annak ügyéért harczolhasson. Eleinte ezredes, csakhamar tehetsége által a lovasság egyik legkitűnőbb vezérévé lőn. 1864-ben tavaszkor elesett.

XI. Siegel Ferencz tábornok Sinsheimban, a

bádeni nagyherczegségben 1824-ben született, Carlsruhéban a katonai intézetbe járt, de 1847-ben már leköszönt, hogy a jogi tanulmányoknak szentelje magát.

Az 1848-iki forradalomban, mint Mieroslawsky fősegédtisztje erősen compromittálva, a felkelés lenyomása után Helvetiába menekült, a honnan 1851-ben Amerikába vándorolt ki.

A harcz kezdetével St.-Louisban a duloni nevelőintézet igazgatója és egy katonai lap kiadója volt. Mint a 2-ik Missouri-ezred parancsnoka, minden csatában kitünteté magát és ennek következtében egy év lejárta után dandár-tábornokká neveztetett ki.

XII. Rosencrance Starke Williams altábornagy, német elődöktől származik, nagyatyja csak a mult század végével vándorolt ki Amerikába a Rajna vidékéről.

A tábornok 1819-ben Delawaresben Kingston városban született és 1838-ban a whestpointi akademiába küldetett.

1842-ben a mérnöki testületben hadnagy lőn, de már 1854-ben leköszönt, hogy polgári állami szolgálatba lépjen.

A harcz kitörésekor egy önkéntes ezred parancsnoka levén, csakhamar kitűnősége végett a rendes hadsereg altábornagyává neveztetett ki.

XIII. Mac Clellan 1862. novemberben a parancsnokok sorából visszalépte után rang és zsold tekintetében tényleges állásban maradt. A kormány e rendellenes eljárásra kényszerülve volt, minthogy vezérlő tábornokokat rosz siker végett a közvélemény miatt igen sokszor azonnal le kellett tenni anélkül, hogy képes lett volna a kormány azokat, ártatlanságuk kimutatása után, ismét illően elhelyezni.

XIV. Burnside Ambros Everett altábornagy 1824-ben Indiana államban született és a whestpointi katonai intézetben neveltetett. A mexikói hadjáratban mint tüzérhadnagy harczolt. 1852-ben leköszönt és egy puskagyárt alakított, de azt jövedelmezőnek nem találván, mérnökké lett.

A harcz kezdetével a Rode-Island-önkéntes-ezred parancsnokává kinevezve, 1861-ben dandár-tábornok lőn, és 1862-ben az éjszak-carolinai partok ellen küldött — egy hajócsoportból álló — expeditió vezetésével bizatott meg.

Ezen küldetésnek kitűnően megfelelve, hadaival 1862-dik évi augustus havában az alsó Potomacra visszajött, a hol Aquiánál kikötött, és az antietáni csatában magát kitünteté.

XV. A mérföldek alatt mindig csak német mértföldek értendők.

XVI. Sumner altábornagy 1796-ban Bostonban született, 1819-ben mint hadnagy szolgált a hadseregben, a mexikói hadjáratban ezredessé lőn, mint lovassági parancsnok kitünteté magát és a harcz bevégezte után a New-Mexico-kerület kormányával bizatott meg. 1854-ben a kormánytól Párisba küldetett, onnan visszatérve, Jefferson Dawissal különféle politikai kérdések miatt összeveszett, és ennek következtében leköszönt.

A harcz kitörésénél Twiggs tábornok helyett dandár-tábornok, és 1862-ben a Potomac-sereg első hadtestének parancsnoka lőn. Mac-Clellan alatt minden csatában kitünteté magát, Antietannál a neki átadott 2-ik hadtestet vezénylé és Fredericksburgnál a jobbszárnyat vezette.

Hooker kinevezése után a Missouri-kerületet vette át; oda utazván, halálos beteg lőn. Szigorú, de méltányos volt; alattvalói tisztelték és szerették.

XVII. Mac-Dowell tábornok 1831-ben Columbiában Ohióban született. A whestpointi intézetet látogatta, 1852-ben mint hadnagy a 3-ik gyalog-ezredbe lépett, és azonnal az indiánok elleni harczokban vett részt; míg 1853-ban mint a gyalogsági harczászat tanára Whestpointbe hivatott.

A harcz kezdetével a tényleges szolgálatba visszalépett, és 30-ik születésnapján Schenk tábornok dandárjában egy ohiói önkéntes-ezred ezredesévé lőn; résztvett az első bull-runi csatában. 1861. septemberben dandártábornokká neveztetett ki, résztvett az antietáni csatában, azután Buell tábornokkal Louisvillerre ment, és ott az Ohio-sereg parancsnokságát vette át.

XVIII. Polk Leonidás altábornagy 1827-ben Whestpointbe jött, de Mac-Ilvaine ottani pap befolyása következtében leköszönt és egyházi szolgálatba lépett; 1838-ban már Alabama-, Mississippi- és Louisiana-államok püspökévé lett. Délen sok birtoka levén, és egész átszellemülve a déliek ügye iránt, a harcz kitörésével annyira előtérbe lépett a katonai élet iránti szenvedélye, hogy a confoederált-seregbe beállott és dandártábornok lett.

Nemsokára altábornagygyá neveztetett ki, de 1864. junius 13-kán a számtalan csaták egyikében, — melyeket Shermann tábornok Atlanta felé való hadjáratban vívott — elesett.

XIX. Grant Ulysses tábornok 1828-ban Point-Pleasantban Ohióban született, Whestpointben nevelkedett és 1845-ben a 4-ik gyalogezredbe lépett. A mexikói hadjáratban kitünteté magát, 1854-ben leköszönt és Galenában Ilinoisban atyja üzletébe lépett.

A harcz kitörésével a 21-ik önkéntes-ezred parancsnokává, 1861. május havában pedig dandártábornokká

lett és 1862. mártiusban mint altábornagy a nyugat-Tennessee-hadkerület vezényletével bizatott meg. Silohnál az első csatanapot elveszíté, de Wicksburg bevételével és Chatanooga tartásával annyira kitünteté magát, hogy az Unio seregeinek főparancsnokává és a rendes hadsereg fővezérévé neveztetett ki, később elnök lőn.

XX. Shermann William 1820-ban Lancasterben Ohióban születve, egy biró fia, Whestpointben nevelkedett, 1840-ben a 3-ik rendes tüzér-ezredbe lépett. Jelen volt a Florida elleni harczban és a 10-ik hadkerületben főhadsegéddé lőn; a mexikói hadjárat után a sereget elhagyá, hogy Turner Lukas üzletébe lépjen.

A hadjárat kitörésével a new-orleansi katonai intézet igazgatója volt.

Mint a 13-ik rendes tüzérezred parancsnoka a táborba ment; dandártábornokká kinevezve a silohi és donelsoni csatákban annyira kitűnteté magát, hogy altábornagygyá lőn, és 1862-ben télen a 15-dik hadtest vezényletét vette át.

Shermann kiváló katonai ismeretek mellett még különösen szervező és administrativ tehetséggel is bírt és a harcz folyama alatt Grant mellett a legkitűnőbb tábornokká emelkedett. Atlantai hadjárata által 1864-ben a háború sorsát ő döntė el.

XXI. Osterhaus Péter a rajnai vidéken Coblenzben született, mint kalmár Manheimban élve, a bádeni felkelésben résztvett, és ennek következtében Amerikába ment és a harcz kezdetén az önkéntes ezredbe lépett; a hadjárat alatt hadtestparancsnok lett.

XXII. Buttler Benjámin altábornagy New-Hampshirben született, és tanulmányainak bevégezte után Massachusettsben ügyvéd lőn.

A háború kezdetével katonai szolgálatba lépett és csakhamar ezredessé, dandártábornokká, altábornagygyá és hadtestparancsnokká emelkedett. Szigorú eljárása által a köztársaságiak mély tiszteletét ép azon mérvben bírta, mint a confoederáltak gyülöletét.

Virginiában 1864-ben oly kevés szerencsével küzdött, hogy 1865. január 7-kén a főparancsnokságról letétetett.

XXIII. BEAUREGARD tábornok 1818-ban született, 1858-ig mint tüzértiszt szolgált és azután a whestpointi intézetben tanár lett. Charleston dicső védelmezése és közösen elismert katonai tehetségei folytán a déliek egyik legkitűnőbb tábornokai közé soroztatik.

XXIV. HOOKER JÓZSEF Massachusettsben született és Whestpointben nevelkedett, a rendes hadseregbe mint tüzértiszt lépett, a mexikói hadjáratban magát kitünteté és a harcz alatt alezredes lett. 1853-ban leköszönt, hogy Californiában mint telepítő éljen.

XXV. A HADI FOGLALÓ Amerikában eredetileg 100 dollárral állapíttatott meg. De minthogy az önkéntesek száma csakhamar leapadt, 150-re emeltetett, mely összeg néha már a szolgálat elején kifizettetett. A conscriptio behozatalával a bountyt*) 300 dollárra emelték. Egyes államok rendesen még több bountyt fizettek. New-Yorkban az önkénteseknek néha 1000 dollár adatott.

XXVI. SYKLES GYÖRGY marylandi születésű, az önkéntes hadsereg tábornoka volt, mig a rendes hadseregben a 14-ik gyalogezredhez tartozott.

Mindazon tisztek, kik a rendes hadseregben szolgáltak és sokkal magasabb ranggal léptek az önkéntes had-

*) Olvasd: baunty (foglaló).

seregbe, nemcsak hogy előbbi állásuk számukra fentartatott, de aránylag még előmenetelt is tettek a rendes hadseregben. Igy sokszor megtörtént, hogy kapitányok a rendes hadseregből kiléptek, hogy mint ezredesek vagy tábornokok vegyék át az önkénteseket és a rendes hadsereg lajstromában alezredeseknek irattak be. Sykles később osztálytábornokká léptettetett elő.

XXVII. Schurz Károly tábornok a Rajna-vidékről, Kinkel megmentésében való résztvevése által ismert, később Madridban amerikai követ volt; a harcz kezdetével elhagyá a politikai pályát és mint dandártábornok a seregbe lépett.

XXVIII. Steinwehr tábornok, előbb porosz szolgálatban volt.

XXIX. Jakson Jefferson Tamás 1826-ban Lewisben Virginiában született; korán árván maradt 3 testvérrel, szegényen. Egy jóakarója által segítve, és Whestpointben neveltetve, itt csakhamar kitünteté magát és 1846-ban a 2-ik tüzérhadtestben hadnagy lett.

A mexikói hadjáratban oly kitűnően harczolt, hogy őrnagygyá emelkedett. 1852-ben egészségi szempontból visszalépett és Lexingtonban tanár lett. A harcz kitörésével mint ezredes lépett a confoederált hadseregbe. Szigorú önmaga s tisztei iránt, hallgatag, magába vonult, és csakis önmagában bízva, eleinte tisztei nem kedvelték, de csakhamar felismerték szíve egész nemességét és magas katonai ismereteit, s a katonákkal együtt versenyeztek vezérök iránti szeretetben és odaadásban.

Bátorsága és lélekjelenléte váratlan hadi mozzanatok feltalálásában, csakhamar a legmagasabb katonai méltóságokra emelték őt. A shenandói völgybe vonulása, valamint Mac-Clellan jobbszárnyának megkerülése, Pope

átszárnyalása a Rappahanokon, dicsőségét örökre biztosítják. Ingathatlan bátorsága végett katonái (Stonewall) kőfalnak nevezték.

A chancellorsvillei csatában három golyó találta, az első bal karját hóna alatt zuzta össze és egyúttal mellébe fúródott, a második bal karját törte szét és a harmadik jobb kezét lőtte keresztül.

Hill tábornok e szerencsétlenségről tudósítva, odasietett és a nehéz sebesültet hátra vitette.

Az ellenség a csoportba lőtt, s minthogy egy sebesültvivő egy ágyúgolyótól találtatott, Jaksont egyedül kelle hagyni, míg Hill az ellent visszaverte. Miután a tábornok biztonságban volt és a vérfolyás elállíttatott, az orvosok hosszabb tanácskozás után a balkar levételére készültek. Minthogy a vérvesztés roppant volt, az orvosoknak kevés reményök vala és csakugyan május 7-kén tüdőgyuladás mutatkozott, mely minden javulási reményt meghiúsított. E napon érkezett meg felesége, — a ki után igen vágyódott és a ki május 10-kén bekövetkezett haláláig teljes odaadással ápolá őt. Halála előtt azt kivánta, hogy Lexingtonban temettessék el és hadteste Evell tábornoknak adassék át. — Mindkét ohaja teljesült. — Lázaiban szelleme mindig a csatatéren volt, a hol főtiszteinek harsogó hangon osztott parancsokat. Jakson halálával a confoederáltak hadserege pótolhatlan veszteséget szenvedett. Az ellenség tisztelete követé őt kora, de dicső sírjába.

XXX. Dawis ezredes ifjúsága daczára az unionista sereg egyik legtehetségesebb lovassági tiszte volt. Szolgálatba 1854-ben lépett és a hadjárat kitörésével kapitánynyá kinevezve, 2 év alatt — magát kitűntetve — ezredessé lett. Épen dandár-tábornokká akarták kinevezni, midőn 31-ik évében ezrede élén elesett.

XXXI. Meade György tábornok 1815-ben Spanyolországban Barcelonában született, a hol atyja mint amerikai consul élt. 1831-ben a washingtoni katonai intézetbe lépett, 1835-ben a harmadik tüzér-ezrednél hadnagy lett, 1836-ban leköszönt, de 1842-ben a hadmérnöki testülettel mint hadnagy ismét a mexikói hadjáratba ment.

A harcz kitörésekor kapitány volt, az ujonnan alakult pensylvaniai önkéntes testületben dandárparancsnoksággal bizatott meg; dandárjával a Richmond alatti ütközetben magát kitűntette és súlyosan megsebesült. Felgyógyulása után a pensylvániai pótsereg vezényletével bizatott meg, míg a fredericksburgi csata után a 3-ik hadtest vezényletét vette át. A chancellorsvillei csata után a harcz végéig a Potomac-sereg főparancsnoka maradt.

XXXII. Stonemann György altábornagy 1826-ban New-York államban született, kiképeztetését Whestpointben nyerte és 1845-ben mint hadnagy az első lovassági ezredbe osztatott; a hadjárat kezdetével, mint őrnagy a 4-ik ezredbe lépett s nemsokára a Potomac-hadseregben egy dandárt vezényelt.

Már az első hadjáratban Marylandban egy hadtestet parancsnokolt, dél-virginiai átvonulása a chancellorsvillei csata alkalmával oly népszerűvé tevé, hogy a Potomac-sereg lovasságának parancsnokává és közvetlen azután a lovassági kerület elnökévé neveztetett ki. Ez állásában azonban sokáig nem maradt, hanem ismét átvevé a lovasság vezényletét és azt a háború végéig megtartá.

XXXIII. Morgan John tábornok 1826-ban Kentuckyban Lexingtonban született, mint szegény szülők gyermeke; a hadjárat kitöréséig csendesen, élete fenntartására munkálkodva élt. — A mexicói hadjáratban,

mint közkatona vevén részt, vakmerősége következtében tiszt lett, de megint elbocsátva, igen kalandos életet vitt, melyben vagyont szerzett és különös előszeretettel testi gyakorlatokra adá magát.

A polgárháború kitörésével a confoederáltak szolgálatába lépvén, saját költségén egy ezredet alakított és 1861. mártius havában az első kivonulást tevé Kentuckyból.

Bátorsága által csakhamar dandártábornok lőn; Indiana és Ohion való keresztülvonulása alatt 34 hidat rombolt le és a vasútvonalat 60 helyen tette használhatlanná, 5000 foglyot hozott magával és több millóra menő közvagyont tett tönkre.

XXXIV. Semmes Raphael Marylandban született, az annapolisi tengerészeti akademiában nevelkedett, 1826-ban tengerész-hadapród és 1827-ben hadnagy lett. A mexicói hadjáratban mint segédtiszt vett részt, több csatában kitünteté magát és ez eseményeket egy „Services at float and at shore“ czimű füzetben irta le.

Karcsú, sugár termetű volt, alattvalói higgadtságát, ügyességét és páratlan bátorságát különösen tisztelték benne. Mint az Alabama kalózhajó parancsnoka hiressé lőn.

(Első rész vége.)

MÁSODIK RÉSZ.

A HÁBORÚ AZON IDŐSZAKA, A MELYBEN AZ ÉJSZAKI SEREGEK MINDENÜTT ELŐNYÖKET VÍVNAK KI.

Első Szakasz.

A chancellorsvillei csata következései. Lee hadműködését átteszi a Susquehanna folyam vonalára. A gettysburgi ütközet.

A chancellorsvillei csata elvesztése a hangulatot az éjszakiaknál igen komorrá és nyomottá tevé, ehhez járulván még azon körülmény is, hogy ugyanakkor a hírek sem Charleston, sem Wicksburg felől nem voltak kedvezők.

A helyzet még az által is kétesebb lőn, mert épen ez időben a legénység nagy részének hadi szolgálatideje lejárt, és az újonnan behozott népösszeirási hadállítás rendszere nagy ellenszenvre talált.

E nehézséget még több nagyobb városban a demokrata párt által előidézett néplázadások is növelték, különösen New-Yorkban előfordult rendetlenségek, a hol a csőcselék túlszámmal levén, ily felkelésekhez igen sok elem találkozott. A lázadás New-York városában oly nagy mérvet öltött, hogy a városi karhatalom azt nem levén képes

fékezni, egy egész hadosztály küldetett oda annak leverésére Dix tábornok vezénylete alatt, ki csak a legszigorúbb eljárás után volt képes a rendet helyreállítani. Buffaloban, Baltimoreben, Portlandban és Bostonban szintén haderővel kellett a néplázadásokat elnyomni.

A confoederalisták fővezérének Washington felé megkezdett előnyomulását e népfelkelések igen elősegítették; ezek a demokrata párt részéről oda voltak irányozva, hogy az unio kormánya kényszerítve legyen, a confoederalistákkal egyességre lépni, még a rabszolgaság elismerése mellett is. De Lincoln ez esetben is bebizonyította, hogy erélyesen képes kormányozni, és ámbár több állam kormányzója azon javaslattal állott elő, hogy az összeírás hadállítás-rendszere függesztessék fel, Lincoln azt, épen a felkelés ellenében, annál inkább és pedig a legnagyobb szigorral foganatosíttatni rendelte. A felkelt városokban az ostromállapot kihirdettetett, és a felkelők vezetői irgalom nélkül büntettettek. Ez eljárásnak a legjobb eredménye is lett, — a belbéke csakhamar helyreállott és nem is lőn többé megzavarva, a hadállítás akadály nélkül folyamatba vétetett, és az összes nép — mint látni fogjuk — az előnyomult confoederalista sereg összeverésére fegyvert fogva, mindenfelé síkra szállott.

Hooker egyelőre a fővezényletet megtartá, jóllehet, úgy az elnök, mint Hallek táborkari főnök annak helyettesítését már elhatározták, és csak az új vezér választása jött még kérdésbe.

Hadi-tanács után a sereg a Potomac-vonal védelmére Centrevillere bizatott, a hol a Bull-Run folyócskánál állást foglalva és Washingtont védve, Lee confoederalista fővezér hadműködését szemmel tartá.

Lee egész május havát arra használta fel, hogy dél- és éjszak-Carolina államokból, mint szintén Virginiából erőket szedve, seregét az új hadjáratra ismét képessé tegye. Terve nem volt csekélyebb, mint hadműködését, az éjszakiakat teljesen megkerülve, Washington város hátoldalába irányozni és a Susquehanna folyam vonalát venni alapul.

Ily merész működés által akarták a déliek már rég táplált óhajukat megvalósítani: egy nagy csapással a harcznak kedvező fordulatot adni.

Lee hadseregét ujonnan osztá be; Evell altábornagy az elesett Jackson hadtestét vette át, Hill tábornok Johnsont helyettesité — a kit a déliek kormánya Wicksburg segélyére küldött, mely vár ellen Grant tábornok ismételve megkisérlette az ostromot, — Longstreet altábornagy pedig a harmadik hadtestet vezényelte. Ilyetén három nagy

hadtestre volt osztva a confoederalisták egész serege, mely 110,000 harczost számított, 15,000 lovassal és 180 ágyúval.

Lee azzal kezdé meg hadműködését, hogy Evell hadtestét junius 3-kán azon rendelettel indította menetbe, hogy Culpeper városát elfoglalván, hadait a Shenandoah folyamon átvezesse, és ezen folyam völgyében lefelé huzódva, Winchester erődített várost megtámadja. Mint említettük, az éjszakiak serege a Bull-Run folyócska mentében, közel Centreville helységéhez, táborba szállt.

Lee fővezér tűntetés gyanánt, hogy az éjszakiakat azon hiedelemben tartsa, mintha seregével Washingtont lenne szándéka megtámadni, Stuart lovassági tábornokot 2 lovas és egy gyalog dandárral Warrenton-Junction felé küldé, egyúttal e tűntetés által azon czélt akarta elérni, hogy az előrenyomuló Evell hadtestének az ellenség felé eső jobb oldala takarva legyen.

Evell tábornok junius 4-kén hadtestét megindította és a Racoon sekélynél a Rapidan folyón átkelve, Culpeper városát 8-kán elfoglalta. Junius 10-kén innen tovább indult, Frontroyálnál a Shenandoah folyamot átlépte és 13-kán Winchester városát megtámadta. Winchester városa számos főútnak csomó pontja, 6000-nyi helyőrség által Mill-

roy tábornok vezénylete alatt védelmeztetett. Midőn Millroy tábornok 13-kán éjjel Mac-Raynolds ezredes által, — a kinek ezrede az előrédet képezte, — az ellenség közeledéséről értesült, haderejét akként osztotta fel, hogy Elliot tábornok a külső erődöket, Elys tábornok pedig magát a várost vegye védelem alá; míg Raynolds ezredesnek a két főerőd összeköttetését kellett fenntartania.

Junius 13-dik napján délelőtt a confoederáltak serege az előörsöket visszanyomva, a várost nyugatról és éjszakról bekeríté, míg a déli és keleti oldalon folytonos csatározások és tűntetések által foglalkoztatta a helyőrséget. Délután 5 órára a bekerítés teljesen végbevitetvén, az éjszaki oldalon fekvő erődöket heves rohammal megtámadta és azokat, 6 ágyúval együtt, el is foglalta. Millroy tábornok az éjszaki erődök elvesztése után csakis a belső erődökre és a város védelmére volt szorítva. Ez által a helyőrség helyzete, a roppant túlnyomó ellenséggel szemben, kétes kezdett lenni, haditanács tartatott, és miután az abban résztvevők többsége a város elhagyását javasolta, 14-kén hajnalban a helyőrség a várost elhagyá és hátrálását Harpers-Ferry felé megkezdette. A kis sereg egy órányi távolságra a várostól háborítatlanúl haladt ugyan, de itt Johnson confoederalista tábor-

nok hadosztálya által, — mely egy erdő mögött lesben állott, — megtámadtatott és teljesen szétveretett. A helyőrség nagyobb része — mintegy 3000 ember — fogolylyá lőn, azonkívül 30 ágyú és 400 ló esett a győzők kezébe; Millroy tábornok személyesen vagy 1600 emberrel nagynehezen Harpers-Ferry-re menekült.

Evell már másnap, 15-kén, előcsapatait Jenkins és Imbooden ezredesekkel Williamsportra küldé, az ottani átkelést a Potomacon előkészítendő, a hadtest maga 16-kán követte az előhadat és 17-kén a folyamot átlépte.

Lee fővezér Evell sikeres működéseiről értesülve, Hill és Longstreet hadtesteivel junius 15-kén hagyta el táborát, és gyors menetekben nyomult Evell után a Shenandoah völgyébe. E folyam hosszában előrenyomulván, 23-kán és 24-kén hadtesteivel a Potomacon átkelt és 27-kén már Chambersbourgbra érkezett, a hol megállapodva táborát felütötte.

Evell eközben folyton előre nyomult, sarczolt, pusztított; elfoglalta York városát, szétrombolta az Ohio-vasútat, mely Washingtont az éjszaki államokkal összeköti, és a világhírű susquehannai vasúti hidat légbe röpítette. Száguldó csapatai egész Baltimoreig hatoltak.

Most jutott valahára Hookernak eszébe, mély álmából kiábrándulni és észrevéve, hogy mennyire csalatott meg Lee által, — a kit még mindig a Rappahannoknál gondolt, — hadseregét megindítani. De a kormány erre nem adott neki alkalmat, hanem a vezérpálczát tőle elvevén, azt Meade tábornok kezébe adta.

Winchester város váratlan elfoglalása villámcsapásként érte az éjszakiakat. Washingtont rémülés fogta el és a lakosság nagy része, sőt a kormány közegei is kétségbe esve, már a falak előtt látták a pusztító ellenséget. Egy távsürgöny a másikat érte, minden oldalról rémhírek érkeztek és ezek, mint ily esetben rendesen nagyítva, bódítólag hatottak a köznépre.

Csupán Lincoln maradt nyugodt; szokott erélyével a székvárost, a környező vidékeket, valamint Ohio, Maryland és Pensylvania államokat ostromállapotba helyezte, és a néphadakat felkelésre, a nagy városokat a legerélyesebb védelemre szólítá fel. A fenyegetett területen 2 új hadkerületet állított fel, az egyiket Susquehanna név alatt az erélyes Couch, a másikat — Monongahela kerületet — Brooks tábornok parancsnoksága alá helyezve.

E gyors intézkedéseknek sikeres eredménye

lőn, — a nép összeszedte magát, nem hallgatva a demokraták lázítására fegyvert ragadt, és a gyűlhelyekre sietett, úgy hogy a hirdetmény közzététele után 48 óra mulva csupán Washingtonból magából 2 ezred szállt táborba.

A kiszolgált katonák e veszélyhelyzet által felbuzdítva, újra beállottak és régi ezredeikhez sorakoztak, — úgy, hogy Meade serege minden napi menet után, melyet az ellenség elé tett, ezerekkel szaporodott: szóval az amerikai vasjellem csakhamar legyőzte a pillanatnyi rémületet, és az egész nép egy ember gyanánt állott fel, tökéletesen megfelelve a helyzet parancsoló szükségének.

Meade a Potomac-sereg új fővezére szintén rögtön feltalálta magát. — Junius 24-kén centrevillei táborából megindult és naponként 6—8 mértföldet tevén, Port-of-Rocknal a Potomacon átkelve, 28-kán Frederick-Cityre érkezett és 29-kén már egész seregével hadi állást foglalt, melynek balszárnya Emmetsburgra, jobbja New-Windsorra támaszkodott. Junius 30-kán értesülvén, hogy az ellenség Gettysburgra nyomul, Bafford könnyű lovas dandárát kémszemlére oda küldé.

A sereg ez nap pihent, de az ellenség mozdulatainak kipuhatolására mindenfelé czirkáló csapatok küldettek.

Gettysburg kis város, közel a Monocacy folyó forrásaihoz, melyek a South-Mountaine hegylánczolatról a város felé ágaznak. — A város maga völgyben fekszik. Déli részén, emelkedett talajon egy kőfallal bekerített temető van. A temetőt jobbra és balra félmérföldnyi hosszú és negyed mérföld széles magaslat övezi, mely két oldalán visszahajolva kampó alakot képez.

A város éjszak-nyugati szélén az említett South-Mountaine hegyláncz mintegy mérföldnyi távolságra nyúlik el, és a völgybe egész a városig gyengéden ereszkedik le.

Az éjszakiak serege julius 2-kán reggel az említett magaslaton foglalt állást a temető az állás közepébe esvén, míg a confoederalisták a hegylánczolat lejtőjén szintén szélesebb kampóalakban állították fel hadaikat. Az egész tér szakadozott és itt-ott sűrűbb-ritkább ültetvényekkel és erdőcskékkel volt takarva.

A városhoz közel a hegylánczolat alsó lejtőjére a tanintézetek, seminarium és academia építvék. A Monocacy-folyó ereszei keletről és nyugatról a várost átkarolják.

Ez volt a terület, a mely julius 2-kán a legvéresebb ütközetek egyikének lett színhelyévé.

Meade, az éjszakiak fővezére julius 1-jén az 1-ső

és XI-ik (Raynolds és Howard) hadtestet, Raynolds vezénylete alatt Gettysburgra küldé, hogy az ellenség állását és erejét egy erőszakolt szemle által kipuhatolja és egyúttal a város helyzetéről, valamint a terepviszonyokról is körülményes tudósítást szerezzen.

Raynolds hajnalban megindult, és a város falaihoz érkezvén, azt Hill hadtestének előcsapatai által megszállva találta.

A confoederalisták előörsei nyugatfelé hátráltak, — Raynolds a várost megszállta és Wadsworth tábornoknak parancsot adott a chambersburgi uton a visszavonuló ellent követni és ha netalán nagyobb erőre találna, azt csak tüntetőleg támadni — komolyabb csatározásba nem ereszkedve.

A várostól $^3/_4$ mérföldnyire a South-Mountaine hegylánczolat felé Wadsworth Hill hadtestének 1-ső (Heth) hadosztályára bukkant és csapatait csatarendbe állítva, azzal összeütközött. — Hill első hadosztályát majd a 2-ik, Pender tábornok vezénylete alatt követte, mire Wadsworth lépcsőzetesen hátrálni kezdett. — Eközben Raynolds Gettysburg fekvését szemügyre vevén, a délnek eső tért találta az erősebbnek és elhatározta ezen területet középen a temetővel minden áron tartani. — Ezen

elhatározásának foganatosítására hadtestével, mely az I-ső számú volt, Wadsworthnak segítségére sietett, parancsot adván a XI-ik Howardféle hadtestnek, hogy őt kövesse.

Wadsworth hadosztályát a seminarium előtti téren találta hátrálásban, Raynolds egész hadtestével kibontakozván, Hill első hadosztályát — (Heth) — megállásra kényszeríté, de Pender hadosztálya is megérkezvén, Raynolds kényszeríttetett Gettysburgra húzódni. — E hátrálás alkalmával egy dandárja a seminarium és academia közé szorítva, elfogatás veszélyének volt kitéve, Raynolds pedig személyesen előre sietve, két golyó által találva lerogyott.

Most Howard hadteste is megérkezett a csatatérre és megmentvén a veszélyben forgott dandárt — az ütközetet helyre állítá, — de ekkor keletről már Evell hadtestét is látni lehetett, mely könnyű ütegeit előre küldvén, Howard jobb szárnyát fenyegette. Howard, hogy a kijelölt erős állást a déli magaslaton — középen a temetővel — biztosan elfoglalhassa, mindkét hadtestét a városon keresztül visszavonta, és mindenek előtt a temetőt megszállva, azokat kampó alakban a magaslaton felállítá, ekként várván a confoederalisták netaláni támadását.

De ez szerencsére nem következett be, és hogy támadás nem tétetett, hogy a confoederalisták vezérei a temetőt elfoglalni nem igyekeztek és a sokkal gyengébb éjszaki hadosztályokat az elfoglalt erős állásból kiverni meg nem kísértették: e nagy hibájuk okozta Lee másnapi vereségét.

A déliek vezéreinek e harczászati hibája, t. i. a város délkeleti oldalán elterülő magaslatok elfoglalásának elmulasztása, semmivel sem menthető: sem azzal, hogy a csapatok fáradtak voltak, sem pedig azzal, hogy a terepet nem ismerték. Ez utólsó épen nem szolgálhat mentségökül, mert Evell York város és a Susquehanna folyam felé vonulása alkalmával Gettysburgot érinté és helységkörnyezetét ismernie kellett; a csapatok fáradt volta pedig csupán akkor lenne helyes mentségül elfogadható, ha valamely kevésbbé lényeges tényről leende szó, mint a déli magaslatok megszállásáról. Az unio serege csakis délkeleti részről nyomulhatott előre, és úgy is gyengébb levén a confoederalistákénál, az ez által elfoglalt magaslatok által nyújtott erős hadállást soha sem erőszakolhatta volna.

Ily döntő esetben nem szabad a csapatot kímélni, mely sokkal kevesebbet veszít, ha megerőltetik, mintha egy nagy csata vereségét kell elvi-

selnie, melyben oly roppant veszteségeket szenved, mint ez a gettysburgi ütközetben történt, hozzájárulván még, hogy a confoederalisták merész hadjáratukban minden segélyforrásuktól oly messze eltávoztak.

Egy kétes összeütközésnek soha sem szabad a sereget kitenni. A gettysburgi csata e hadjárat döntő mozzanata lőn.

Meade még az est alkonyában érkezett előretolt hadosztályaihoz és értesülve a helyzetről, rögtön rendeléseket tőn, hogy julius 2-kán valamennyi hadteste Gettysburgban összepontosíttassék. A 3-ik és 12-ik hadtest már reggel 7 órakor, a 2-ik és 5-ik délelőtt 10 órakor érkezett Gettysburg alá, a 6-ik hadtest pedig Sedgwiks parancsnoksága alatt, — mely Carlisle felé volt küldve — délután 5 órakor jött a csatatérre és tartalékba rendeltetett.

Julius 2-kán reggel mindkét seregnek még távol levő részei Gettysburg felé menetben valának és így délelőtt támadás sem az egyik, sem a másik oldalon nem történt. Lee a confoederalisták seregének fővezére személyesen Longstreet hadtestével csak délelőtt 11 órakor érkezett a csata színhelyére és következőkép állította fel hadait. A balszárnyra a várostól keletnek Evell hadteste, és pedig a legszélsőbb oldalon Carly hadosztálya he-

lyeztetett, a harmadik hadosztály Johnson, Williamsportnál hagyatott, részint a roppant zsákmány fedezésére, mely a felkelő hadak által fenyegetve volt, részint a Potomacon való átkelés biztosítására. A középet Hill hadteste akként foglalta el, hogy a seminarium és academia épületeit Pender hadosztálya szállotta meg, Heth hadosztálya nyugatfelé a South-Mountaine hegylánczra támaszkodott, Andersoné pedig az Evell-hadtesthez tartozó Rode hadosztálylyal keleten volt összeköttetésben; a hadállás jobb szárnyát Longstreet hadteste képezte, és pedig Mac-Law Heth-hez, Piquet Lowhoz és Hode a legszélső oldalon, Piquet hadosztályához sorakozott. Longstreet hadteste a chambersburgi úton keresztül egész a Monocacy folyóig terjedt. Az egész vonal $1^1/_2$ mérföld hosszú erősen behajló félkört képezett, a szélső balszárny a Connevago folyócskát érinté, míg a közép és jobb szárny a várost körülövezve, legszélsőbb része csaknem Emetsburgig ért. A confoederáltak hadserege vonalának hossza ezen felállítás által mint mondottuk, $1^1/_2$ mérföldnyi hosszú vonalra terjedt, és keletről nyugatra az unionisták seregének állását majdnem teljesen körülfogta. Lee fővezér e csatarend felállítása által tervét már előre kijelölte, t. i. hogy az ellent átkarolva, ha táma-

dásai sikerrel koronáztatnak, azt összenyomja, és minden menekülést lehetetlenné tesz.

Az éjszakiak serege a Gettysburgtól délre eső magaslaton volt felállítva, és pedig a magaslat-hu-zam idomzatához képest kampós és lépcsőzetes alakzatban, szárnyaival visszahajolva; középhada a temetőt és az attól jobbra-balra fekvő területet foglalta el, jobb szárnya a Connevago-patak felé terjeszkedett, a bal pedig a Monocacy folyó ereszeit érte. A XII-ik hadtest Slokum vezetése alatt, és az 1-ső hadtestnek Wadsworth-hadosztálya a jobb szárnyat, a 11-ik hadtest (Howard) és az 1-ső hadtestnek 2 hadosztálya a középet képezte, míg a 2-ik és 3-ik hadtest (Hancock és Sikles) az állás bal szárnyát foglalta el.

Az 5-ik hadtest (előbb Meade, most Steinwehr) a közép mögött a kampó nyílásán mint tartalék volt elhelyezve, és így mindenfelé, a hol szükség mutatkozott, könnyen segélyt nyújthatott; de midőn később a 6-ik hadtest délután 5 órakor Carlisleből megérkezett, ez utóbbi képezte a tartalékot, ellenben az 5-ik hadtest a balszárnyhoz vonatott.

A két hadsereg felállításából azonnal látható, hogy Meade tisztán védcsatára készült, míg Lee támadó csatát szándékolt, és czélja az ellen teljes megsemmisítésére irányult.

Megemlítjük még, hogy a confoederalisták serege majd 100,000 ember lehetett, míg az éjszakiak hadtestei igen gyengék levén, összes létszámuk alig 80,000 ember volt; a tüzérség mindkét részén egyenlő erőkkel rendelkezett.

Délután 2 órakor a confoederalisták tüzérsége az egész vonalon az ágyúzást megkezdé és különösen az éjszakiak bal szárnyát és közép hadát vette czélba. Az unio ütegei a tüzelést viszonozták.

Háromszáz ágyú szórta öldöklő lövedékeit az ellenre és a zúgó moraj menydörgéskép vonult át a reszkető téren.

Három órakor Longstreet tábornok a confoederáltak jobb szárnyának vezére megkezdé támadását és azt oly hévvel, oly ellenállhatlan erővel tette, hogy a Sickles vezetése alatti éjszaki 3-ik hadtest, mely a lépcsőzetes felállításban legelől volt, rögtön ingadozni kezdett és az erős lökésnek ellenállani nem bírván, midőn hős vezére Sickles altábornagy két golyó által földre terittetett, feltartóztathatlanul hátrált.

A veszély nőttön nőtt, midőn a 2-ik hadtest is hátrálni kezdett, és Longstreet hadait még a gyorsan segítségre sietett 5-ik tartalék-hadtest sem bírta feltartóztatni.

Meade személyesen vezette most még az 1-ső

hadtest egy hadosztályát a központból a küzdőhelyre, és félretéve a középre való minden tekintetet, annak ütegeit a temetőből az előnyomuló ellen csapataira irányozta; — ezenkívül az összes tartalék-tüzérség is Longstreet dandárait lövöldözni kezdte és így minden oldalról a rémítő tűznek kitéve, a hatalmas támadás megállíttatott.

Longstreet hős hadteste nem támogatva, sorai kalászként elseperve, ingadozni kezdett, és az összes véderőnek ellenállani képes nem levén, kiindulási állására visszament.

A döntő pillanat ez volt!

Ha Lee jobb szárnyának hősies harczát, midőn annak rohamai sikerrel lőnek koronázva, az unionisták középre és annak jobb szárnyára irányzott egyöntetű támadás által támogatja, okvetlenül győző marad; — de midőn Hill a középben elkésve, rohamait a temetőre csak 5 órakor intézte, akkor, midőn Longstreet már visszaveretett volt, Evell pedig a támadást az unio-sereg jobb szárnyára csak 7 órakor kezdte meg, midőn a középben történt előnyomulás szintén már visszaútasíttatott: a confoederalisták fővezére e szakadozott intézkedéseinek sikerére nem számíthatott. Midőn az est beállott, támadó hadai minden ponton vissza voltak verve.

A confoederáltak centrumának hadosztályai, midőn 5 órakor délután a városon átvonulva, Meade középhadát megtámadandók a város előtt kifejlődtek, — Longstreet hadai már visszanyomattatván, az úgyis igen előnyös állásban levő éjszakiak által készen fogadtattak.

Nem csak a 3-ik hadtest, mely a közép mögött újra rendben állott, hanem a 6-ik hadtest is megérkezése után a megtámadott közép hadnak segélyére siettek. Hill hadosztályai a város előtti nyílt térre érkezvén, midőn rohamcsapatai kibontakoztak, rögtön az egész közép ütegei által, melyek az oly kedvező temetői-magaslaton voltak felállítva, golyózáporral lőnek elárasztva s jóllehet egy ideig a legnagyobb elszántsággal nyomultak előre, de midőn a sánczok és árkok mögött elhelyezett lövészek is közép lőtávolságra ellenök erős tüzelést kezdtek, e pusztító erőknek ellenállani képesek nem levén, csakhamar ismét a város védő falai mögé vonultak vissza. A 11-ik hadtest, valamint a 3-ik és 5-ik hadtestnek dandárai is, mely utóbbi hadtest — mint már érintettük — a 6-ik hadtest által mint tartalék felváltatott, a magaslatokról leszállván, Hill dandárait mindenfelé üldözni kezdték, és egy órai véres tusa után a városon keresztül űzték. Meade fővezér aggodalommal nézte

dandárainak előnyomulását, és nem akarván védelmi helyzetéből kilépni, azoknak parancsot küldött az üldözést abban hagyni és előbbi állásaikat megint elfoglalni; ezt annál inkább tevé, mert vezérkarával a temetőről jobbra eső magaslaton levén, onnan az egykor Jackson által vezényelt rettenthetetlen hadtestet tömegekben a támadásra készen állva szemlélhette. És csakugyan alig foglalták el Meade visszahívott hadai a számukra kijelelt állásokat, már is Evell megindította hadosztályait és oly hévvel, oly ellenállhatlan bátorsággal rontott a 12-ik hadtestre és az annak jobb oldalán lépcsőzetben álló első hadtest két hadosztályára, hogy azok sorai a hatalmas lökem által megtörve, bomladozni kezdtek és nem is tarthatták volna magukat az igen túlnyomó erők ellenében, ha az 5-ik és 6-ik hadtestek segitségökre nem sietnek. Ez egyesült erőknek sikerült, a Hayes, Hooke és Avery dandárokat, melyek a keleti magaslatokat már-már elfoglalták, visszanyomni és ezen oldalon is a csatának az unionisták részére kedvező fordulatot adni. Hiába kísérlett még alkonyatkor Rode hadosztálya a 6-ik hadtest ellen egy új támadást intézni; a hősies hadosztály nyugodt lépéssel és kibontott zászlókkal egy lövést se téve, nyomult halált megvetve elő-

re, — de mind hiába: az éjszakiak összes ütegei, melyek kartács-tüzeiket ezen hadosztályra szórták, tátongó üröket ütöttek a derék ezredekben, melyeknek vitézei a golyózápor alatt tömegesen hullottak a vérborított talajra. Az eddig mindig győzelmes hadosztálynak fordulni kellett. S ezzel vége volt mindennek! Lee a csatát elveszítette. Minden oldalon ő volt a támadó, hadai minden oldalon hősiesen nyomultak előre, különösen Longstreet és Evell ezredei felülmulhatlan bátorságot tanusítottak; de a kiadott rendelkezések hiányosak, az éjszakiakra intézett lökemek nem voltak egyöntetűek; az egyes hadtestek általi rohamok mindig elkésve intéztettek. Az éjszakiaknak mindenkor idő adatott a veszélyezett pontokra segélyt küldeni. Ha Hill támadása azon időben történik, a melyben Longstreet hadosztályai győzelmesen nyomultak előre, midőn az éjszakiak tartalékja, valamint közép hadának egy része Longstreet ellen küldetett volt, ha Evell szintén akkor intézi támadó lökemét az éjszakiak jobb szárnyára: akkor a csata hihetőleg az éjszakiak megsemmisítésével végződik.

A confoederalista sereg veszteségei igen nagyok voltak: 20,000 halottja és sebesültje borította a catatért; a küzdelem rövid idejét tekintve, kép-

zelni lehet, hogy mily elkeseredetten folyt a harcz, és mennyire ki voltak téve a derék ezredek az uralgó állásból irányzott tűznek. E veszteségen kivül még vagy 8000 fogoly esett az éjszakiak kezébe. — Négy tábornok: Pender, Barksdale, Garnett, Semmes esett el, és 36 ezredparancsnok közől csak kettő maradt sérületlen.

Az unio hadai is aránylag igen előnyös állásaik mellett sokat szenvedtek: a hivatalos jelentés 2834 halottat és 13,709 sebesültet mutat ki.

Lee julius 3-kán virradóra csatarendjét összébb húzván, egy mérföldnyire hátrább, a South-Mountaine hegység emeltebb lejtőire tette át állását a Chambersburg és Emmersburg útak közötti területre, hátát a hegylánczolatra támasztva.

A sereg zöme még 4-kén is védállásban maradt, és csakis a podgyász és a sebesültek küldettek már 3-kán éjjel Williamsportra, a hol Johnson tábornok állott, a Potomac-átkelést védve. Julius 5-kén hajnalban Lee egész seregét megindította, a szorosokat eltorlaszolta, a South-Mountaine hegységen átkelt és Hagerstown magaslatain védállást foglalt.

Hagerstown mellett 11-kig megállapodott, míg Johnson Williamsportnál és Water-Fallingnál a hajóhidakat elkészítette. Julius 12-kén a sereg meg-

indult és 13-kán a gyalogság Water-Fallingnál, a vonat és a tüzérség Williamsportnál Johnson hadosztályának védelme alatt a Potomacon átkelt. A lovasság a folyamon úsztatott át.

Meade a csata után a védállást foglalt ellenséggel szemben helyét nem hagyta el, csupán jobbszárnyát tolta előre nyugatnak és a seminarium és academia épületek előtti tért megszállotta. 5-kén észrevevén, hogy az ellenség új állását is elhagyta és a South-Mountaine hegyeken át visszavonúlt, Stonemann tábornok alatt az összes lovasságot és a 12-ik hadtestet üldözésre küldé; a csatatéren az elesetteket eltakaríttatván és a sebesültek hátraszállítását elrendelvén, 6-kán szintén megindult. Egyelőre nem kelt át a hegységen, hanem annak keleti oldalán lefelé húzódva, az ellenség mozdulatait szemmel tartotta.

Midőn Lee hagerstowni állását elhagyta, Meade seregét a mechanickstowni szoroson gyorsan átvezette és Funcstownon keresztül Williamsportra sietett, hogy Lee-t a Potomac-folyam átkelésénél megtámadja; de elkésett: a confoederalista haderőnek zöme már a folyam déli részén állott, és Meade előcsapatai csak az utóhad egy részét érték el, néhányt foglyot ejtve.

Lee 15-kén Bunkershill-ig ment, de 16-kán

Winchester mellett ismét arczot fordított, hogy a minden oldalról fenyegető néphadakat a sereg közeléből elűzze és zsákmányát, mely Johnson tábornok alatt egy napi menettel előre volt — biztosítsa. Eközben Meade Harpers-Ferrynél átkelt a Potomacon és az úgynevezett Kék-hegyek hosszában keleti irányban húzódott. Terve volt, hogy a rövidebb úton a Shenandoah völgy felső nyilásait Front-Royalnál előbb elérvén, Leenek útját állja.

Lee Meade tervét sejtve, újra támadó tűntetést tőn és Longstreet hadtestét winchesteri állásából Harpers-Ferryre menesztette. A csel sikerült. Meade Lee támadó mozdulatairól értesülvén, hadait a snikersvillei szorosnál megállította. A confoederalisták vezére csakis ezt czélozta; és most Longstreet tábornokot hadtestével visszarendelvén, erős menetekben sietett, — anélkül, hogy egy napi pihenést engedett volna seregének — Front-Royalnál a Shenandoah folyamon átkelni, és 24-kén szerencsésen elérte Culpeper és Gordonsville közötti régi elsánczolt erős állását. Meade későn látta át megcsalatását, és most már Leenek útját többé el nem állhatva, — emberei úgyis kifáradva levén — a további üldözéssel felhagyott, és seregével a Rappahannok éjszaki oldalán, az orange-alexandriai vasúttól jobbra s balra táborba szállott.

Az 1863-iki nyári Potomac-hadjáratnak vége volt. Leenek terve teljesen meghiúsult, és közel 40,000 embert elveszítve, oda jutott vissza, a honnan a chancellorsvillei győzelem után kiindult, miután gordonsvillei állomását is odahagyva, újra Frederiksburg alá szállott. De a Potomac-éjszaki-sereg sem nyomult ez éven mélyebben a confoederalisták területére; szintén sokat veszítve, egyelőre megelégedett azzal, hogy a fenyegető veszélytől megszabadulhatott. Mindkét sereg nyugalomra tért, megritkúlt soraiba újonczokat véve fel, hogy majdan a folyó évben nagyobb erővel lépjen az új küzdtérre.

Második Szakasz.

Wicksburg és Port-Hudson várak bevétele.

Míg Virginia, Maryland és Pensylvania vidékein az elősorolt hadi események folytak, a nyugati hadszínhelyen is lényeges változás fordult elő, t. i. Wicksburg és Port-Hudson várak bevétettek; ez által a Mississippi folyam egész torkolatáig szabaddá lett.

Említettük, hogy Wicksburg 1862-ben Shermann tábornok által sikertelenül támadtatott. Az

éjszaki kormány a fennevezett erődök megejtésének szükségétől áthatva, ismételve parancsot adott Grant tábornoknak Wicksburg — és Banks tábornoknak Port-Hudson elfoglalására, azon határozott utasítással, hogy minden lehető erőt felhasználjanak, hogy e két vár minél előbb kezökbe kerüljön.

A háború sikeres folytatására a Mississippi folyam szabaddá-tétele okvetlenül szükséges volt, mert egyrészt ezen hatalmas folyam birtoka által Louisiana, Texas és Mississippi államok gazdag termékei annak kezébe folynak, a ki a folyamnak ura, másrészt a tengerrel a Mississippi folyamon való szabad közlekedés az éjszakiaknak azon előnyt volt biztosítandó, hogy hajóhadaik ne csak az Atlanti tenger partjain, hanem a mexicói öböl szélein és a Mississippin felfelé egész Memphisig akadálytalanúl működhessenek. Mindezen előnyök lényegét a confoederalisták kormánya is mélyen érezte és azért mindent megtett, hogy e 60 mérföld hosszú folyam vonalát, t. i. Port-Hudsontól Wicksburgig az éjszakiak által megkisérlett támadások ellen védje.

Wicksburg vára a Mississippi balpartján a folyam egy kanyarodásától keletre levő körülbelől 100 lábnyira emelkedő magaslaton fekszik. A vízfelé levő térfokon számos üteg volt felállítva, me-

lyek közől 10 nehéz vontcsövü ágyúkból állíttatott össze. Ez ütegek uralgó helyzetök folytán minden elvonuló hajóra oly erős tüzet adhattak, hogy azok elhaladása majdnem lehetetlenné vált.

A várnak a szárazföld felőli oldalát, — félkörben, és majd $1^1/_2$ mérföldnyi kiterjedésben, — számos egymással összeköttetésben álló erőd védelmezte. A várban és nevezett erődökben összesen 15,000-re rugó helyőrség volt elhelyezve, ezenkívül Pemberton tábornok 25,000 embernyi sereggel védte a vár külterületét.

Wicksburg vára még az által vált lényeges kereskedelmi ponttá, hogy azon Louisiana állam Monroe székvárosából a keleti tartományokba a főközlekedési út vonult keresztül.

Port-Hudson a Mississippi-zár második kulcsa, mint kereskedő város nem bírt azon tekintélylyel, mint Wicksburg, de magas, a folyamot uralgó fekvése által a hajózást a Mississippi folyamon szintén megakadályozá. E vár még azon előnynyel bírt, hogy minden oldalról messze kiterjedő mocsárok által környezve, a támadó seregek közeledése igen meg volt nehezítve. A várnak felfegyverzése szintén 10 gátony-üteg által volt a víz felé kiegészítve, míg a száraz föld felé 4-szeres erődítmény-öv védte. Port-Hudson várának ellen-

ben azon hiánya volt, hogy aránylag az erődítések kiterjedéséhez, igen csekély — csakis mintegy 5000 főnyi — helyőrséggel bírt.

A déliek kormánya Johnston tábornokot nevezte ki a Mississippi állam kormányzójává, és minden ez államban álló haderőt parancsa alá helyezett. De a számos veszteség és annak pótlására szükségelt hadállítás annyira csökkentette a hadi szolgálatra alkalmas lakosság számát, hogy Johnston minden erőfeszítés mellett sem bírta Wicksburgot nagyobb védőrséggel ellátni, mint 40,000 emberrel, Pemberton csapatait beleértve. Grant tábornok pedig 60,000-nyi sereggel rendelkezett, és így már a confoederalisták helyzete e hadszínhelyen igen kétes lőn, annál inkább, mivel Grant személyéhez még a kitűnő képesség, az erély és szerencse is kötve volt.

A szárazföldi seregen kívül Grant tábornok még egy hajóhad felett is rendelkezett, mely Wicksburg támadására Porter tengernagy vezénylete alatt, 117 különféle kisebb nagyobb, részint vértes- részint fa-gőzösből, mozsárnaszádokból és koshajókból állott.

Februárius hó végén a támadó sereg, valamint a hadihajó-raj Wicksburg alá érkezett, és a zár áttörése rögtön megkísértetett — de eredmény nél-

kül; a naszádok egy órai támadás után hátrálni kényszeríttettek, és a folyamzár áttörése ez időben teljesen sikertelen maradt.

Grant tábornok a helyzet megvizsgálása után belátta, hogy a vizen való támadás nem vezet gyors eredményre, és arra irányozta törekvéseit, hogy seregét a Mississippin áttegye, és vagy az éjszaki vagy a déli oldalról szárazon támadhasson.

A folyam éjszaki vagyis felső részét kikutattatván, nehézségek mutatkoztak, minthogy a Jazzo, egy keletről jövő, szintén nagy folyam, mely közvetlen Wicksburg felett szakad a Mississippibe, igen sebes folyású, és még az által is akadályozza az onnan intézendő hadműködéseket, hogy határait messze terjedő mocsárok és folyamerek (bayon) környezik. Ennélfogva a seregnek a folyamon való átkelése igen veszélyesnek mutatkozván, a fővezér elhatározta a Mississippi Wicksburgtól eső alsó, vagyis déli részére átmenni és a támadást ezen oldalról kisérleni meg.

Minthogy a Mississippi nyugati, Wicksburg várának átellenében fekvő területe is számos folyamér miatt járhatatlan volt, a seregnek messze-kerülést kelle tenni Richmond *) felé, hogy oly pontra jö-

*) E Richmond Arkansas államban fekszik, míg Richmond a confoederalisták székvárosa Virginiában van.

hessen, a melyen a hatalmas folyamot áthidalni lehet. Kísérlet tétetett ugyan egy átmetszést készíteni azon vonalon, a hol a víz kanyarulatának kinyúló oldala van, és csatornát készítve, a sereget számos kisebb hajón az átvető pontra szállítani; de ez nem mutatkozott lehetőnek, mert a talaj fövényes volta az első kísérleteknél nem tartalmazott elég erős összekötő anyagot egy elég széles csatorna ásására — és miután ez által már úgy is sok idő telt el eredmény nélkül, Grant megindítá seregét egyelőre Carthag felé s midőn itt a folyam felette széles és tulsó oldala mocsárosnak mutatkozott, hadait még lejebb vezette, egész Bruinsburg átellenébe.

Grant hadserege 4 hadtestből állott, u. m. a 13-ik, 15,- 16-, és 17-ik hadtestből; a 13-ik hadtestet Mac Clernand, a 15-iket Shermann, a 16-kat Hurlbut és a 17-iket Mac-Pherson tábornok vezényelte. Grant, Shermannt Millikens-Bendnél a Wicksburg előtti első megállapodáson Porter tengernagygyal hátrahagyván, a többi három hadtesttel Bruinsburgra indult, ott a Mississippit átlépendő; e rendelkezést azért tevé, hogy Pemberton déli hadvezért azon hiedelemben hagyja, hogy támadásának irányát nem változtatva, még mindig Wicksburg alatt a vízi oldalról akar támadni.

Parancsot adott Shermannak és Porternek, hogy a zár áttörésére folytonosan kisérleteket tegyenek, és időről-időre a vár ellen erős tüzelést intézzenek.

Grant április 28-kán Bruinsburg előtt a nehéz hídverést a hatalmas folyamon bevégezvén, a 13-ik hadtestet a balpartra előre átküldé, hogy azonnal Port-Gibsont megszállja és a folyó túloldalán szilárd állást foglaljon.

Azon idő alatt, míg az épen elősorolt események Wicksburg környékében lefolytak, a Mississippi alsó részén Port-Hudson elfoglalására is megkezdettek a munkálatok.

Banks, new-orleansi parancsnok 30,000-nyi sereggel, és Farragut tengernagy 9 vértes hadi gőzössel és számos kisebb hajóval együttesen működtek, az első a szárazon, az utóbbi a Mississippin és mellékfolyóin, hogy ezen várat, mely az összeköttetést az éjszaki államokkal az alsó vidéken akadályozta, hatalmukba kerítsék.

Banks mindenekelőtt a hatalmas folyam délnyugati mentében fekvő területet és annak nagyobb városait igyekezett megejteni, hogy ezáltal Port-Hudsont e gazdag és termékeny vidéktől elszigetelje. Hadtestével — a mely Weitzl, Emory és Grover hadosztályaiból állott — március 20-kán indult meg New-Orleansból. A confoederalisták serege

Centreville és Pattersonville között Taylor tábornok parancsa alatt, elsánczolt táborban állott, és mintegy 10—15,000 embert számított. Április 11-kén a Weitzl- és Emory-hadosztályok Berwiks városánál az Achafalaya öbölt átlépték, Taylort arczban támadandók, míg Grower hadosztálya egy hajórajjal a Chetimaches taván felfelé hajózván, a confoederalisták állását balról fenyegette.

Taylor ez által kényszerítve volt elsánczolt állását elhagyni — és folytonos csatározások között visszavonult, míg Vermillionvillenél új állást foglalt.

Üldözés közben Banks tábornok a hires franklini és iberiai öntődéket elpusztította, valamint az utóbbi város melletti sóbányákat betöltette.

Banks, miután Franklin és Iberia városokat elfoglalta, Vermillionvillere nyomult, ott Taylort megtámadta és makacs harcz után teljesen szétverte; Taylor a további ellenállást feladván, Texas állam felé húzódott, Louisiana gazdag telepítvényeit zsákmányul az ellenségnek hagyván.

Április 21-kén Banks Opelausast Luisiana ideiglenes fővárosát megszállotta és onnan minden további akadály nélkül egész Alexandriáig nyomult, a mely kikötő várost május 6-kán elfoglalt.

E városnál Porter tengernagygyal találkozott,

a ki a veres folyón felfelé hajózván, épen május 6-kán érkezett Alexandria alá.

E diadalmenettel Banks louisianai hadjáratát befejezte, a lényeges városokban helyőrségeket hagyott, és seregének zömével Port-Hudson alá sietett, e várat ostrom alá veendő.

Mielőtt Port-Hudson vár ostromlása és bevétele történetét, valamint Grant tábornok Wicksburg elleni működését elősorolnánk, Farragut és Porter tengernagyoknak a Mississippin való működéseit kell megemlítenünk, melyek által a száraz seregek munkálatai lényegesen elősegíttettek. Farragut a Port-Hudson alatti zár áttörését már mártius 15-kén megkisérelte. 14-kén délután a mozsárhajók és ágyúnaszádok a várnak parti ütegeit erős tüzelés alá vették, úgy szintén a szárazföldi sereg egy része, mely a a déli oldalról a várat már bekerítette volt, ez nap általmadást tőn. E tűntetés után Farragut éjféltájban, midőn az előkészületek bevégeztettek, a 8 vértes hajóval, élén a Hartfort nevű 30 ágyús tengernagyi hajó, a zárnak nekitört; a tengernagyi hajót az Albatros, ezt Richmond, — mindegyik 25 ágyúval — követték, ezek után az Esse, Monongahela, Genesse, Kinko és Hasko jött, — mindegyik 7—7 ágyúval — ezek után pedig számos kisebb mozsár- és szállító-hajó. A hajók

külseje gyapottal töltött zsákokkal volt borítva, belseje pedig vastag kötélhálókkal áthúzva, hogy a keresztültörő golyók által szétvetett fadarabok a bennfoglalkozó matrózokat meg ne sérthessék.

Éjfél után a hajóraj teljes gőzerővel megindult, és csakugyan az első kettő — t. i. a lobogóhajó és az Albatros — minden sérülés nélkül elhaladt a vészes parti ütegek alatt, de már a Richmond, midőn a vár helyőrsége a felhalmozott roppant mennyiségű fát világítás végett meggyujtotta, egy 60 fontos golyó által épen gépezetében találva, megfordulásra kényszeríttetett; fordulása közben zátonyra jövén, összelövetett és vízszínig elégett; a Genesse, mint szintén a Kinko is meggyuladván, ez által a többi hajókban oly zavar keletkezett, hogy a Hasko és 2 szállító-hajón kívül, melyeknek sikerült keresztüljutni, — a többi mind kényszerítve lőn visszafordulni és a vár alatti védállását megint elfoglalni.

De ezen siker is elég volt; Farragut, midőn három vértes és 2 szállító-hajóval a Mississippi folyamon felfelé haladt, számos élelmi szerekkel terhelt ellenséges hajót elfoglalt és azokat Grant seregéhez szállítá, a főeredmény azonban az lőn, hogy a Wicksburg és Port-Hudson közötti vonalnak urává lettek.

Porter tengernagy Farragut sikere által ösztönöztetve, szintén megkisérlette a wicksburgi zárt keresztültörni, a mi neki csekély veszteséggel április 11-diki éjjelén sikerült, és így a közlekedésre nézve már is nagy előnyök vívattak ki, még mielőtt a két erős vár bevétetett volna. Porter, mint már említettük, a Redriveren *) egész Alexandriáig felment hajórajával és Wicksburg élelmezését ez oldalról akadályozta.

A fősereg átkelése után Shermann tábornok Millikens-Benden egy hadosztályt hagyván, másik két hadosztályával a Jazzo folyón átkelt és Grant fővezérrel megint egyesült.

Grant tábornok, mint mondottuk, május 1-én seregét a Mississippin Bruinsburgnál átvezetvén, a 13-ik hadtestet Mac-Clerland alatt előre küldé Port-Gibson elfoglalására.

Mac-Clerland két mérföldnyi menet után a Boven confoederalista tábornok vezénylete alatt álló és körülbelül 5000 embert számító hadosztálylyal találkozott; Boven rövid előörsi csatározás után Port-Gibson felé húzódott, a hol Green és Fray confoederalista tábornokokkal egyesülvén, a város előtt védállást foglalt. Mac-Clerland, a confoederalistákat nyomban követve, azokat rögtön megtá-

*) Veres folyó.

madta, és midőn Mac-Pferson is a 17-ik hadtesttel megérkezett, ez egyesített erők Boven hadait makacs ellenállás után Grand-Gulfra visszanyomták.

Grant a confoederáltakat eznap nem üldözte tovább, és csak másnap reggel küldé a 13-ik hadtestet Boven után. E hadtest előcsapatai Grand-Gulfra érkezve, már ezen parti várost is elhagyva találták; az ellenség a Big-Black folyón átmenve, Warrentonra húzódott. Grant terve, Grand-Gulf elfoglalása után arra volt irányozva, hogy a Big-Black folyó vonalát hadműködési alapnak megtartva, főseregével Jackson városára induljon, és a wicksburg-jacksoni vasútat átmetszve, Johnston confoederalista vezért, a ki Jackson Mississippi állam fővárosában — új sereget szervezve — állott, megtámadja, megverje, és ekként a két confoederalista erő egyesülését megakadályozza. E terv kivitelére Porter és Farragut tengernagyok rendeletet vettek a Big-Black torkolatát megszállva tartani, és a vizen felfelé egész Amsterdamig a várral minden összeköttetést megszűntetni. Shermann tábornok parancsot kapott, lehetőleg hamar a Jazzon átmenni, és a főssereggel egyesülni, mely egyesülést, mint már említettük, a tevékeny és ügyes tábornok május 8-kán végre is hajtotta.

Pemberton wicksburgi parancsnok, ki az ör-

séggel együtt közel 40,000-nyi sereggel rendelkezett, mindezen előkészületeket nyugodtan és mozdulatlanúl nézte, és azonkívül, hogy — mint láttuk — Boven hadosztályát Grand-Gulfra küldé, Grant előnyomulásának akadályozására mit sem tett, jóllehet, már hetek óta értesülve volt az éjszakiaknak azon tervéről, hogy azok a Mississippit Wicksburg alsó-déli oldalán igyekeznek átlépni. Ha Pemberton a hatalmas folyam áthidalását komolyan akadályozni akarta volna, azt könnyen, — jó előre nagyobb erőkkel személyesen Bruinsburg alá sietve — tehette volna, és az átkelő éjszaki hadtesteket egyenként megtámadva és visszaverve, Grantnak tervét már csírájában teljesen meghiúsíthatta volna. De, mint mondottuk, Pemberton igen keveset tett, Wicksburg várától nem mert eltávozni, félve, hogy akkor a vár valamiképp Shermann által rohammal bevétetik.

Grant terve tehát, Pemberton ügyetlensége által elősegítve, kivihető volt.

Május 9-kén összes seregével Jacksonra indult, — Raymond városához érve, a confoederalisták seregét felállítva találta, Johnston tábornok által személyesen vezényelve, de koránsem oly számban, mint híresztelve volt; a sereg még csak szervezésben levén, nem volt erősebb 15,000 embernél.

A confoederalisták, jóllehet erős állásban és hősiesen harczoltak, mégis a roppant túlnyomó erőnek engedni kényteleníttettek, és Jacksonra visszaverve, onnan Cantonra húzódtak.

Az éjszakiak hadai 14-kén Jacksont, a Mississippi állam székvárosát elfoglalták, melyet csak nagy nehezen lehetett a zsarolástól és pusztítástól megmenteni.

Grant Johnstont nem üldözte, hanem már 15-kén Wicksburg felé visszafordult, és ezt annál inkább tevé, mert egy Johnston által Pembertonhoz küldött futár elfogatása által arról értesült, hogy Johnston Pembertonnak megparancsolta Wicksburg helyőrségét magára hagyni és Canton felé húzódni, hogy ezen elvonúlás által legalább seregét a valószínű fogságbaeséstől megmentse.

Grant tehát, hogy Pembertonnak útját állja, Mac-Clerland hadtestét Blair tábornok hadosztályával Shermann hadtestéből gyorsan előreküldé, hogy a mennyire lehetséges, Clinton és Bolton városokat Pemberton előtt elfoglalják. Grant maga a többi hadakkal ezeket követte. Mac-Clerland csakugyan még 15-kén este elfoglalta nemcsak Clintont, de a közel fekvő Boltont is, és itt azon hírt vette, hogy Pemberton Edvards-Ferrynél erődített állásban van.

Pembertonnak már most nem volt menekülése,

vagy csatát kellett elfogadnia és talán magát mégis Canton felé keresztülvágni, vagy magát Wicksburgba vetni, a hol máris élelemhiányban kezdettek szenvedni. Pemberton az elsőt választá, reménylvén, hogy még nem lesz dolga az éjszakiak teljes erejével és keresztülvághatja magát; mit annál inkább hitt, mert állása igen kedvező levén, az éjszakiak támadását visszautasíthatni vélte; a második esetben pedig, ha Wicksburgba bezáratja magát, előbb-utóbb a vár elesvén, hadseregével fogolylyá lesz.

Grant személyesen előresietvén, Pemberton állását igen erősnek találta, úgy annyira, hogy nem tartá tanácsosnak homlokegyenest támadni, annál inkább, mert seregének zöme még hátul volt.

Hovey tábornoknak parancsot adott az ellenség közepe felé nyomúlni, de komoly harczba nem ereszkedni, és csak Pemberton áttörését — a menynyire az arra kísérletet tenne — gátolni. Mac-Clerland parancsnoknak pedig meghagyta, hogy Pemberton balszárnyát Brideport felé megkerülje és ez által annak elvonulását Cantonra akadályozva, hátvonalát is fenyegesse.

Pemberton veszélyes helyzetét érezvén, és az éjszakiak erejét, a mint az látkörben mutatkozott, nem tartván oly nagynak, hogy azt keresztül ne

törhetné — támadásra indult és ezt oly hévvel tette, hogy Hovey hadosztályát rögtön visszanyomta.

Grant helyzete kétes lőn, a két rendelkezésére álló hadosztály — Hovey és Blair — már csak a legnagyobb erőfeszítéssel tarthatták meg állásaikat, az első roppant veszteséget szenvedvén, futár futár után küldetett a hátralevő had siettetésére, mígnem 4 órakor délután Osterhaus és Carr hadosztályai — Shermann hadtestéből — megérkezve, a csatának kedvezőbb fordulatot adtak.

Pemberton ugyan még egy új lökést tétetett Boven, e derék és hős tábornok hadosztálya által, és sürgősen felszólította Loring tábornokort, jobb szárnyának parancsnokát, hogy sietve a középnek segélyt küldjön, de az áttörés már nem volt lehetséges, — az éjszakiak 15-ik hadteste — Mac-Pferson alatt szintén megérkezett a csatatérre, és Loring csak elkésve küldött egy dandárt Stevenson tábornok vezénylete alatt, míg ő maga, Pemberton iránt már rég ellenszenvvel viseltetvén, és ennek hadműködésével elégedetlen levén, — a 2 második dandárral az éjszakiakat megkerülve — Jackson felé elmenekült, és később szerencsésen Cantonra húzódván, Johnstonnal egyesült. Pemberton Stevenson segélyével még egy ideig tartá állását — de midőn mindig több és több erő érke-

zett az ellenség részéről a csatatérre, lépcsőzetesen hátrálni kezdett. Uralgó állása némileg fedezte hátrálását, s végre majd az egész Stevenson-dandár feláldozásával sikerült neki teljes visszavonulását Wicksburgra létesíteni, a hová — 5000 embert, 29 ágyút és egész podgyászát elveszítve — 17-kén teljesen kimerülve érkezett meg.

Grant a csata után, május 17-kén, valamennyi hadtestével előrenyomult, és még aznap mind a négy átlépte a Big-Black folyót. Mac-Clerland Brideportnál, Shermann és Mac-Pferson Amsterdamnál és Hurlbut a Mille Creek folyócska beömlésénél; ez utóbbi Warrentonra irányozva menetét. Ilyetén teljes összeköttetésben indult a sereg Wicksburg falai alá; a jobb szárnyon Mac-Clerland, Mac-Pferson és Shermann a középen, és Hurlbut a balszárnyon.

Május 18-kán az éjszakiak serege Haines-Bluff és Warrenton erődített helyeket elfoglalta, és Wicksburg várának bekerítése még ez nap befejeztetett.

Pemberton minden vesztesége mellett, miután Warrenton és Haines-Bluff előerődöket feladta, a betegeket leszámítva, még mindig 22,000-nyi rendes sereggel rendelkezett, a melylyel a várat biztosan tartani reményelte mindaddig, míg kormánya annak felszabadítására erőket nem küld.

A várbeli szolgálatot nagy tevékenységgel berendezte, egy 5000 emberből álló tartalékot állított fel, és a védsereg többi részeit a különféle várművekbe legczélszerűbben elosztotta; egyáltalában a mint a szabad téren eddig nem bizonyult ügyes és szerencsés vezérnek, ellenkezőleg a vár belső védelmét illetőleg, a legerélyesebben járt el.

Grant, miután a várat teljesen bekerítette, úgy vélekedett, hogy a rögtöni rohamot megkísérli. Ezen elhatározásra két indok bírta, 1-ször számított a rémületre, mely az egész várat és helyőrséget Pemberton vesztesége után elfogta, és hogy az első perczben való támadás e lehangolt kedélyhelyzetben sikerrel történhetik; 2-szor jól tudván, hogy mily nagy súlyt fektet a confoederalisták kormánya Wicksburg megtartására, hitte, hogy az minden erőfeszítéssel igyekezni fog, minél előbb egy erős felszabadító sereget Wicksburg alá küldeni. Ha tehát — gondolá — az első ijedséget a várban felhasználva, a roham által a vár elesnék, nem csak nagy dicsőséget aratna a vár gyors megejtése miatt, de serege is szabad működésre ismét készen állana.

Grant tehát rögtöni rohamra határozta el magát.

Az előkészületek legnagyobb gonddal megtétettek, az órák egymáshoz igazíttattak, hogy a támadás minden oldalról ugyanazon időben történjék.

A fővezér a 15-ik hadtest mögött a hadállás közepén, egy magaslaton foglalt helyet, mely a legtöbb részre szabad kilátást nyújtott. A roham-csapatok megindulására 19-kén délutáni egy órakor adatott parancs.

Porter tengernagy rendeletet vett, azon perczben, a melyben a roham-csapatok megindulnak, valamennyi hajóról és parti ütegből a legerősebben tüzeltetni.

Miután a vett rendeletek legpontosabban teljesittettek, az adott jelre a rohamcsapatok megindultak és mindenütt egész a külerődők árkaihoz értek, némelyike már a mellvédeket is megmászta és a csillagos lobogót feltűzte; de most a vár tartaléka tört elő, és oly gyors, oly pontos tűzzel fogadta a támadókat, hogy azok minden hősiesség mellett nem birtak tovább hatolni; a 15-ik és 17-ik hadtest a középen visszaveretett, úgy szintén a jobb oldalon is a 16-ik hadtest hátrált, és csak a balszárnyon volt képes Mac-Clerland a 13-ik hadtesttel két előerődöt elfoglalni. A mint Grant erről értesült, rögtön még egy hadosztályt küldött a középből Mac-Clerland támogatására, és minden ponton ujra rohamot parancsolt. De Mac-Clerland sem volt képes előnyeit biztositani, mert a belső erődökből oly erős keresztűz adatott az ostromlókra, hogy minden erőfeszítés sikertelen volt.

Grant tehát, belátva a rögtöni ostrom lehetetlenségét, hadait visszavonta, meggyőződvén, hogy a vár helyőrsége nem veszté el bátorságát, és a további áldozatok hiába lennének. Másnap megkezdetett a rendes megszállás és a munkálatok a futó- és víz-árok építésére foganatba vétettek.

Hogy továbbá a működés kültámadás ellen is lehetőleg biztosítva legyen, Blair tábornok kiküldetett a Jazzo és a Big-Black közötti vidéket szemle alá venni és Brideport alatt táborozni. Osterhaus hadosztálya által pedig az egész Big-Black folyó nyugati oldalán sánczokat vettetett fel, hogy ilyetén egy netaláni kültámadás ellen a sereg erősebb védállásba helyeztessék.

Junius 2-kán csakugyan egy erős hadosztály, Taylor confoederalista tábornok alatt, Osterhaus arczvonalán a Big-Black keleti részén megjelent, de látván a túlsó oldal elsánczolását, minden támadás nélkül visszavonult.

Grant még azon elővigyázattal is élt, hogy Shermann egész hadtestét a Big-Black folyóhoz közelebb táboroztatta, hogy így az ostrom-munkálatok rendesen és háborítlanúl folytathassanak.

Junius 26-kán még egyszer Johnston tábornok kisérlett meg egy támadást, de ez nem volt komoly, mert midőn a Big-Black területét oly erők

által látta megszállva, néhány órai ágyútüzelés után megint eltűnt.

Junius végén a munkálatok annyira haladtak, hogy már a belerődök aknázása kezdetett meg, és julius 3-kán a kelet-déli erődnek egy előretolt szöge légbe röpíttetett.

Pemberton látván, hogy felszabadítására nincs reménye, és az élelmi szerek is már teljesen elfogytak, egy rohamnak pedig ellenállani — midőn már az aknák annyira előhaladtak — lehetetlen volt, 4-kén kitűzte a fehér lobogót és Boven tábornokot és Montgomerry ezredest Granthoz küldé, megadási szándékának kijelentésével, Grant szívélyesen fogadta az alkudozókat és azon felelettel eresztette el, hogy csakis a várnak feltétlen átadását fogadhatja el, egyébiránt tekintettel a helyőrségnek hősies kitartására, minden katonai tiszteletet kész megadni.

Erre Pemberton személyesen Granthoz ment, és a capitulatió következő pontokban állapíttatott meg:

A vár minden abban létező állami tulajdonnal együtt átadatik — a magánzók, a tisztek és a katonaság tulajdonaikat megtartják — az egész sereg hadifogollyá lesz, de fegyveresen és kibontott zászlókkal vonul ki a vár sikamjára, a hol felál-

látva a fegyvert leteszi. A tisztek kardjaikat megtartják.

Junius 4-kén, az nap, a melyen az unio függetlenségi évfordulóját ünnepli, a mely nap Gettysburgnál Lee csatát vesztett: tartá Grant Wicksburgba bevonulását. — A csillagos lobogó a Capitolra azon perczben tűzetett fel, midőn Pemberton a vár kulcsait Grantnak átadá.

Huszonnyolcz ezer ember tette le a fegyvert, közöttök 19 tábornok, 2000 főtiszt, — a betegek és sebesültek száma 10,000-re rúgott — kilenczven nehéz, 128 tábori ágyú és 45,000 fegyver esett a győző kezébe, azonkívül számos állami tárgy és 120,000 dollár készpénz.

Grant nagy diadalt vívott ki, és meg is érdemelte azt, mert habár a szerencse követte őt, midőn Pemberton határozatlansága győzedelmét elősegité, a diadalt főleg az által vívta ki, hogy seregének bátorságában és jó geniusában bízva, hadait a hatalmas folyamon merészen átvezette, ismeretlen területre, ismeretlen ellenséggel szemben. Hadműködésének fénypontja volt, hogy a Mississippin átkelve rögtön szétmetszé Johnston és Pemberton összeköttetési vonalát, és mint Napoleon 1796-ban, a két ellenséget elválasztva, azokat egymásután támadta és egyenként verte meg.

Wicksburg bevétele még azon előnyt is nyújtotta az éjszakiaknak, hogy ez erős vár elesése után a kisebb Port-Hudson is megadta magát.

E várnak parancsnoka Gardner tábornok volt, kitől, valamint seregétől sem lehet megtagadni, hogy a leghősiesebben viselték magukat; mert tekintve, hogy a helyőrség csak 5000 emberből állott, hogy a vár koránsem volt oly számos előerőd által környezve mint Wicksburg, hogy Banks az éjszaki megszálló sereg parancsnoka 30,000 emberrel ostromolta azt, még is tovább tartotta magát mint Wicksburg, mely utóbbinak eleste után csak is azért capitulált, mert az élelmi szerek csak még két hétre voltak biztosítva, és ez által a vár elesése már csak idő kérdése volt; e körülménynél fogva — felszabadítására semmi remény nem levén — még több áldozatot hozni és a lakosságot a végleteknek kitenni Gardner felelősségével nem tudta megegyeztetni. Julius 7-kén tehát — az nap, a melyen Banks tábornok a Wicksburgi capitulatió másolatát átküldé — Gardner parlamentaireket küldött Bankshoz, a kik ép azon feltételekben egyeztek meg, a melyek a wicksburgi helyőrségnek megadattak, minek folytán a vár 8-kán átadatott.

De nemcsak Port-Hudson átadása volt Wicks-

burg elesésének következménye, hanem azon mérhetlen előnyt is nyújtotta az éjszakiaknak, hogy már most a közlekedés a vizen Memphistől kezdve a Mississippin egész a mexicói öbölig, és onnan az atlanti tengerre megnyittathatott. Ezenkívül a confoederalisták területe az éjszakiak által egészen át volt övezve, nyugaton, délen és keleten a hajóhadak, éjszakon pedig a szárazföldi seregek által.

Wicksburg elesése és a gettysburgi csata a háború forduló pontjának tekinthető. — Ezentúl az éjszakiak győzelme már csak idő kérdése volt. A confoederalista tábornokok ügyessége azt még késlelhette ugyan, de elhárítani már nem volt hatalmukban.

Harmadik Szakasz.

Az unio részéről rendelt néhány kiküldetésnek rövid megemlítése. — Charleston sikertelen ostroma. — Hadműködés a központon.

Wicksburg és Port-Hudson várak elestek!

E tény az unio saját erejébe vetett bizalmát emelte és biztos reményt nyújtott a győzelemre; ellenben a confoederalistáknál e veszteségek, ha nem is elcsüggedést, de az iránti aggódást idéztek elő,

hogy a védelmi kútforrások mindenütt csökkenve, főleg pedig a hadi szolgálatra alkalmas egyének tekintetében csaknem teljesen kimerítve levén, a győzelem igen kétessé válhatik.

A confoederalisták leveretése már csak is időkérdés volt, és Jefferson elnök későn látta át hibáját, hogy nem feszítette meg a Délnek minden erejét a két vár felszabadítására, melyek eleste által a Mississippi folyamon való uralgás is elveszett.

A washingtoni kormány most azon iparkodott, hogy Arkansas, Louisiana és Texas államokat kezébe kerítse, és ez által a confoederalisták területének leggazdagabb tartományait mindenkorra megakadályozza, terményeiket a seregekhez szállítani, mint szintén az ottani lakosságot a további harczban részt venni.

Erre nézve Steele, éjszaki tábornoknak, Helena, a Mississippi nyugati parton fekvő vár parancsnokának, rendelet küldetett, Little-Rockot, Arkansas állam székvárosát elfoglalni, és az ezen államban garázdálkodó guerillákat féken tartani.

Steele augustus hó 11-kén 15,000 emberrel ezen vállalat foganatosítására Helenából megindult, és csakhamar az ellene síkra szállott kisebb-nagyobb guerilla-csapatok, melyek együttes műkö-

dést nélkülözvén, egy rendes fegyelmezett és tevékeny vezér által vezetett seregnek ellent nem állhattak, visszanyomattak és mindenütt szétverettek; úgyannyira, hogy az éjszakiak september 10-kén már Little-Rock fővárost megszállották, és még ezen hóban az egész Arkansas folyó vonalát elfoglalták.

A confoederalisták ez időtől fogva nem is voltak képesek e vonalat áttörni, és a számos guerilla-csapat nem nyugtalanította többé e vidéken az unio területét.

Hasonló eredménynyel járt el Pope tábornok az indiánok ellen, a kik, a confoederalista kormány közegei által fellázítva, a nyugat-éjszaki tartományokba betörtek, és a farmereket sarczolták, rabolták. Sibley és Sully ezredesek lovas századai, valamint a lovas vadász-csapatok e vad csordákat üldözőbe vették és könyörtelenül — a hol találták — megsemmisítették. A fennmaradt indiánok a legtávolabb nyugati prairiekbe húzódtak.

Port-Hudson bevétele után Louisiana és Texas államok kitisztítására egy nagyobb kiküldetés rendeltetett. Ez államokat azon idő alatt, míg Banks Port-Hudson várát ostromolta, a confoederalisták annyira nyugtalanították, hogy majd minden megszállott várost ismét elfoglaltak és némely helyőrsé-

get fogolylyá is tettek; különösen Taylor és Mouton confoederalista tábornokok működtek ez irányban legerélyesebben.

Ez expeditióval Franklin tábornok bizatott meg, ki a frederiksburgi csatából ismeretes. Franklin, csapatainak számereje Grant seregéből a 13-ik hadtestnek, és a 16-ik hadtest egy hadosztályának, mint szintén a Port-Hudson bevétele után szabaddá lett 19-ik hadtestnek hozzáadása által 40,000-re emeltetvén, — a Luisiana és Texas államok határát képező — Sabine folyam felé indult; útközben a confoederalista csapatok által elfoglalt városokat mind kézrekerítette és Taylor és Mouton tábornokokat ismételt összeütközések után egész Sabine-City erődített városig visszanyomta.

Ezen város azonban szívós ellenállást tanusított és az első elfoglalási kísérletnek ellenállott.

A forró évszak beállván, — a melyben e mocsáros vidéken a sárgaláz uralkodik, és már is a seregben mutatkozott — de különösen, mert a központi hadműködésekről rosz hírek érkeztek, Franklin tábornok rendeletet kapott a Sabine-City várának további ostromát abban hagyni, a 19-ik hadtestet New-Orleans felé, a 13-ikat pedig és a 16-ik egy hadosztályát Wicksburg alá visszaindítani.

E rendeletnek elégtétetvén, a Sabine-vizekre indított expeditió bevégeztetett, a csapatok külön rendeltetési helyeikre visszatértek.

Farragut tengernagy, a ki Port-Hudson és Wicksburg várak bevételében oly tevékeny és hősies részt vett, hajóinak kijavítása végett New-Yorkba hajózott, Porter ellentengernagynak hagyván a Mississippi vizek, valamint a mexicói öböl felügyeletét.

Mielőtt a központi vidéken folyt hadműködésekhez visszatérnénk, említést kell még tennünk Charlestonnak újból ostrom alá vételéről.

A washingtoni kormány és az egész unio lakossága Charleston elfoglalását becsületkérdésnek tekintette, mert ezen várból történt az első ágyúlövés, midőn a confoederalisták Sumter erődöt hadizenet nélkül elvették, és a csillagos lobogónak a confoederalisták zászlója előtt ott kelle meghajolni. A kormány minden eszélyességet és minden ellenvéleményt mellőzve, elhatározta magát a legnagyobb erőfeszítéseket tenni e vár megejtésére.

Charleston, a confoederalisták legerősebb vára, Dél-Carolinában, az atlanti Oceán egy mélyen benyúló földnyelvén fekszik.

Dupont tengernagy egy számos vértes hajóból és monitorból álló hajórajjal már 1863-ik év

április elején Charleston bevételére küldetett. Dupont mellé azon időben Hunter tábornok adatott 10,000-nyi válogatott sereggel. Charleston elé érkezve, azon véleményben valának, hogy a helyőrség meglepetvén — a vár rögtöni támadás által — legkönnyebben bevétethetik.

Dupont és Hunter ezen elhatározás folytán, miután április 7-kén az előkészületek az ostromra befejeztettek, Sumter és Muntrie erődöket megtámadták.

Az erődök eleintén nem válaszoltak a hajók lövéseire, de midőn azok azon vonalhoz értek, a melyben a két erőd kereszttüze összpontosult, oly borzasztó golyózápor által fogadtattak, hogy csupán fél óra alatt 3500 lövés tétetett a támadó hajókra.

Hogy mily rettentően folytattatott mindkét oldalról ezen ágyúharcz, — például megemlítjük, hogy a legkisebb monitor, mely 600 lépésnyire jött a Sumter erőd alá, 90-szer találtatott. Az Ironsides tengernagyi hajót 60 nehéz golyó érte, és 4 órakor délután a hajók oly erős sérüléseket kaptak, hogy a tengernagy jónak találta az ostromot abbanhagyni és a visszavonulásra jelt adatni.

Két monitor elsülyedt, a legtöbb hajó annyira

megrongáltatottt, hogy azok nagyobb mérvű kijavítás végett Hilton-Head kikötőbe vonattattak, a hol hosszabb ideig maradtak.

A szárazföldi sereg ez idő alatt a délfelé fekvő Edisto szigetet szállotta meg, de miután az tengeri erő nélkül nem működhetett, elsánczolta magát, várva a hajók kijavítását.

A washingtoni kormány ezen szerencsétlen támadás hírére Dupont és Hunter parancsnokokat letette és új, még nagyobb készületek után, Dahlgren tengernagyot és Gilmore altábornagyot bízta meg az ujonnan vezetendő ostrommal.

Dahlgren julius 6-kán vette át a megszálló hadak parancsnokságát és Gilmore tábornokkal abban egyeztek meg, hogy előbb a szigeteket — melyek a várat környezik — foglalják el és csak azután kezdenek a rendes ostromhoz.

Julius 10-kén ezen határozat folytán Gilmore megtámadta a Folly nevezetü szigetet, és abban magát befészkelve, 12-kén Morris szigetet szállotta meg. E két sziget a Wagner és Gregg nevezetű két előerődöt környezi, melyek megint Sumter elsőrendű erődöt védik; ez közvetlen a vár előtt fekszik, annak kulcsa, és a háború kezdetén — a confoederalisták által meglepetve — elvétetett.

Ez említett két előerődöt Gilmore tábornok

13-kán támadta meg. A 7-ik (Connecticut) ezrednek — daczára, hogy az erődök ütegei által keresztűzbe vétetett, sikerült is az árkon át a mellvédeken felkapaszkodni, de nem támogatva a 9-ik (Maine) és 76-ik (Pennsylvania) ezredek által, megint visszaveretett, és így a támadás nem sikerült. Beauregard confoederalista tábornok és Charleston tevékeny parancsnoka, folyton új ütegeket állított fel, és erélye, valamint ügyessége által a 15-kén és 19-én a Wagner-erőd ellen ismételt rohamot szintén visszautasította.

Miután még több ízben, augustus 11-kén és 21-kén úgy a szárazföldi hadak, mint a hajóraj által ismételt támadások tétettek, september 4-kén a Wagner-erőd teljesen romba lőve, megadta magát. Gilmore ezután Sumter főerődöt vette ostrom alá, — de ez erőd annyira meg volt erősítve, hogy minden erőfeszítés mellett, melyet Dahlgren és Gilmore tétettek, sem volt bevehető.

A charlestoni expeditió tehát meghiúsult és mint már említettük, csak miután Shermann tábornok Atlanta bevétele után Savannaht is elfoglalta és Charleston a szárazföld felől is minden segédforrástól megfosztatott és teljesen kiéheztetett: csakis akkor adta fel magát e hatalmas vár.

Negyedik Szakasz.

Hadmüködések folytatása a központban. — Tennessee állam teljes elfoglalása. — Rosencrans visszanyomja Bragg confoederalista tábornokot Georgiába. — Ütközet a Chickamanga folyónál.

Miután Wicksburg és Port-Hudson elfoglalása által, kapcsolatban New-Orleans birtoklásával, az éjszakiak a hadszínhely nyugati részének urává lőnek, keleten a Virginiában működő sereg Meade alatt, Lee tábornokot Richmond székvárosa alá nyomta, — természetesnek, sőt szükségesnek mutatkozott a központon is előre hatolni, mert a szárnynak győzelmétől csak akkor lehetett teljes eredményt várni, ha a középen működő sereg is ezekkel egyaránt nyomul előre.

A washingtoni kormány ennek szükségét érezvén, a Tennessee-államban parancsnokló Rosencrans tábornoknak sürgős rendeleteket küldött, hogy támadásra menjen át.

Rosencrans tábornok még mindig régi állásában Murfrisborronál állott, valamint Bragg a confoederalista vezénylő tábornok is az erődített Dick folyó vonalon Shelbiville városnál. A támadást

megkezdeni sem egyik, sem másik nem tartá tanácsosnak.

Az év tavaszán az erők egyenlők voltak, körülbelől 40,000 ember minden részen.

Bragg tábornoknak nem volt érdekében a támadást megkezdeni, mert erős állásából kivonulva — akkor, midőn a hadszínhely szárnyain a hadiesemények kedvezők nem voltak — könnyen veszélyeztetve látta a központot is, és így Bragg a támadást bevárta és védállásban maradt.

Rosencrans ellenben nem tartá seregét elég erősnek az igen szakadozott területre, melyen az alleghani hegység éjszaktól délfelé átvonul és számos kisebb ugyan, de mély folyó által van átszeldelve, mélyebben beereszkedni; — különösen midőn úgy lovasságban mint könnyű ütegekben hiányt szenvedett. — Rosencrans tehát a kormány rendeletével szemben, hogy támadásra menjen át, azzal menté magát, hogy új erők nélkül veszélyesnek tartja a támadást, és kérve kérte a kormányt nagyobb segélyre.

De a kormány e kérelemre egyelőre nem hajolván, határozott parancsot küldött, támadni, vagy a vezéri pálczát Thomas tábornoknak átadni.

Erre végre Rosencrans junius 24-kén megindult, mit annál inkább tennie kellett, mert ép ez időben

Bragg egy erős hadosztályt Wicksburg segélyére küldött.

Junius 26-kán az éjszaki sereg összeütközésbe jött Bragg előörseivel és 27-kén Cleburnet, a Bragg seregének jobb szárnyát vezénylő tábornokot megverte és Manchester városát elfoglalta. Bragg Manchester elvesztése következtében zömével Shelbivillénél állva, megkerülve látta magát és nem bírván elegendő erőkkel nyílt csatára kelni — a Duk folyó vonalnál vett állását elhagyta, julius hó 1-jén seregével a Tennessee folyamon átkelt és Chatanooga alatt új állást foglalt.

Rosencrans tábornok ez első eredménynyel megelégedett, és várva a neki igért segélyt, Tallahoma városnál megállapodott, és mielőtt további hadjáratát a hegyes vidéken folytatná, az oda vezető útakat — melyek a vaspályával együtt Bragg által járhatlanná tétettek, — kijavítani és biztosítani igyekezett.

Rosencrans hadműködését csak augustus 16-kán folytatá és hadát Winchester és Dechert helységeken keresztül, a Chatanooga vasut hosszában nagy akadályok legyőzése után a hegységen, Alabama államba átvezette.

Stevenson városánál a sereg zöme augustus 30-kán átkelt a Tennessee folyamon, míg Chritten-

den tábornok Chatanooga városa irányában tüntetett.

Bragg csakugyan azon véleményben vala, hogy Rosencrans vagy Chatanooga átellenében, vagy inkább a várostól keletre eső részen fogja az átmenetet a Tennessee folyamon megkísérleni, mivel azon oldalon a kedvezőbb talajon könnyebben történhetik az átkelés, míg Stevenson felé, hol a magas hegységek között a rohamosan szakadó vizek azt megnehezítik. E hiedelemben balszárnyát egészen védelem nélkül hagyta. Thomas tábornok tehát Stevensonnál nem talált ellenségre és hadtestét a Tennessee bal partjára átvezetve, a túlsó oldalon rögtön állást foglalt, hogy az esetre, ha Rosencrans mozdulatai Bragg által észrevétetnének, a további átkelés biztosíttassék.

Bragg csakugyan, de már későn észrevette tévedését és a veszélyeztetett pontra Anderson hadosztályát küldé, de mikor Anderson oda érkezett, már a 2-ik hadtest Cook alatt is a bal parton állott és Anderson nem merte a háromszoros erőket megtámadni. Chrittenden tábornok a 3-ik hadtesttel september 11-kén érkezett Stevenson alá és rögtön ő is átkelvén, Rosencrans egész seregét Frenton városa alá vezette, Chatanoogának, — tehát Bragg állásának — is egészen hátába kerülvén.

Az éjszaki sereg Trentonnál foglalt állást; Cook hadteste a jobb szárnyon Ringold felé, a Chicamanga patakhoz támasztva, a középet Thomas hadteste foglalta el, egyúttal a várost megszállva tartva, Chrittenden pedig a bal szárnyon állott, dandárjait a Lookut hegység nyugati ereszeire kiterjesztve, míg Granger a tartalékkal Chrittenden hadteste mögött helyezkedett el.

Ez állásban várta Rosencrans Bragg tábornok támadását, a kinek magát vagy keresztül kellett vágnia, vagy a chatanoogai erős állást elhagyni és Georgia felé visszahúzódni.

Bragg az utóbbit választá; nem tartá magát elegendő erősnek egyenes támadást intézni az erősebb ellenségre.

Chatanoogai erődített állását elhagyva, september 8-kán Dalton felé vonult vissza, mely város a Tennessee-North-Carolina vasútnak csomópontja.

Rosencrans a rövid hadjárat alatt ügyes mozdulatai által nagy eredményeket ért el, Tennessee államot az ellenségtől megtisztítá, azt teljes visszavonulásra kényszerité és Chatanooga városával egy igen erős állást nyert, mely három hegység — a Lookut, Missionary és Racoon — és két folyó — a Chatanooga és Chicamanga — között fekszik, hátá-

ban a hatalmas Tennessee folyammal. Ezen erős és azonkívül még el is sánczolt állás később Rosencranst a megsemmisitéstől menté meg.

Bragg bántatlanúl érkezett Daltonra, a hol az ígért segély-erőket bevárta.

Rosencrans serege september 10-kén Ringold és Lafayette városok közt a Racoon hegység lejtőjén arczczal a Chicamanga előtt állott; — a bal szárnyon Chrittenden, Thomas a középen, Cook a jobbon — Granger a tartalékkal a közép mögött, míg a Waggoner-dandár Chatanoogát tartotta.

Mint említettük, Rosencrans rövid idő alatt nagy előnyöket vívott ki, de mind a mellett helyzete nem volt veszélytelen: minden oldalról hegyek által környezve, segédforrásaitól a nagy Tennessee folyam által elválasztva — segéderőket várva, de még azok közeledéséről sem értesülve, 40,000 emberrel állott egy eddig gyengébb, de minden perczben szintén segédseregeket váró tevékeny ellenséggel szemben, a melyről tudta, hogy ezen épen ecsetelt veszélyes és elszigetelt helyzetét, ha csak lehet, bizonyára felhasználandja.

Rosencrans ezt érezte és azért Waggoner tábornoknak megparancsolta, hogy a chatanoogai állást minden lehető erővel jól elsánczoltassa, hogy mint erődített táborban vereség esetén biztossá-

got találjon, míg a neki ígért segélyek megérkeznek.

Bragg Daltonnál állt és september 12-kén már Johnston tábornok két erős hadosztálylyal hozzá csatlakozott; de ez nem volt az egész segély, mert Longstreet tábornok is híres hadtestével közeledett. September 15-kén Longstreet tábornok csakugyan 4 dandárral megérkezett és ez által Bragg serege közel 60,000 harczosra emelkedett.

September 18-kán Bragg megkezdé támadását és az unionisták bal szárnya ellen erősen tűntetett. Rosencrans e tűntetést annál inkább komoly támadásnak vette, mert azon természetes indok mutatkozott, hogy Bragg a Chatanoogára vezető útat akarja elvágni. Rosencrans e hiedelemben bal szárnyát megerősítette és csak Thomas hadtestét hagyta a jobb szárnyon, — centrumát a balszárnyhoz közelebb húzván.

A confoederalista sereg két nagy részre osztatott, a jobb szárnyat Polk, a balt Longstreet vezényelte. Polknak hadosztályai még nem levén mind kijelelt helyeiken, az előre sietett dandárok a megerősített Rosencrans balszárnya által visszaverettek, de midőn Walter és Cleburne hadosztályai — a confoederalisták részéről — a csatatérre megérkeztek, a harcz komolyabb fordulatot vőn és

hogy Rosencrans balszárnya szét nem veretett és a chatanoogai út az éjszakiak előtt el nem vágatott, az csakis a centrumból épen ez időben érkezett segítségnek volt köszönhető.

Braggnak nem is volt szándéka már 19-kén teljes támadást intézni, csak is érintkezésbe akarta hozni hadait az ellenséggel, és midőn Longstreet délután 5 órakor hadosztályaival az éjszakiak centrumát és jobb szárnyát megtámadta, Thomas tábornok oly hősiesen védelmezte állását, hogy Granger tartalékban álló hadosztálya segélyével a támadást visszaverni sikerült.

September 19-ke beesteledett és ez nap Rosencrans szerencsésen még megtartá a csatatért, de belátván, hogy másnap azt megtartani képes nem leend, egész csatarendjét hátrább és közelebbre a Racoon hegység lejtőjére vonta, azonkívül azt éjjel elsáncoltatta.

Bragg szintén előkészületeket tőn a másnapi támadásra, és úgy Polk mint Longstreet alparancsnokoknak rendeletet adott, azt hajnalban megkezdeni.

20-kán az egész csatavonalon véres tusa keletkezett; az éjszakiak eltorlaszolva és kedvező uralgó állásukból a völgyből előre nyomuló confoederalista dandárokat golyózáporral borítva, sokáig sikerrel védelmezték állásaikat, mígnem dél-

után 4 órakor a válság beállván, ép azon perczben, midőn Wood hadosztálya parancsot vett a központból a balszárny segélyére menni és Davis hadosztálya a jobb szárnyról a központba vonatott, a confoederalisták oly erővel törtek az épen e mozdulatokat végrehajtó hadosztályokra, hogy azok szétszórva, futásnak indultak.

Sheridan és Van-Cleve hadosztályai még egy ideig hősiesen ellenállottak, — de a túlnyomó erőknek kénytelenek levén engedni, ők is megfordultak és Chatanooga felé hátráltak, eleinte meglehetős rendben, de erősen üldözve, az ezredek összekeveredtek és parancsnokaikra nem hallgatva, rendetlen futásnak eredtek.

Rosencrans centruma át volt törve, serege két részre oszolva, a bal Chrittenden és Cook vezénylete alatt Chatanoogára vetve magát, a jobb Thomas alatt, a Racoon hegységbe szorítva, Rosencrans maga a bal szárnynyal ment vissza és szerencsésen Chatanoogát elérte, a hol Waggoner tábornok a megvert hadakat felvette.

Thomas tábornok hősies védelmét folytatta és minden támadást visszaútasított, míg a bekövetkezett éj a csatának ezen ponton is véget vetett. 21-kén hajnalban Thomas kifáradt hadtestét Rossvillere és onnan Chatanoogára táborba vezette.

A veszteségek nagy száma, melyeket mindkét rész szenvedett, bizonyítják, mily elkeseredettséggel folyt e két napi harcz. Rosencrans jelentése 1700 halottat és 9200 sebesültet mutat ki, azonkívül 4500 fogságba került és 36 ágyú és 8000 fegyver esett a győző kezébe.

A confoederalisták, biztos kútforrások szerint, összesen halottakban és sebesültekben 12—14,000 embert vesztettek.

Az éjszakiak seregének megmentése csakis Thomas tábornok hősies tartásának köszönhető, — jutalmául Rosencrans visszalépése után ő vette át a vezérpálczát.

De a washingtoni kormánynak komoly szemrehányásokat kell tennünk, hogy a tennessei sereget nem erősítette meg annak idején; teljesen felesleges volt Grant seregének Wicksburg bevétele után oly hosszú pihenést engedni, és az előbbi szakaszban leírt kiküldésekre az erőket szétforgácsolni, a melyek a központban jobb sikerrel lettek volna felhasználhatók.

Rosencransnak csak azon hibát kell felrónunk, hogy a helyett, hogy átkelvén a Tennessee folyamon, Chatanooga erődített táborban várta volna meg az ígért segélyt, a vészes hegyek közé ment, vagy hogy midőn Bragg seregének szaporíttatásá-

ról értesült, a csatát elfogadta és nem vonult rögtön a biztos táborba.

Bragg, a confoederalista vezér, ez irányban Rosencransnak ellentéte, túlságosan is óvatos volt, mert a helyett, hogy 21-kén Rosencransot rögtön Chatanoogában megtámadta, és valószínűleg az unionista sereg azon részét, mely odavonult, fogságba ejtette volna, tulajdon seregének pihenést engedett, sőt még 22-kén is csak Polk tábornoknak adott parancsot Chatanooga felé előnyomúlni, és az ellenség helyzetét kipuhatolni, és csakis 23-kán jelent meg a tábor megtámadására.

De ez nap már Thomas tábornok is megint egyesült Rosencranssal és a tábor annyira volt megerődítve, hogy egyszerű támadás által azt bevenni már lehetetlennek mutatkozott.

Bragg tehát a tábort teljesen bekerítette, hadait félkörben, délnek, nyugatnak és keletnek felállította, jobbszárnyát a Chicamanga, balját a Tennessee folyamra támatszva, lovasságát pedig a folyam jobb partjára küldve, hogy Rosecransnak éjszakfelé is minden összeköttetését elvágja.

Weehler és Forrest confoederalista lovassági tábornokok, az első 4000, a másik 2000 lovassal a Tennesseen Chatanooga felett csakugyan átmentek és nemcsak minden vasútat Athen és Nash

ville felé leromboltak, de számos élelmi szállítmányt is elvettek, úgy, hogy Rosencrans serege a legnagyobb szükséget szenvedte.

Egy egész hónapig volt Rosencrans Chatanoogában elzárva, minden lova részszerint elhullott, részint felemésztetett, a legénység fél élelmi adagra szoríttatott, és már-már a megadásra került a helyzet, midőn október 24-kén Hooker tábornok a virginiai seregtől, és 29-kén Shermann tábornok Wicksburgból, az első 15,000, a másik 25,000 emberrel — megjelentek és az elzárt sereget felszabadították.

A washingtoni kormány Rosencrans balesetén okulva, valahára azon meggyőződésre jutott, hogy egy fővezér kinevezése szükséges, a ki nem Washingtonból, de a had színhelyén intézi a háború menetét, és nagyobb egységet önt a hadműködésekbe.

E meggyőződésből kiindulva, a kormány a közép, valamint a nyugati hadszínhelyen működő hadak főparancsnokává Grant tábornokot nevezte ki, és rendeletet küldött hozzá, hogy a Tennesseesereghez sietve, annak parancsnokságát átvegye, és egyúttal az Ohió, Kentucki és Mississippi államokban álló hadak működését is ő intézze.

Grant október 23-kán érkezett Chatanoogá-

hoz és átvevén a fővezényletet, Rosencrans-ot elmozdította, és a Tennessee-sereg parancsnokságát Thomasra ruházta.

Az eddig annyira dicsőitett és szeretett Rosencrans tábornok lelépett, és jóllehet csak részben volt szerencsétlenségének oka, mégis minden súly rá nehezedett.

A kormány, hogy e szigorú intézkedéseit némileg enyhítse, kinevezte őt a Missouri állam kerületi parancsnokává, a melyet át is vett; de ott sem adatván neki a szükséges erő, a számos guerilla-csapattal sok baja volt.

Grant átvevén a vezérpálczát, Hooker tábornok erős hadosztályát Stevensonnál átléptette a Tennessee folyamon és parancsot adott a tábornoknak, a Lookut hegységen át, annak keleti völgyébe leereszkedni és Trenton felé nyomúlni, az által az összeköttetést Chatanoogával a Tennessee folyam balpartján előkészítendő. Shermann tábornok Chatanooga felett a Chicam folyócska átellenében hajóhídat vezetett, november 7-kén hadaival a Tennessee balpartjára átment, és a Chicamanga folyócska és Tennessee folyamra támaszkodva, állást foglalt. Thomas tábornok átvevén a Tennessee-sereg parancsnokságát, erélylyel iparkodott azt harczképessé tenni; a lovak hiánya,

különösen a szekerészetnél kipótoltatott, a sereg élelmiszerekkel bőven elláttatott, mely intézkedések által a csapatok bizalma és bátorsága újra felélesztetett.

November 23-kán Grant összes, most már 60,000 emberből álló seregét támadásra vezette; Thomas a tábort elhagyván, a harczrend centrumát képezte, míg Hooker a jobb-, Shermann a balszárnyon nyomúltak előre.

Bragg 40,000-nyi hadával Chatanoogától délre a Missionary hegység lejtőjén állott elsánczolva. Thomas tábornok szokott erélyével még 23-kán délután megtámadta Bragg előhadait és egy, előre tolt és megerősített Orchardknob nevű hegycsúcsot elfoglalt. November 24-kén Hooker tábornok a balszárnyon a Missionary hegység nyugati lejtőit makacs harcz után elfoglalta, úgyszintén Shermann is a keleti oldalon magát befészkelte.

A Missionary hegység közép-magassága 800 lábnyira emelkedik, a Chatanooga folyócska felé meredeken, a Lookut hegység felé pedig szelíden ereszkedik le, ormai erdőséggel vannak borítva, helyenként nyílásokat képezve.

Bragg hadserege a hegység gerinczén lépcsőzetesen volt felállítva és erősen elsánczolva. A balszárnyat, mely Levis, Anderson és Steevart had-

osztályaiból állott, Brickenride tábornok vezényelte, a jobbszárnyat pedig, melyet Cleburne, Walker és Stevenson hadosztályai képeztek, Hardy tábornok. Longstreet 2 hadosztálylyal kiküldve volt Knoxville a Tennessee-állam keleti részén fekvő vár megejtésére; ezen vár a fennevezett állam kulcsa lévén, Bragg szükségesnek tartá azt hatalmába keríteni, és még azon időben küldötte el Longstreet tábornokot, a midőn Rosencrance bezárt serege még nem nyert volt segélyt.

Az éjszaki hadak szaporítása után Longstreet rendeletet vett Knoxville ostromát abbanhagyni és sietve a főseregheż vonulni; e rendelet azonban későn érkezve, a csata napján nem jelenhetett meg, később pedig, mint látni fogjuk, Bragg seregétől teljesen elvágatott.

November 25-kén a döntő ütközet beállott! Hooker kedvező állásából a jobb szárnyon előrenyomult, úgy szintén Shermann is az unionisták bal szárnyán egy lényeges partmagaslatot elfoglalt, a mely az előterületnek nagy részén uralgott. Bragg érezvén e pont előnyeit, tartalékát Shermann hadaira vetette és azokat makacs harcz után megint visszanyomta.

Grant látván Shermann nehéz helyzetét, az egész centrumot előre rendelte, és jóllehet 40 ágyú

vetett az uralgó területről golyózáport Thomas dandárjaira, azok halált megvetve nyomultak előre és a magaslatokat, fel egész a hegység kúpjáig, elfoglalták.

A confoederalisták még a gerinczen erős állást foglaltak, a nyugati oldalon lassan visszavonulva, a keleti részt még estig tartották, 26-kán pedig Hillre és 27-én Daltonra visszamentek.

Bragg a missionary-i csatában 6000 embert vesztett; az unionista sereg is igen erős tűznek kitéve, majd hasonló veszteséget szenvedett.

A déliek még a visszavonulás alkalmával 25 ágyút és vagy 1000 embert hagytak az ellenség kezében.

Grant a foederalistákat Hill városáig üldöztette Shermann által, a további üldözést abbanhagyá és hadainak egy részét Knoxville felé küldé Longstreetnek a menekülést elzárandó, a másik rész Chattanoogára visszament, és a nagy és fáradalmas menetek után téli táborba szállott.

Georgiában a harcz ilyetén néhány hónapig szünetelt és Shermann csak a jövő év tavaszán kezdé meg ezen területen atlantai hadjáratát.

Azon időben, midőn Rosencrans a chattanoogai erődített táborban elzárva volt, Burnside, a kelet-tennesseei hadi kerület parancsnoka, több izben

erőfeszítéseket tőn a tábornak élelmeket átszolgáltatni, de a confoederáltak hadai által folyton akadályoztatott.

A confoederáltak kormánya Nyugot-Virginiából szedett össze egy sereget Jackson és Williams tábornokok parancsa alatt számos lovassággal, és ezt küldé Knoxville felé, a hol Burnside egész Greenvilleig nyomult elő. Ezen városnál a confoederalistákkal találkozván, azokat megtámadta és a virginiai határig visszaűzte, valamint Kelet-Tennessee kerületet az ellenségtől ismét megtisztította. Visszatérve Knoxvillere, ismét kisérletet tőn Chattanoogát élelmezni, azonban most megint Longstreettel volt baja, a ki Bragg által 2 hadosztálylyal a vár bevételére küldetett. Longstreet sokkal erősebb levén, Burnside nem tartá tanácsosnak, vele nyílt csatába ereszkedni, hanem visszavonult Knoxvillere, melynek helyőrsége a minden oldalról bevett csapatokkal 18,000-re emelkedett. Longstreet tulajdon hadosztályai körülbelül szintén 18,000 emberből állottak, Williams és Jackson dandárjaival együtt pedig, a melyek Virginiából jőve, vele ismét egyesültek, egész ereje 25,000-re rúgott.

Ezen erővel remélte Knoxvillet bevenni, és mindjárt a vár körülzárolása után rohamot kisérlett meg, de az visszaveretett és Longstreetnek

nem maradt más hátra, mint rendes ostromhoz látni. Ez október vége felé történt, midőn Grant már megérkezve, Bragg elleni működését megkezdé.

Longstreet ezen tényről értesülvén, nagy erőfeszítéseket tett a vár gyors bevételére, és ismételve november 8-kán és 15-kén rohamokat intézett, de sikertelenül, és midőn ez időben Bragg által vissza lőn hivatva, a vár megejtése iránti szándékát teljesen feladta és menetét Athen felé vette, ismét Bragg seregével egyesülendő.

Athenre érkezvén, itt értesült Bragg veréségéről és midőn egyúttal hallotta, hogy ellenséges erők nyomulnak elébe, oldalmozdulatot tett Brenton felé, remélvén, hogy még jókor kitérhet az ellene küldött éjszaki seregnek és a hegyeken át Braggal egyesülhet; de Shermann az unionista sereg parancsnoka, utját elvágta, hadait a Hivas folyó déli oldalára átvezetve; Longstreet nem érezvén elegendő erőt Shermann ellen síkra szállni, visszavonult a Kittle Tennessee folyóhoz, onnan pedig felfelé Greenville és Jonesborougra, Tennessee állam keleti szögletébe.

Shermann Longstreet seregét Greenvillenél tovább nem üldözvén, serege zömével visszament Chattanoogára, az elfoglalt városokban kisebb-nagyobb őrséget hagyván hátra.

A tél beállott és pedig túlszigorúan, a hadak pihenésre tértek, s a harcz mindenfelé szünetelt.

Az éjszakiak 1863-ik év végén a confoederáltakat a nyugati és központi terület minden oldalán visszanyomták. Tennessee állam az ellenségtől megtisztítva, egészen az unio kezébe esett. Arkansas, Louisiana és Mississippi államok nagy része szintén el volt foglalva; Texas és a még távolabb eső nyugoti területek nem szolgáltattak termesztményeket, sem ujonczokat nem állíthattak, mert a hadszínhelytől szárazon-vizen teljesen el voltak zárva; Florida pedig olyannyira délnek fekszik, hogy a többi államokkal úgyszólván minden összeköttetéstől elesett és azon kívül mélyen benyúlván a mexicói öbölbe, az éjszaki tengerészet hatalma alatt állott. E körülmények folytán csakis Alabama, Georgia és a két Carolina maradt a confoederalisták számára még mint küzdtér szabadon.

Virginiában, mely államban Richmond a confoederalisták székvárosa fekszik, a harcz változó szerencsével folyt, és itt, mint az utólsó részben látni fogjuk, a confoederalisták által végerőfeszítések tétettek állásuk fenntartására.

Ötödik Szakasz.

Hadmüködések Virginiában. Visszatekintés a hadviselö felekre.

A confoederalisták fokozatos kimerültsége nem csak Wicksburg és Port-Hudson eleste, valamint Tennessee állam elvesztésében mutatkozott, hanem az által is bebizonyult, hogy Virginiában, a délieknek kedvencz területén sem birták az ott lefolyt hadjáratban szenvedett vereséget helyrehozni.

A gettysburgi végzetteljes ütközet után Lee seregét visszavezette a Potomachoz, és azt Madisonnál a Rappahannok és Rapidan folyók közötti területen erős állásba helyezte. Meade a Rappahannok éjszaki oldalán az Alexandria-vasútvonalat közbevéve állította fel hadát. Augustus és september hónap kisebb-nagyobb tűntetésekben, lovassági szemlékben folyt le, anélkül hogy lényegesebb támadások tétettek volna. Lee Longstreet tábornokot 2 hadosztálylyal Bragg segélyére küldvén, nem tartá magát elég erősnek támadásra átmenni; Meade, Hooker tábornok Rosencransnek veszélyes helyzetből való kiszabadítására 10,000 embert volt kénytelen átengedni, és így nem vélte tanácsosnak, Lee erős

állását a két folyó között megtámadni a nélkül, hogy biztos eredményt várhatna; Washingtont fedező állását tehát nem hagyta el. A két sereg mindegyike körülbelül 50,000 főnyi egyenlő létszámmal bírt.

October 9-kén Lee váratlanul egyszerre áttört a Rappahannok felső ereszein és Meade hadai ellen támadást kísérlett; czélja volt az éjszaki sereg jobb szárnyát felbontani és tulajdon seregét Washington és Meade közé vetni. Hill a confoederalista sereg jobb szárnyának parancsnoka, még előbb mint a közép és a bal szárny, kanyarodását bevégezte, Meade jobb szárnyát hevesen megtámadta és azt vissza is verte, de Hillnek ezen — ámbár győzelmes — összeütközése nem volt szerencsés, mert Meade tábornok ideje korán átlátva Lee tervét, rögtön egész seregét Brintsvillre vonta vissza s innen a centrevillei erős állásba vonult.

Lee tábornoknak terve nem sikerülvén, ismét visszafordult, és előbbi állásába ment, menetében az alexandriai vasútat teljesen szétrombolván.

October vége felé az éjszaki sereg két ujonnan besorolt dandárral szaporodván, és a harpersferry-i és alexandriai helyőrséget is magához vonván, létszámát 60,000-re emelte; ily erőkkel rendelkezve, már most Meade tábornok Lee ellen egy támadó mozdulatot vélt megkísérelhetőnek.

Miután a vasút helyreállíttatott és az által Washington fővárosával a szabad és gyors közlekedés biztosítva lőn, november 7-kén seregét Centrevilleből megindította, 8-kán Warrentonra ment és 9-kén a Rapahannok folyónál a confoederalisták által megszállott kellisfourthi hídfőt megtámadta. A támadás oly erélylyel és oly hevesen történt, hogy a két confoederalista dandárnak, a mely azt védelmezte, nagy része fogságba került, még mielőtt Anderson confoederalista tábornok hadosztályával segélyre jött volna. Az unionista sereg előhada még az nap a hídon átkelt és a túlsó oldalon állást foglalt. A Rode és Carly confoederalista hadosztályok Anderson támogatására siettek, de eközben Sedgwiks egész hadtestével szintén átkelt a folyón, és a confoederalistákat visszaverte. Az ütközetnek az éj vetett véget. November 10-kén az egész unionista sereg a Rappahannok jobb partján állott és további támadásra készült, de Lee értesülvén az éjszakiak erősbödéséről, nem tartá tanácsosnak új csatát elfogadni, hanem visszavonult, és 12-kén a Rapidan folyón átkelve, seregét az év elején megszállva tartott régi állásába — Frederiksburg alá — vezette.

Meade a confoederalista hadat egész Orange-Courthouse-ig üldözte, de midőn a bekövetkezett

esős napok a virginiai útakat igen megrongálták s a kora tél igen szigorúan beállott, seregét ő is ismét a Rappahannokon átvezette és előbbi táborába téli szállásokra szállt.

A rövid őszi hadjáratban, váltakozva mindkét sereg percznyi előnyöket ugyan igen, de nagy eredményeket nem vívott ki, néhány ezernyi foglyot ejtve, s ugyanannyi halottat, sebesültet veszítve; azonban az éjszakiaknak mégis sikerült Leet Frederiksburgra szorítani, és biztos állást foglalva, nyugodtan foghattak seregök szaporításához és előkészületeket tehettek a jövő év döntő hadjáratára.

Mielőtt az 1864-ik évben történt hadeseményekre átmennénk, czélszerűnek tartjuk a két hadviselő fél állami helyzetét, valamint hadseregeik állását és azon még létező kútforrásokat, melyekkel azok ez időben rendelkezhettek, röviden megemlíteni.

Tudjuk, hogy az 1862-ik év bevégeztével a confoederáltak részéről még igen sok remény táplálтatott új államiságuk megszilárdítására és annak tettleges megalkotására; az éjszakiak részéről ellenében már itt-ott kétség támadt, hogy lehető lesz-e az elpártolt tartományokat megint a nagy uniohoz visszacsatolni. E helyzet azonban az 1863-ik év folyamán lényegesen megváltozott, úgyannyira,

hogy mint már említettük, a confoederáltak leverése már csakis időkérdéssé vált.

Az éjszakiak összeszedték magukat; minden létező erejöket megfeszítették, hogy a harcznak kedvező fordulatot adjanak, és azon meggyőződéstől voltak áthatva, hogy a háború sikeres bevégzésére csak is egy halálig elszánt küzdelem vezethet.

Az éjszakiak ez erélyes tevékenységének azon eredménye lett, hogy az év bevégeztével a confoederált államok már csak négy egész államra voltak szorítva.

Az éjszaki kormánypárt két árnyalata, t. i. a republicánusok és abolitionisták, ez évben egymáshoz erősebben simultak és annyira összeolvadtak, hogy a democraták irányában nagy többségre vergődtek és kétségtelen hatalmat gyakoroltak.

A zendülések, melyeket ép a democrata párt szított, leverettek és az emancipatio — mely eleinte a hirdetmény után — habár kedvezőleg fogadva, mégis sok ellenszenvre talált, — az év végével teljesen lábra kapott, úgy, hogy a néger-ezredekkel, a melyek helyenként jól tartották magukat, a sereg nagy része már szívesen szolgált.

Legvilágosabban mutatkozott a kormány megerősbödése és győzelme a democrata párt ellené-

ben akkor, midőn az ez évben megejtett választás alkalmával a congressusban a kormánypárt 11 taggal szaporodott, és a háború erélyes folytatására minden szükséges törvényeket előzőleg megszavazva, Lincoln elnök működését odaadással támogatta.

A conscriptio-törvényben még fennhagyott záradék, hogy 300 dollár letételével mindenki megválthatja magát, eltörültetett, és most már az unio minden polgára hadi szolgálatra köteles lőn. E rendszabály igen kedvező benyomást tett a nagy közönségre és a hadsereg szellemére jótékonyan hatott.

A háború viselésére szükséges tárgyakban sem ember, sem élelmi anyag tekintetében nem volt hiány, az utóbbiak nem csak az országbeli termények, de a vizen való szállítások által is fedeztettek, és így a hadsereg hiányt nem szenvedett. A hadműködés részint az által, hogy kisebb területre szoríttatott, részint az által, hogy a fővezénylet egy kézbe (Grant kezébe) összpontosíttatott, egyszerűsíttetett és egyöntetű lett. A hadvezérek a tapasztalás által ügyesebbek és higgadtabbak lettek; a katonaság edzettebb lőn, és a tisztek a hadgyakorlatban gyorsaságot és honosságot szereztek.

Az orvosi, a távirdai, a hadmérnöki karok új, bővített és czélszerűbb szervezetet nyertek, de

főleg a szellem növeltetett azon öntudat által, hogy már a teljes győzelem közel áll.

A confoederalisták helyzete, ellentétben az éjszakiak emelt hangulatával, igen lehangoltnak mutatkozott, az első két évi győzelmi remények a 3-ik évben igen csökkentek, annál inkább, mert még az európai nagyhatalmak elismerése is — a mely különösen Anglia és Francziaország részéről kilátásba helyeztetett, elmaradt; és a democrata pártban — mely napról-napra tért vesztett, — többé támpontot nem találtak.

1863-ban is felcsillámlott ugyan olykor a diadal fénye, de ez is eredmény nélkül; a vezérek lángesze, a katonák hősiessége mellett hiányzott az erő, mely a percznyi kivívott előnyöknek nyomatékot adhatott volna.

A nép ki volt merülve; nem volt többé ember, a ki síkra szállhatott volna, nem volt anyag a veszteségek pótlására. Az élelmi szerek is csak nagy nehezen voltak beszerezhetők a sereg számára, a leggazdagabb tartományok el voltak veszve, vagy elzárva; Florida igen távol esett a hadszínhelyhez, és még a rendelkezésökre állott államokban is a hasonló és igavonó marha hiánya, a vasútak időközben való lerombolása a szállítmányok megérkezését nehezítették.

Csak a néger-kérdésben csalatkozott az éjszak, midőn azon véleményben volt, hogy az emancipatio folytán azok uraik ellen fel fognak lázadni.

Ez nem történt. Hosszú évek óta megszokták már alárendelt állásukat, és számos telepítvényen a rabszolgák még vonzalmat mutattak uraik iránt. Csak azon vidéken, a hová az unio hadai benyomultak, kezdettek a négerek itt-ott szökdösni, de a confoederáltak ezt is elhárították az által, hogy a négereket beljebb szállították.

A pénzviszonyok mindkét részen nyomasztók voltak, de sokkal ijesztőbb mérvben a confoederáltaknál, kiknél a papirpénz 400, a háború végével pedig 1000 százalékra szállott le.

Az élelmi stb. szerek ára hihetetlen magasságra emelkedett, így hogy csak egy példát említsünk, egy faggyugyertyáért egy dollárt fizettek.

A déli államokban az ipar nem csak pangott, de teljesen megszűnt, míg ellenkezőleg az unio államaiban folyton emelkedett annyira, hogy ép a háború alatt fogtak hozzá a nagyszerű Pacifique vasút építéséhez, mely az atlanti oceant a csendes tengerrel volt összekötendő.

A hadviselő felek viszonya a külföld irányában a lefolyt évben nem változott, a külföld a washingtoni kormány irányában folyvást hideg

maradt és Angolországot csakis Canada tartományai — melyek mindig függetlenségre vágytak — Franciaországot pedig a mexicói ügy — melybe Napoleon igen messzehatólag beavatkozott — tartotta vissza a nyilt szakítástól; de alattomban mindkét hatalom folyton kegyelte a déli államokat, csak hogy nagyobb elővigyázattal, mint azelőtt. Mikor csak lehetett, a kalózokat mindig kisegítették a bajból és pénzt folyton kölcsönöztek a délieknek. De különösen a sajtó mutatta magát ezen irányban részrehajlónak, és nem egy czikk adott okot és alkalmat az unio követeinek szóváltásra és panaszra.

A mi a két hadsereg erejét illeti, ez irányban az 1864-ik év nagy előnyt mutatott az éjszakiak részére. A harczban tettleg működő seregek létszámát az unio hadainál 500,000-re, a confoederalisták részén 250,000-re lehet legbiztosabban tenni. Ez igen csekélynek mutatkozik azon számhoz képest, melyet a háború kezdetétől fogva egész 1864 elejéig vezetett jegyzék a beállított újonczok és önkéntesekről tartalmaz; de ha tekintetbe veszszük a nagy veszteségeket halottakban és nehéz sebesültekben, a számos szökevényt, a hiányos és csalárd kezelés által az állitásnál majd egy negyedrésznek elmaradását, végre a rövid időre beállottak eleresztése által szenvedett rést, —

ha mindezt összevetjük, a tényleges harczra visszamaradott katonák számát inkább sokalni mint kicsinyelni lehet.

Az éjszaki tengerészet 1864-ben új erőket nyert, az 1863-ik év folyamában 161 új hajót építettek, ezek között 153-at gőzerővel, és ezek között 21 vértes hajót. E szaporitás megengedte az Éjszaknak, hogy az egész 700 földrajzi mérföld hosszú partvonalon majd minden ponton, de különösen valamennyi kikötőben czirkáló hajókat állithatott fel, a melyek a számos kalóz működését csaknem teljesen megakadályozták, és ez által is a déliek élelmezését és hadkészleteiknek beszerzését megnehezitették.

Az Éjszak mindezen elősorolt előnyeivel szemben a confoederalisták nagyon visszamaradtak. A richmondi kormány és a vezérek egy perczre se lankadtak ugyan tevékeny működésökben, sőt minden rúgót megfeszitettek a háború további erélyes folytatására, és megadásra nem is gondoltak; de a nép ki volt merülve, el volt csüggedve. A polgárok, a kik útra keltek, tudták, hogy hon maradt családjaik inségben szenvednek, mindent, még a legszükségesebb élelmi tárgyakat is, nélkülözik, és ezen öntudat nyomasztóan hatott kedélyökre. A hadsereg különösen lovasságban kez-

dett nagy hiányt érezni, mert azt Texasból pótolni többé nem lehetett; a tengerészet zérusra szállott le, mert — minden kikötő zár alatt tartva — hajót építeni és vízre ereszteni lehetetlen volt. Ilyetén természetes, hogy a védelem napról-napra gyengébb, reménytelenebb lőn.

Ez áttekintéssel bezárjuk munkánknak 2-ik részét, és áttérünk a 3-ikra, vagyis ama korszak leirására, mely a háborúnak véget vetett és a kifáradt polgároknak, az annyit szenvedett népnek, az áldásos békét ismét visszaadta.

JEGYZETEK A MÁSODIK RÉSZHEZ.

1) A torpedo név alatti pokolgépeket különösen a confoederáltak használták. A vízi torpedók többnyire ónládából állanak, mely kettős feneke által két részre van osztva; a belső üreg a légtartalmat képezi, mely által a láda úszhatóvá tétetik, a felső a repesztési anyagot tartalmazza, mely a torpedo nagyságához és felhasználtatásához arányítva 30—400 font közt változik. Ehhez egy sodrony van alkalmazva, mely egy, a parton elrejtett és egy ember által felügyelt galvanicus teleppel van összekötve. Ha egy ellenséges hajó ép azon helyre jutott, a hol a torpedo nehány lábnyira a víz alatt vas horgonynyal erősítve úszik, a parton álló ember a telepet tevékenységbe hozá, és a hajót légbe repité. A szárazon használt torpedók a földbe ásattak és többnyire csappantyús granátokból állottak. A déliek saját hajóik megóvására bizonyos megállapított jeleket alkalmaztak.

Az éjszakiak temérdek hajót veszítettek el torpedók által; némely kikötőben és folyóban több 100 ily torpedo feküdt, melyek azonban a nedvesség, avagy az által, hogy tengeri állatok a csappantyút elrontották, csak hamar használhatatlanokká váltak. Általán véve a torpedók inkább csak a moralis befolyás által hatnak mint tényleges rombolás által, minthogy a robbanások ritka esetben történnek kellő időben.

2) Longstreet James tábornok 1821-ben Alabamá-

ban született, Westpointben nevelkedett, 1838-ban a 4-ik gyalog ezredbe lépett; a mexicói hadjárat minden csatájában részt vett és bátorságáért két ízben előléptett tett. A hadjárat kitörésekor a déliek részére állott, a hol csakhamar hadtestparancsnok és a legkedveltebb és legkitűnőbb tábornokok egyike lőn.

3) Thomas Henrik altábornagy 1826-ban Southamptonban Virginiában született, és Westpointben nevelkedve 1844-ben a tüzérségbe lépett; a mexicói hadjáratban a monteregi csata után első hadnagy, a bonavistai csata után pedig kapitány lett. A harcz kezdetével az 5-ik lovasezred parancsnokává kinevezve és nemsokára dandártábornokká emelkedve, a millspringi, silohi és egyéb, a közép-hadszínhelyen történt csatákban vett részt. Buell eltávolítása után a cumberlandi hadsereg vezényletével kinálták meg, de ő azt el nem fogadta, és megelégedett a 14-ik hadtest parancsnokságával. Rosencrans lelépte után azonban a cumberlandi sereget kellett átvennie, melyet azóta a hadjárat végeig nagy kitűntetéssel vezényelt.

4) A hadastyáni testület Coulter ezredes által, — a ki Frederiksburgnál egyik karját veszítette — az elnök parancsára alakíttatott. Eleinte rokkantak testületének hívatott, melybe csakis harczképtelen katonák vétettek fel.

1864-ben aprilis hóban a testület, mely megnagyobbodott, hadastyáni testületnek neveztetett el.

Azon rokkantak, kik más állást nem nyerhettek, nyugdíjban részesültek. A nyugdíj-törvény 1862. juliustól életbeléptetve, az 1862. március 4-dike óta rokkantakká lett katonák, azok özvegyei, 16 éven alóli gyermekeik, és a halottak viszamaradt anyái vagy még férjhez nem ment nővérei számára a havi illetményt ekként határozta meg:

közkatonának	8	dollár
altisztnek	15	„
hadnagynak	17	„
kapitánynak	20	„
őrnagynak	25	„

minden főbb tisztnek és tábornoknak 30 dollár; a nők és gyermekek az illetmény felét húzták.

5) A déliek papírpénze a harcz alatt 1863-ban értékén alul 400 százalék-, 1864-ben pedig 1200 százalékra esett, míg az északiak papírpénze mindég 50 százalék mellett tartá fenn magát. Mennyire emelkedtek az élelmiszerek, kitetszik abból, hogy 1863-ban a következő árak követeltettek: 1 font kávé 6 tallér, 1 font nádméz 2 tallér, 1 font só 1 tallér, 1 pár czipő 30 tallér, egy kabát 170 tallér, 1 mázsa liszt 110 tallér, 1 faggyugyertya 1 tallér, 1 ing 16 tallér.

6) 1864. január havában az éjszakiak tengerészete állott: 588 hadihajóból 4443 ágyúval; e hajók között 476 gőzös volt. A hajóhad 9 részre volt osztva: 1-ször éjszak-atlanti (Lee tengernagy), 2) dél-atlanti (Dahlgren), 3) kelet-atlanti (Bayley), 4) nyugatöböli (Farragut), 5) Mississippi (Porter), 6) nyugotindiai (Lardner), 7) nyugat-világtengeri (Bell), 8) a keletindiai vizeken levő és a középtengeri, 9) a potomaci részeken levő hajóraj.

7) 1863 végéig a következő mennyiségű ember hivatott harczba:

1861. áprilisban	75,000	ember
májusban, és juliustól decemberig	564,000	„
1862. juliusig	300,000	„
1863. juliusig	300,000	„
1863. octóberig	300,000	„
összesen	1.539,000	ember;

ehhez járult még 1864-ben a különféle — összesen $1\frac{1}{2}$ millió katonát eredményező — ujonczozás, úgy, hogy az egész harcz alatt, — a rövid időre és különféle alkalomkor összehivott 400,000 emberrel, az uniótól $2\frac{1}{2}$ millió katona követeltetett.

8) A számszerinti magas fizetés, nagy ágió által a valóságban felére sülyedt. 1863-ban, havonként a következő illetmény járt a hadsereg személyzetének:

altábornagynak	780	dollár	altizedesnek	14	dollár
vezérőrnagynak	547	„	közkatonának	13	„
dandárnoknak	330	„	kovácsnak	15	„
ezredesnek	222	„	felügyelő nőnek a kórházban	12	„
alezredesnek	198	„	tábori papnak	160	„
őrnagynak	179	„	főorvosnak	$229\frac{1}{2}$	„
kapitánynak	$120\frac{1}{2}$	„	1-ső segédorvosnak	174	„
főhadnagynak	$110\frac{1}{2}$	„	2-od „ „	138	„
hadnagynak	$105\frac{1}{2}$	„	3-ad „ „	$121\frac{1}{2}$	„
őrmesternek	24	„	főszámvevőnek	$228\frac{1}{2}$	„
tizedesnek	17	„	számvevőnek	189	„

A dandártábornoktól felfelé a kinevezések a senatus által történtek. Az önkéntes hadseregben a tisztek ezredestől lefelé a legénység által választattak. Eleinte az orvosok is választattak, de később a washingtoni főnök-orvos által neveztettek és küldettek a táborokba. Ha az ezred be volt rendezve, a tisztek előmenetelére az ajánlatot az ezredes tette, s azok a hadügyértől vették a kinevezést.

9) Már 1862-ben egy külön tábori kóroda alapíttatott; a vasút-vonalak külön berendezett waggonokkal rendelkeztek, melyek fűthetők és a sebesültek és betegek számára a lehető legnagyobb kényelemmel voltak ellátva. Ha a sebesültek állapota megengedé, 50 emberenként

küldettek a legközelebb fekvő kórházakba. A betegek rendes ápolásáért a hadsereg főorvosa tétetett felelőssé. Azonkívül minden ezrednek volt 1 ezredorvosa, 2 segédorvosa, és minden dandárnak egy tábori kórháza, melyben 1 főorvos, 3 orvos, 9 segédorvos, egy gazda és egy szállás-mester volt alkalmazva.

Az orvosi személyzet, — a harcz kiterjedése és a sebesültek mennyisége folytán elegendő nem levén, mindjárt a háború elején, lelkes honleányok a sebesültek ápolására egyleteket alakítottak. Néhány úr összeköttetésben állva a hadügyministeriummal, sikerült nekik azon engedélyt kieszközölni, hogy „United States sanitary Commission“ név alatt egyesületet alakítsanak. Ez egészségügyi bizottság nagy kiterjedést nyert és nemcsak a hadsereg orvosi ápolására volt befolyással, de a sebesültek és betegek sorsán is áldásosan segített. A honszeretettől buzdítva, a rokkantak és sebesültek javára nagy bazárokat rendezett, melyek közől a new-yorki 1 millió dollárt jövedelmezett és idővel 3000 női bizottságot alakított. A déliek sebesültjei és betegei szintén ápoltattak. Az 1863-ik év octóber 1-ig a bizottság már $11^1/_2$ millió dollárt osztott ki pénzben vagy tárgyakban. A fennevezett bizottság mellett még más egyletek is léteztek, melyek az előbbinek példáját követték, mint például a „Western Sanitary Commission“, a „War claim association.“ A délieknél a gyógyászat szintén emelkedett, de koránsem állott azon magas fokon, mint az éjszakiaknál; különösen a gyógyszerekben volt a hiány érezhető.

10) A jeladási testület különösen azon czélból szerveztetett, hogy villanyos előkészületek nélkül lehessen távsürgönyözni, csupán opticus jelek combinatiója által. Az eszme nem volt új és az intézmény a hadjárat alatt annyira ki lőn

fejlesztve, hogy 1 percz alatt 15—20 szóból álló sürgönyök szolgáltathattak ki. A jelek nappal zászló, éjjel fáklyák által adattak. A vizsgálatra 3 távcső szolgált. Ütközetek alkalmával a jeladási testület mindig elől állott és külön gyalogságból vagy lovasságból álló őrizetet kapott. Hosszabb sürgönyöknél a jeladó ember felváltatott. A kezelés megtanulására 6 hét volt szükséges. Tiszteknek és közlegényeknek vizsgát kelle tenni és a jeladó nyelv titkontartására megesküdni. Az egész testület egy ezredes parancsnoksága alatt állott s minthogy az előhaladás lassan történt és mégis biztos és jól betanult emberek igényeltettek, mindegyik kétszeres fizetést kapott. Minden testületnél 2 főtiszt, 5 alsóbbrangú tiszt mint jeladótiszt alkalmaztatott; ez utóbbiak mindegyikére 1 altiszt és 5 közlegény esett. A tisztek, valamint a legénység lovasíttattak.

(A második rész vége.)

HARMADIK RÉSZ.

SHERMANN TÁBORNOK MENETE ATLANTÁRA ÉS SAVANNÁHRA. PETERSBURGNAK GRANT FŐVEZÉR ÁLTALI OSTROMLÁSA ÉS RICHMOND BEVÉTELE. EZEN KÉT HADMŰKÖDÉSSEL A DÉL LEGYŐZETVÉN, A HÁBORÚ BEVÉGEZTETETT.

Első Szakasz.

Grant az unio összes seregeinek fővezérévé neveztetik ki. A hadsereg újjászervezése. Grant tervei.

A háború kezdetétől, azon időtől számítva, midőn Sumter-erőd és Charleston külműve a confoederalisták által elfoglaltatott, három év telt el. A háború ámbár úgy emberek, mint a hadviselésre fordított anyag tekintetében temérdek áldozatba került, mégis egészben véve csekély eredményt mutatott fel.

A háború változó szerencsével viseltetett, és csakis az utólsó — 1863-ik — évben vivatott ki némi határozott előny az éjszakiak részéről, de ez is nem annyira az ügyes és czélszerű hadviselés, mint inkább ama túlnyomó erők által éretett el, melyek a küzdtéren felállíttattak.

Az éjszakiak kormánya ezt mélyen érezte és az okokat keresve úgy találta, hogy e csekély eredményt különösen a vezérek folytonos változása, az egész hadszínhelyen szétszaggatott s nem egyöntetű működés, és végre a tábornokok közötti számos viszály okozta.

Elhatározta tehát a kormány ezen hibákon lehetőleg segíteni, és a háború viselésében irányul egész más elveket fogadni el, ugyanis:

1-ször. Az összes seregeknek egy teljhatalmú fővezért adni, a ki a hadműködéseket felelősség mellett ugyan, de szabadon intézi, szabadon osztja be a hadosztályokat a működő seregekbe, minden beleszólás nélkül állítja össze a tényleg működő hadakat, és nevezi ki azokhoz az egyéneket;

2-szor, egészen szakítani a szétágazó hadműködésekkel és a működéseket két főczélra irányozni, t. i. a confoederáltak székvárosát, Richmondot elfoglalni és a középen egy erős hadsereggel egész Savannah és Mobile kikötő városokig nyomulni, a szárazföldről való összeköttetést úgy az atlanti mint az öbölbeli vizekkel helyreállítani és ez által a délnek még létező forrásait megsemmisíteni.

Ez elveknek hódolva, a terv foganatosítására Grant tábornok, a ki eddig a legnagyobb szerencsével működött, a ki ezenkívül igen erélyes egyéniségnek mutatkozott és a hadseregben is kedvelt ember volt, az összes seregek teljhatalmú fővezérévé neveztetett ki, de mégis azon megszorítással, hogy minden működéséről a kormányt folyton értesítse.

Grant, kineveztetése után fáradhatlan tevékenységgel látott a hadsereg rendezéséhez; az ujon-

nan beállított ujonczokat gyorsan az ezredekhez szállíttatta, gyakoroltatta és a telepekben létezőket a sereghez vonta. A távol eső államokban a hadműködéseket beállította, és csak a legfontosabb pontokon hagyott helyőrséget.

A hadszínhelytől hátrább eső várakból és erődített városokból a megszálló csapatokat a működő sereghez rendelte, ilyetén a tényleges erőket lehetőleg nagyobbítva.

Április közepén a hadsereg rendezését bevégezte és egyes részeit a kijelelt pontokon felállítá.

Két nagy hadsereg alakíttatott: az egyik Shermann tábornok vezénylete alatt Chattanoogánál, számra 120,000 fegyveressel, mely a 4-ik, 7-, 14-, 15-, 16-, 17-, 20- és 23-ik hadtestből állott.

A második hadsereg Meade tábornokra bízatott, kinek főhadiszállása a Rappahannook bal partján fekvő Orange-Alexandria vasút melletti Realton helység volt. E sereghez a 2-, 5-, 6-, és 9-ik hadtestek tartoztak, az 1-ső és 3-ik feloszlattatott, és csapataival a 2-ik, 5-ik és 6-ik hadtestek erősbíttettek, a 11-ik és 12-ik hadtestek mint ilyenek szintén megszűntettettek és a 20-ikba osztattak be.

E két hadseregen kívül, a 2-ik sereg támogatására felállíttattak: Buttler tábornok vezénylete alatt a 10-ik és 18-ik hadtestek Williamsburg-

nál, és a 8-ik hadtest a Shenandoah völgyben Siegel tábornok alatt Front Royalnál. Buttler feladata volt, egy időben Meade hadseregének működésével a James folyóig vonulni és onnan felfelé Richmond ellen működni. Siegl feladata pedig a következőkép állapíttatott meg: a Shenandoah völgyben felfelé húzódni, Willingtonnál az aleghani hegyeken átkelni és Charlottesville bevétele után szintén Richmond felé nyomulni.

Az ezen főhadműködésre szánt és elősorolt erőkön kívül, még Arkansasban a 7-ik hadtest, Louisianában a 13-ik és 19-ik, Missouri és Kentuckyban a 21-ik és Washington környékén a 22-ik hadtest volt elhelyezve; az elsők külön-külön lényeges pontokon mint helyőrségek és a Texas, Arkansas és Louisiana államokban garázdálkodó guerilla-csapatok fékentartására alkalmazva; az utóbbi pedig a főváros és környéke védelmére és a democrata párt netaláni lázongásai ellen biztosításul volt felállítva.

Ez összes erők körülbelül 400,000 embert számláltak és ugyan:

Meade hadserege Virginiában . . .	120,000
a Buttler által vezényelt mellékhada .	30,000
Siegel hadteste	20,000
Washington helyőrsége	25,000
Shermann serege	120,000

Louisianában Canby alatt 40,000
Arkansasban Steele alatt 25,000
Missouri és Kentuckyban Rosencrans alatt 30,000
összesen 410,000.

E tényleg működő erőkön kivül még a hosszú tengerpartokon létező kikötő városokban, valamint egyes várakban mint Wicksburg, Port-Hudson stb. több mint 50,000 ember volt elhelyezve, mely haderőkhez még a 20,000 főnyi rokkantak hadtestét véve (mely sajátkép még teljes erőben levő emberekből volt összeállítva) az egész létszám közel 500,000-re ment.

Ez erők ellenében a confoederáltak részéről Lee tábornok vezénylete alatt a virginiai 80,000-nyi hadsereg a Rapidan jobb, vagyis déli oldalán Spottsylvaniánál állott.

Buttler ellen Richmondot Beauregarde 20,000 emberrel fedezte.

Johnston Georgiában Shermann ellenében csak 60,000-nyi sereggel rendelkezett.

Nyugat-Virginiában Siegel ellen a két lényeges pont, Charlottesville és Linchburg védelmére 10,000 ember állott.

A Mississippi vidékén Alabama államban létező erőket 10,000 emberre, a várak és kikötő városok, mint Charleston, Savannah, Mobile, Willming-

ton, Georgtown helyőrségeit összesen 30,000-re lehet számítani; a nyugati államokban — Arkansas, Louisiana és Texasban — a saját kezökre működő guerilla-csapatok száma szintén 30,000 lehetett, és így a dél, 1864-ik év elején az elkeseredett harcz folytatására összesen 240,000 emberrel rendelkezett.

Az éjszakiaknak számbeli előnye még az által is nagyobbodott, hogy csapataikat számos rendelkezésökre álló hajón gyorsan egy pontról a másikra szállíthatták, miáltal erejöket az illető pontokon megkétszerezhették, míg a déliek úgyszólván néhány kalózhajón kivül semmi tengerészettel nem bírtak.

(A Chattanooga melletti hadsereg szervezését és részletes beosztását Grant egészen Shermannra bizta, a kihez teljes bizalma volt.) Ha még megjegyezzük, hogy Sheridan a virginiai sereg lovasságának parancsnokává, Hunt pedig tüzérparancsnokká neveztetett ki, a Grant által tett előkészületek felsorolását bevégeztük, és a hadműködésekre térhetünk át.

Legelőször a virginiai hadsereg működését fogjuk előadni, a melyre Grant különösen nagy súlyt fektetett, mert az személyes fővezénylete alatt állott és mert azon reményben volt, hogy Richmond elfoglalása által a délieket békekötésre kényszerítheti.

Második Szakasz.

A hadszínhelynek áttenkintése. A virginiai sereg megkezdi müködését és átkel a Rapidan folyón. Több napi csaták Spottsylvániánál és a North-Anna folyónál. Lee visszavonul Richmond alá.

Azon területnek, melyen az éjszak virginiai fősereg és mellékhadai munkálkodásaikat megkezdeni készültek, és a melyen a confoederáltak ellenseregei állottak, határai éjszakról a Rappahannok és Rapidan, délről a James folyó, keletről a chespeaki öböl, nyugatról pedig a hosszú Aleghany-hegyláncz.

Az egész terület számos folyó által van átmetszve, melyek mind nyugatról keletnek folynak; az Aleghany-hegység lejtői a hadszínhelyre keletfelé, mélyen benyúlnak és a vidék itt-ott nagy erdőségek által van boritva. A folyók közől, a melyek mentében a hadműködések kezdetöket vették, első a Rapidan. E folyó bal partján Brandy-Station mellett állott Meade serege, mely a Rappahannokon már április hó végén átkelt. Chancellorsvilletől nyugatra nagy kiterjedésű erdőségek húzódnak délnyugatra, azok nyugati szélénél Jakobsfurthtól egy mérföldnyire a Mine-Run folyócska szakad a

Rapidanba. Ezen ponton állott Lee erős sánczok mögött. Három mérföldre alább délfelé a Po folyó számos ágaival keletnek húzódik, és még alább délnek a North-Anna és South-Anna vizei folynak, melyek egyesülve, a Pamunkey folyót képezik. Ezen folyó egyesülve a Mataponyval West-Pointnál a James folyóba ömlik. A James folyam az egész vidéknek leghatalmasabb folyója, és Richmond városát keresztül metszve, onnan délkeleti irányban a chesapeaki öbölbe ömlik.

Az Appomatox a James folyamnak mellékfolyója, 4 mérföldnyire délfelé egyideig azzal párhuzamosan folyik, míg Petersburg várnál éjszaknak fordul és City-Point mellett a James folyamba ömlik. Az Appomatox és James folyókat a confoederalisták számos torpedo és víztorlasz által zárták el.

Richmond több vasútvonalnak főcsomópontja. Éjszakfelé a várostól három vasút húzódik; a Central, a richmond-frederiksburgi és a richmond-yorki; délnek egy vasút Petersburgra, és ezen vártól két vasút nyugatra Lünchburgra és Donnevillere, egy harmadik pedig délnek Dél-Carolinába vezet. Ezen utólsó vasútak azért voltak nagyfontosságuak, mert Lee seregéhez főleg azokon érkeztek a szállítmányok, és azoknak elrombolása volt Siegel tábornoknak, mint már említettük, feladata.

Ellys Fourth és Germana-Fourthnál Grant a Rapidanon seregét átvezette, és az ellenség területére lépett. Innen a távolság egész Petersburgig 25 mérföld. E vonalon és az attól körülbelül 5 mérföldnyire jobbra-balra terjedő téren folytak ama számos csaták, melyek e hadjáratot képezték, és a hadszínhely ezen részén döntőleg hatottak a háború bevégzésére.

Grant előleges terve volt, a Chancellorsville és Spottsylvánia közötti erdőségeken észrevétlenül áttörni, és ez utóbbi helynél azokból kibontakozva, azon szabad térre szállani, a hol Lee a Mine-Run folyócskánál állást foglalt volt.

Grant úgy vélekedett, hogy Lee nem fogja feltenni, hogy az éjszaki sereg e szakadozott téren sűrű erdőségek között fogja menetét venni, és váratlanul meglepheti a confoederalistákat; azonban Lee kémei által az éjszakiak seregének mozdulatairól idején értesült és Grant tervének elejét véve, őt még mielőtt az erdőségből hadaival teljesen kijött volna, megtámadta, és az egy harmaddal erősebb éjszaki sereget, mely számos tűrzérségét és lovasságát felhasználni nem tudta, a Rapidanon csaknem megint átvetette; és csakis Grant szívós akaratának lehet tulajdonítani, hogy folytonos 10 napi védő és támadó harczok

után Lee mégis állásának elhagyására kényszerittetett.

Május 2-kán az indulásra parancs adatott.

A lovasság Sheridan alatt 3-dikán a Germana sekélynél átkelt a Rapidan folyón. 4-kén az 5-ik hadtest Warren és a 6-ik Sedgwicks parancsnoksága alatt szintén Germana Fourthnál ment a jobb partra, míg Hancok a 2-ik hadtestet Elys-Fourthnál vezette át, Burnside pedig a 9-ik hadtesttel még a bal parton maradt, várva az átkelési parancsot.

A kiadott rendelet szerint Sedgwicks a jobb szárnyat képezte, érintkezésben maradva a parti területtel és a szekerész-vonat átkelésére ügyelve; Warren a középre, Hancok a bal szárnyra helyezkedett.

A hadsereg 3-kán és 4-kén egészen bevégezte az átkelést és 5-kén reggel a chancellorsvillei fő- és az előkészített mellékutakon nyitott oszlopban megkezdé előnyomulását. Déltájban ellenséges csapatok mutatkoztak, s még ez nap sűrűbb összeütközések történtek.

Május 6-kán Lee egész seregével Warren hadtestére tört, mely a chancellorsvillei főúton dandárait előbbre tolta, és annyira megrendítette azokat, hogy Hancok még nem levén össze-

köttetésben a középpel, ez csaknem áttöretett. Szerencsére Grant már 5-kén az ellenség első mutatkozására Burnside 30,000-nyi hadtestének parancsot küldött sietve átjönni a folyón, és a közép mögött állást foglalni. Burnside gyorsan engedelmeskedett és Warren hátráló hadait idején felvéve, elszánt bátorsággal vetette magát Lee hadosztályaira. E közben Hancok is a csatatérre érkezett és a legelkeseredettebb harcz után, mely estig dühöngött, Grant végre képes volt csatarendjét helyreállítani. Midőn Lee oldalról támadva, az éjszakiak csatavonala az ellenség arczvonalával derékszöget képezett, az ekként igen veszélyes helyzetbe jött unionista sereg a harcz folyama alatt a jobb oldalba vonult fel, mely mozdulat által most arczczal nyugatnak állott, míg azelőtt az arczvonal délnek nézett.

Éjjel mindkét sereg új előkészületeket tett a harcz folytatására; Grant megelőzte a délieket és Sedgwicks által, kinek csapatai az azelőtti napon nem igen használtattak fel, a harczot már 7-kén hajnalban megkezdette.

Sedgwickssel szemben Evell hadteste állott, melyet ő ugyan az első támadásnál visszanyomatott, de lényeges eredményeket nem bírt kivívni. Warren a középben keményen tartotta magát és sem

az egyik, sem a másik fél nem volt képes tért nyerni. Csakis Hancok a balszárnyon, a hova mint a legjobban veszélyeztetett pontra, Grant Burnside hadosztályait is rendelte volt, — nyomult előre és szorította Hill dandárait elannyira, hogy azok már rendetlenül hátráltak és 5 zászlót és 2 üteget hagytak az éjszakiak kezében.

Lee tartalékját előre parancsolta, mely megérkezvén, Hancok előnyomulásának gátot vetett, és a csata e ponton egy ideig szünetelt.

De Lee ezzel nem elégedett meg, hanem a középből Longstreet egy hadosztályát észrevétlenül visszavonta és jobb szárnyához vezette, megkerülvén az unionisták balszárnyát, s $4^1/_2$ órakor délután oly hevesen támadta meg a legszélsőbb Seymur és Schaller dandárokat, hogy azoknak parancsnokait elfogva, a dandárok futásnak eredtek.

A zavar a többi csapatoknál is általános lőn, és ha Grant nem küldi sietve Gibbon tartalék hadosztályát segítségül, Hill és Longstreet az unionista sereg hátába törve, annak teljes megveretését idézhették volna elő.

Gibbon hadosztálya megint rendbe hozta Hancok és Burnside bomladozó hadtesteit, Lee előre tört hadait visszavonta és a már kétes csata az éjszakiak részére szerencsés fordulatot vett.

Lee későn este még egy lökemet kisérlett meg Evell hadtestével Grant jobb szárnya ellen, ez oldalon a Rapidan és az éjszaki sereg közé szándékozván jutni; de Sedgwicks ébren levén, Evellt készen várta és támadását visszautasította. Sedgwicks ez által nagy érdemet szerzett, mert ha Leenek sikerül ezen oldalon keresztülhatolni, az ott elhelyezett összes vonatok kezébe esnek.

Május 7-kén éjjel 8 órakor Grant öszszébb vonta seregét és két csatarend képeztetett.

Az 5-ik és 9-ik (Warren és Burnside) az első, a 2-ik és 6-ik hadtest a második vonalba állíttatott, hogy minden, Lee által talán újra intézett áttörési kisérlet lehetetlenné tétessék. Ez aggodalom felesleges volt, mert Lee csapatai három napi véres csatázás által annyira kimerültek, hogy azok hátrálása Spottsylvániára már hajnalban megkezdetett.

Grant értesülvén Lee visszavonulásáról, még 8-kán szintén megindította seregét és Leet követte. Ez nap egész Todds-Tabernig ment és egy oldalcsapat által Fredericksburgot is megszállva, ez által az ezen várostól Aquia-Creekre vezető vasútat számára biztosította.

Május 9-kén az unio hadai Spottsylvaniához már csak egy mérföldnyire voltak, mely város előtt

Lee a Po folyó déli oldalán elsánczolva, védállásba helyezte seregét. Grant még ez nap erős szemlét hajtatott végre és a Po folyó déloldalát, az ellenség legszélső balszárnyán Hancok által elfoglaltatta. E nap igen szomorú volt az éjszakiakra nézve, mert Sedgwicks, a 6-ik hadtest hős parancsnoka, a szemle alkalmával magát igen kitéve, egy ellenséges vadász által leteríttetett.

Sedgwicks egyike volt a legtevékenyebb és legjobb tábornokoknak, és az egész sereg mélyen gyászolta elestét. A 6-ik hadtest vezényletét Wright tábornok vette át.

Május 10-kén Grant az egész vonalon egyidőben támadást parancsolt, és ez nap ismét egyike volt a legvéresebb összeütközéseknek. A confoederalisták a Po folyó déli területén kétszeres elsánczolt vonalok mögött voltak elhelyezve, Spottsylvania városával hátban. Burnside az éjszakiak bal, Hancok pedig jobb szárnyán állott. Warren és Wright a középen.

Hancok feladata volt az ellenség bal szárnyát megkerülni, míg Warren és Wright a közép, Burnside a jobbra nyúló sánczok elfoglalására rendeltettek. Hancok, ki hadtestével már 9-kén a Po folyó déli partjára nyomult, 11 órakor annyira átkarolta Lee balszárnyát, hogy az az elsodortatás

veszélyének volt kitéve. Lee gyorsan minden nélkülözhető dandárát a központból Hancok ellen vezette és hadállása erősen elsánczolt közepének védelmét magára hagyta. Hancok már Spottsylvania város szélső részeit ostrom alá vette, midőn Lee segélycsapatai odaérkeztek és a legmakacsabb és legvéresebb utczai harcz támadt. Hancok egész délutáni 4 óráig tartotta magát, de ekkor katonái már annyira ki voltak merülve, hogy csapatait lassan visszavonta és veszteség nélkül a Po éjszaki oldalára átment. Az éjszakiak centruma és bal szárnya nem volt képes a confoederalistákat már rég előkészített igen erős állásaikból kiszorítani, és így május 10-ke az éjszakiakra nézve sikertelenül folyt le. 11-kén mindkét sereg pihent; a veszteségek, különösen az éjszakiak részén igen nagyok voltak; a déliek sánczok mögött harczolva, kevesebbet szenvedtek.

Lee 48 órai fegyverszünetet indítványozott, de Grant meggyőződve, hogy csak folytonos támadások által leend képes a délieket megtörni, azt visszautasította, annálinkább, mert a következő napi előnyomulásra rendeleteit már kiadta volt.

A 11-dikről 12-dikre menő éjjel Hancok hadtestét a legnagyobb csendben, észrevétlenül közvetlen az ellenség sánczai alá tolta, és hajnalban

oly hevesen támadta meg az első védvonalat, hogy azt teljesen keresztültörte. Ez alkalommal Stuart és Johnston dandárai fogságba kerültek és 30 ágyú elfoglaltatott. Hancok a második védvonalat is ostrom alá vette, de itt kereszttüzbe vétetve, nem hatolhatott át.

E közben az éjszakiak többi hadteste is támadásra ment át, és mindkét részről a legelkeseredettebb harcz folyt. E nap a confoederalisták igen jól tartották magokat, és jóllehet az éjszakiak a legnagyobb hősiességgel küzdöttek, Grant nem volt képes sem a centrumban, sem a balszárnyon áttörni; Hancok is kényszeríttetett a már elfoglalt sánczokat elhagyni. A confoederalisták kimondhatlan szívóssággal védték magukat és állásuk oly erős volt, hogy minden erőfeszítés mellett is, támadást támadásra intézve, az unio hadai nem hatolhattak át. Iszonyatos egész napi véres csatázás után az öldöklésnek az est vetett véget. Reggeli állását mindkét fél megtartotta.

A veszteségek, melyeket mindkét sereg szenvedett, igen nagyok voltak. Az unio részén 16, a confoederalistáknál 13 tábornok sebesült meg.

Május 5-től egész 12-ig folytonos harczokban az éjszakiak 25,000, a déliek 18,000 embert veszítettek halottakban és sebesültekben, és mindkét

fél annyira ki volt merülve, hogy már most a halottak eltakarítására és a nehéz sebesültek visszavitelére csakugyan 4 napi fegyverszünet köttetett.

A legújabb összeütközések azon meggyőződésre vezették Grant tábornokot, hogy Leet erős állásából a legnagyobb áldozatok mellett sem leend képes kiverni; arra fektette tehát új tervét, hogy hadait a fredericksburg-richmondi vasúton nagy ívben átvezeti és Lee állását bal szárnyán megkerülve, ezen művelet által a confoederált sereget Spottsylvania elhagyására kényszeríti.

Ez oldalmenetben ismét Hancok hadteste volt a menet élén. Ez utóbbi 20-káról 21-kére menő éjjel elhagyta fektanyáját, és a Matapony kis folyócskán átkelve, útját Bowlingreen felé vette. Warren hadteste 21-kén reggel követte Hancokot, míg Burnside és Wright még Spottsylvania előtt megállottak és csak ez nap délután hagyták el állásaikat. Grant még azon reményben is volt, hogy gyors oldalmenete által sikerülni fog Lee előtt a North- és South-Anna vizek közötti területet elfoglalni és seregével Richmond és Lee közé férkőzni. De Lee ébren volt, és átlátván Grant tervét, a mint annak indulásáról értesült, szintén elhagyá spottsylvániai erős állását, és egyenes vonalon a North-Anna folyó déli partjára húzódott. Midőn

Grant az említett folyónak azon pontjára érkezett, a hol az a fredericksburg-richmondi vasútat Junction-Station-nál átmetszi, Lee hadai már a túloldalon új állást foglaltak volt.

Grant május 23-kán, mindamellett, hogy Lee már a North-Anna folyó túloldalát megszállotta, a folyón való átkelésre kisérletet tőn.

Warren hadteste dél tájban a vasúti hídtól balra, Hancok pedig ezen híd jobb oldalán veréttek gyorsan hajóhidakat és az átmenetet megkezdték. Warren nem igen talált erős védelemre; az ellenség csakis tüntetés gyanánt állotta rövid ideig útját és csakhamar visszahúzódott. A másik hadtest Hancok alatt is hasonlóan akadály nélkül átkelhetett a folyón, és csak midőn már csatarendbe fel volt állítva, támadtatott meg Law hadosztálya által, de ez is egy órai csatázás után visszament a Little-River nevű folyócska mögé.

Május 24-kén Grant, Burnside és Wright hadtesteit is a North-Anna folyó jobb partjára áttette és ez nap, valamint 25-kén is az ellenség állásának kipuhatolására nagyobb mérvű szemléket tétetett.

E szemlék azon meggyőződésre vezettek, hogy Lee állása arczban és jobb oldalán járhatlan mocsárok, balra a Little-River által fedezve és azon-

kívül annyira elsánczolva van, hogy csak nagy áldozatok által lenne bevehető.

Grant tehát újra elszánta magát, egy nagyobb körkívüli oldalmenet által Lee állását teljesen megkerülni, és hadait egész Richmond alá vezetni.

Május 27-kén egész seregével a North-Annán ismét átkelt, és hadait ezen folyó éjszaki oldalán vezette lefelé egész Cumberlandig, ott az e vidéken már Pamunkey nevet viselő folyón átkelt és ezen folyó és a Chicahominy folyó közötti nyilt területen, Richmondtól keletnek állást foglalt, elhatározva, hogy Richmondot ezen oldalról vagy ostrom alá veszi, vagy Leevel döntő csatára kel.

Lee, Grantnak az Anna folyón való átkeléséről és seregének menet-irányáról értesülvén, hadait gyorsan a Virginia-Central-vasúton levezette, és Richmondtól keletnek a Chicahominy és Pamunkey folyók között, az előbbi folyó éjszaki oldalán úgy állítá fel seregét, hogy állásának közepe a Richmond-cumberlandi vasút szárnyvonalát átmetszé.

Grant május 28-kán Hannovertounra érkezett és 29-kén Richmond felé vette menetét. Már ez nap kiküldött előörsök az ellenség új állását jelezték, és 30-kán az előcsapatok azzal nemcsak összeütközésbe jöttek, hanem midőn Warren, kinek hadteste az élen volt, a Talapotomax patakon át-

menni akart, Evell confoederalista tábornok által komolyan megtámadtatott, és csak Hancok és Burnside hadtesteinek megérkezése után sikerült a támadást visszaverni és a folyón átkelni.

Május 31-kén a két sereg már csak $^1/_2$ mérföldnyi távolságra állott egymással szemben. Grant Wright hadtestét a jobb szárnyon, Hancok és Warrent a középen, Burnside hadtestét pedig a balszárnyra helyezte el, míg az épen megérkezett Smith tábornok által vezényelt 18-ik hadtestet, melyet Buttlertől már több nap előtt, midőn még a North-Anna folyónál állott, magához rendelt, tartalékba állítá.

Ez nap egy véres lovassági összeütközés Sheridan és Fitzhough-Lee között, a Cold-Harbor nevű csárdának elfoglalásához vezetett, mely annyiban fontos pont volt, a mennyiben Grant arczvonala előtt egy emelkedettebb helyen és két ország egyesülésénél feküdt.

Grant junius 1-jén már hajnalban ezen csárdánál az 5-ik hadtest által, Warren vezénylete alatt állást foglaltatott, egyszersmind a többi hadtesteket is előre vonta és seregét csatarendbe állítá.

E csatarend később annyiban szenvedett változást, hogy Smith előre vonatott, és Wright had-

testével a középet képezé; míg Burnside tartalékba rendeltetett.

Lee junius 1-jén délután 4 órakor a nevezett csárda visszafoglalására kisérletet tett, de néhány sikertelen támadás után azzal felhagyott, és ez nap komolyabb összeütközés többé nem történt.

A Lee által Evell és Hill hadtesteivel, Grant bal szárnyára 2-kán ismételve megkisérlett támadások szintén nem vezettek lényeges eredményre; azok csakis előharczai voltak a 3-kán történt nagy ütközetnek.

Cold-Harbor a Richmondtól White-house felé vezető úton fekszik az előbbi várostól $1^3/_4$ mérföldnyi távolságra. E ponton már két év előtt történt véres összeütközés Lee és Mac-Clellan között. A csárda környéke szakadozott terep, kisebb erdőcskékkel és itt-ott mocsárokkal borítva.

Lee állása a Chicahominy éjszaki oldalán jól el volt sánczolva, jobb szárnyán Brickenride hadosztálya állott, melyet Beauregardtól vett át, e hadosztály mellett, a bal szárnyat képezve, Hill, Evell és Anderson csapatai állottak.

Grant julius 3-kán a támadást korán reggel megkezdte. Hancok az unionisták bal szárnyán legelsőben indult előre, Barlow és Gibbon hadosztályai az élen, Birney a 2-ik csatarendben. A sza-

kadozott terep az ütegek felállítására nem volt előnyös, és ennek folytán a gyalogság rögtön rohamra indíttatott. Barlow Brickenride hadosztályát visszanyomta és 4 ágyút néhány száz emberrel elfogott, de csakhamar Hill Brickenride segélyére jött és a veszített tért ismét visszafoglalta. Egyébiránt úgy Barlow mint Gibbon, a ki eleinte szintén tért nyert, de azt ismét elvesztette, az ellenség arczvonala előtt szilárdul állottak és állásaikat estig megtartották, jóllehet túlnyomó erőkkel álltak szemben.

Az összeütközés ez oldalon igen véres volt és sok főbbrendű tiszt esett el és sebesült meg. A 6-ik hadtest — Wright — hadosztályai Russel a jobb, Pikett a bal szárnyon és Mac-Neill a középen egy perczben támadtak és kedvező terepen 5 üteget előnyösen felállítva, az ellenség sánczait elfoglalták, de a mellettök állott 18-ik hadtest (Smith) által kellőleg nem támogattatva, Hill és Evell egyesült hadai által megint visszanyomattak.

Warren és Burnside a jobb szárnyon részint mocsarak által akadályozva, részint az ellenség kereszttüze által visszatartva, nem voltak képesek sikert aratni, és így a harcz az egész vonalon reggeltől estig változó eredménynyel folyt a nélkül, hogy egyik vagy másik fél állandó előnyt

vívhatott volna ki. Este mindkét fél állását megtartotta.

Az unionisták vesztesége 8000, a confoederalistáké 6000-re számíttatott.

A makacs és elszánt ellenállás, a melyre Grant junius 3-kán talált, őt újra arra indította, hogy az ellenség hadait ismét — most már negyedszer — megkerülje és további hadműködési alapját egészen Richmond város déli oldalára tegye át.

A Jamesen átkelve, ezen már hatalmas és hadihajókra alkalmas folyamot arra használta, hogy a szárazföldi sereg működését a tengerészet által is támogassa.

Julius 5-kén egyik hadtestet a másik után, olyképen, hogy azok a jobb szárnytól kezdve az arczvonal mögött vonultak el, indította meg. E közben folyton támadási tűntetések történtek, különösen a lovasság részéről; Sheridan tábornokot pedig két lovas dandárral a Pamunkey folyó éjszaki oldalára küldte és általa Lee balszárnyát megkerültette, hogy ekként Linchburg felé nyomulva, a nyugati vaspályákat háborgassa.

Sheridan feladatát nagy sikerrel oldotta meg, ugyanis a richmond-charlottesvillei vasút nagy részét lerombolta és számos élelmi szállítmányt elfoglalt, a csapatai ellen kiküldött confoederalista erőknek

szerencsésen kitért és junius 20-kán ismét a főseregel egyesült.

Grant 12-kén és 13-kán a Chickahominy folyó déli partjára tette át seregét, 14-kén a James folyamhoz ért és már 15-kén City-Pointnál, a hova a hajóraj is megérkezett, hajóhidakon a folyó jobb partjára átment.

Az unio hadainak a James folyam déli oldalán való gyors megjelenése a confoederalistákat igen meglepte, jóllehet a richmondi sajtó már 12-kén érintette azon eshetőséget, de nem igen talált hitelre, hogy egy nagyobb sereget, két folyón — melyek egyike oly nagy — ily gyorsan át volna vezethető.

Lee tábornok azon tűntetés folytán, melyet Grant 13-kán Wilson és Griffin hadosztályai által Richmond felé tétetett, abban a hiedelemben volt, hogy Grant a James folyam éjszaki oldalán akarja hadseregét felállítani és Richmond ellen keletről működni. E hiedelemben sietett hadait egyenes vonalban Richmond éjszaki oldalára vezetni, és azokat Malvern-Hillnél állította fel; csak midőn Wilson és Griffin hadosztályai teljesen eltűntek és Grant seregének vonatai is átkeltek a James folyam jobb oldalára, vette Lee észre, hogy csalódott és Grant Richmondtól délre áll.

Ilyetén az unio serege 46 nap folytonos küzdelmek és harczok között és mindig szemben az ellenséggel, azon nagy ívet, mely kiindulási pontjától a Rappahannok folyótól egész a James folyamig vezet, meghaladta, és a legkedvezőbb helyzetben, — összeköttetésben a tengerészeti erőkkel — Richmond déli oldalán Petersburg előtt állott. E helyzetben vagy a várat, mely úgyszólván Richmondnak kulcsa, foglalhatta el, vagy egyenesen Richmondot, a déliek székvárosát, támadhatta meg. Az, hogy e most említett két hely elfoglalása rövidebb vagy hosszabb idő alatt történhetik-e meg, fontos kérdés tárgya nem lehetett, mert ekkor már a tengeren át is könnyű volt a szenvedett veszteségeket pótolni és végre oly túlnyomó erőkkel előállani, a melyeknek a confoederáltak hadai többé sikerrel ellenállani képesek nem lehettek. A dél anyagilag és erkölcsileg ki volt merülve, és azon állásból, a melybe Grant hadseregét vezette, nyugatnak Danneville felé, és délnek Suffolk felé kiküldetéseket tehetett, melyek Leenek minden összeköttetéseit elvághatták, vagy azokat folytonosan háborgatva, szállítmányait elfoghatták.

Ilyetén Lee el volt szigetelve és előbb-utóbb, a mi meg is történt, Richmondba kelle szorulnia, e

város védelme által lángelméjének, tevékenységének és bátorságának utólsó próbáját adva.

Mielőtt a Grant és Lee közötti harczok leirását folytatnánk, visszatérünk egy perczre Siegel tábornoknak a Shenandoah völgyben és Buttler seregének a York-vizek melletti működésére.

Mint csekély befolyásúakat a nagyobb mérvű harczra, csak röviden fogjuk azokat érinteni, hogy azután Shermann tábornoknak ez időben folytatott hadműködésével foglalkozzunk.

Siegel tábornok feladata, mint annak idején jeleztük, az volt, hogy a Shenandoah völgyben felfelé e folyó mentében, Nyugat-Virginiába vonuljon és a charlottesvillei-richmondi és ha lehet a linchburg-richmondi vasútvonalakat háborgassa, ez által a Lee serege számára nyugatról jövő szállításokat akadályozza és egyúttal a confoederalista hadak bal szárnyát fenyegesse. Siegel tábornok május hó közepén indult meg Winchesterből, a hol újonnan felállított hadtestének gyülpontja volt.

New-Marcketig akadály nélkül nyomult, itt azonban előcsapatai a Virginia nyugoti részeiből Imbroden és Brickenridge confoederalista tábornokok vezénylete alatt összevont dandárokkal találkoztak. Moore ezredes Siegel hadteste előcsapatainak parancsnoka, hevesen támadta meg Imbroden

előcsapatait, és midőn ezek a zömhöz visszahúzódtak, oly messzire üldözte azokat, hogy összeköttetését Siegellel teljesen elveszté.

Moore New-Marcketen túl, Timbervillenél az ellenség főerejére bukkant és minden oldalról bekerítve, csak nagy veszteséggel menekülhetett, 600 embert és 5 ágyút hagyván az ellenség kezében.

Siegel tábornok helyre akarván ütni alvezére kudarczát, az előre nyomuló confoederalisták ellen vezette még alig begyakorlott ujoncz-seregét, de ez nem állotta ki Imborden és Brickenridge gyakorlottabb ezredeinek támadását, és minden buzdítás, minden keményebb rendszabály daczára ingadozni kezdett, majd futásnak eredt, úgy, hogy Siegel tábornok gyáva embereit Wodstockon keresztül csak Strassburgnál szedhette ismét össze.

Siegel a new-marcketti vereséget annyira szívére vette, hogy hadtestének vezényletéről önként lemondott; a kormány Hunter tábornokot nevezte ki utódjául, a kiről később fogunk szólni.

Buttler tábornok, Orleansnak egykori túlszigorú parancsnoka, nem volt szerencsésebb vállalatában, habár oly csatavesztést nem szenvedett mint Siegel.

Buttler feladata volt, a James folyamig hatolni és ott a tengerészeti erőknek felhasználásá-

val vagy Petersburg várára rontani, vagy épen Richmond székváros bevételére kisérletet tenni, és ha sem az egyik, sem a másik nem sikerülne, támadásai által legalább Lee főseregét gyengíteni és a Richmondtól délnek vezető vasútakat lerombolni, hogy ez oldalról is a Lee serege számára való szállítások megakadályoztassanak.

Buttler kiküldetése azzal vette kezdetét, hogy a hajóraj a James folyamon felfelé egész City-Pointig jött, és azon Gilmore tábornok Charleston alatt álló seregéből, — mely várnak további ostromlásával felhagytak volt, — Buttlernek 8000 embert hozott. Buttler szárazföldi hadával május 8-kán City-Pointre érkezett és az Appomatox-nak a Jamesbe-folyásánál fekvő Bermuda-Hundred félszigeten erődített tábort ütött.

Ezen helyből a petersburg-richmondi és petersburg-norfolki vasútak szétrombolására kisebb-nagyobb kiküldetések tétettek, a melyek az egyik oldalon Kautz tábornok, a másikon pedig West ezredes által sikerre vezettek.

Egy nagyobb expeditiót Buttler személyes vezetése alatt Petersburg vár megrohanására intézett.

Buttler serege két részre volt osztva, az egyiket Gilmore tábornok vezényelte, a másikat Smith tábornok.

Buttler május 10-kén Gilmore hadosztályával a jobb, Smith a 18-ik hadtesttel pedig, melyet később Grant a fősereghez rendelt, a bal szárnyon egész Swift-Creek kis folyócskáig Petersburgtól 1 1/2 mérföldnyire nyomult, de itt Beauregard 30,000 emberből álló seregével találkozott, mely a Swift-Creek-nek az Appomatoxba folyásánál elsánczolt táborban állott. Buttler ugyan megtámadta Beauregard állását és sikerült is annak bal szárnyát a folyócska keleti részére nyomni, de midőn centruma és saját bal szárnya semmikép sem bírt előnyöket kivívni, felhagyott a további támadásokkal és előbbi biztos állásába City-Pointhez visszament.

Innen még néhány tűntetést tett Richmond felé, de Beauregard tevékeny és ügyes működése által lényeges eredmények kivívásában megakadályoztatott.

Midőn junius elején Smith a 18-ik hadtestével Granthoz rendeltetett, további támadásról szó sem lehetett, és csakis állását biztosítani és magát Beauregard ellen védeni igyekezett.

Hunter tábornok a Shenandoah völgyben működő seregnek új parancsnoka, május hó végén, miután azt újonnan szervezte, Strassburgból megindult, és midőn Lee tábornok a Siegel ellen ki-

küldött hadakat magához vonta, előnyomulásának akadályozására más erőket nem talált, mint nehány ezer embert Jones tábornok alatt, a ki New-Marcketnél figyelő állásban maradt. Hunter közeledésére Jones tábornok egész Stauntonig visszahúzódott, itt azonban mégis csatába ereszkedett, de rövid küzdelem után, néhány száz ember és 5 ágyú elvesztésével nyugat felé a hegyekbe vonult.

Hunter Stauntont elfoglalván, 25,000-nyi seregével egész Lexintonig nyomult, a hol Clausland confoederalista tábornok egy dandárral a North-Anna folyón való átkelést akarta megakadályozni. Hunter sokkal túlnyomóbb erejével Clausland tábornokot hátrálásra kényszeríté és a folyón átkelve, Linchburg felé tartott.

Lee tábornok Hunter merész előnyomulásáról értesülvén és nyugati vasútainak elfoglalásától tartván, Breckinridge tábornokot 10,000 emberrel és utána Early egész hadtestét a vasúton Linchburgra küldte. Hunter, midőn az Aleghany-hegyszoroson Peak-Gap-nál átvonulni akart, már junius 15-kén Breckinridget annak védelmére ott találta; Hunter véres tusa után a szorosokat elfoglalta és a confoederalistákat Libertyre nyomta, itt azonban Early hadtestével találkozott, a ki Breckinridget felvéve, támadásra ment át. Junius 28-kán csatára

került a dolog, és jóllehet, Hunter igen jól tartotta magát, mégis látván a túlnyomó erőket és tartván, hogy még nem elegendőleg edzett katonái tovább tartó harczban nem fognak megállhatni, rendes hátrálásra tért át, és seregét nem éjszaknak Montey felé, hanem nyugatnak a Canawha folyó felé vezette, a hol Charleston városát julius 5-kén teljesen kifáradva elérte. A confoederalisták Huntert tovább nem üldözték, hanem visszatérve, éjszaknak tartottak és Maryland állam felé tűntettek. Azonban Grant értesülvén Hunter szerencsétlenségéről és Early előnyomulásáról, Marylandba gyorsan Wright tábornokot küldé a fenyegetett főváros megnyugtatására.

Wright gyors menetekben éjszak felé indult, az épen Tennesseeből megérkezett 19-ik hadtestet magához vonta és saját 6-ik hadtestével egyesülve, Harpers-Ferry-nél Earlyt megverte, sőt Maryland elhagyására kényszerité. Ekként ezen utólsó, Washingtont fenyegető expeditió is bevégződött.

Harmadik Szakasz.

Shermann tábornok georgiai hadjárata. Buzzard-Roast melletti ütközet. Csaták Refaca, Dallas városok mellett és a Kenesaw-hegységben.

Az 1864-ik évi hadjárat tervének lényeges része volt, egy erős hadsereggel a confoederáltak déli államaiba hatolni, az öbölpartí államok elfoglalása által a déliek utólsó kútforrásait elzárni és ez által a háború tovább-viselését lehetetlenné tenni.

Mint már jeleztük, ezen terv megvalósítására egy 120,000-nyi hadsereg Shermann tábornok vezénylete alá adatott, a kihez Grant után a kormánynak legnagyobb bizalma volt.

Shermann, kineveztetése után a központi három hadsereget, t. i. a cumberlandit — a Tennessee és Ohio seregeket egyesíté, és azt április vége felé Chattanoogánál felállította.

Alvezérei Thomas, Mac-Pferson, és Shofield voltak; ezek vezényelték a fennevezett három sereget, melyek most egybeolvadva, Shermann fővezérsége alatt a központi hadsereget képezték.

Az egész, az említett főrészek neveit megtartva, három részre osztatott és pedig a Thomas

által vezényelt cumberlandi hadsereget a 4-ik, a 14-ik és 20-ik hadtestek, (Howard, Palmer és Hooker tábornokok alatt), a Mac-Pferson által vezényelt tennesseei sereget a 15-ik, 16-ik és 17-ik hadtestek (Logan, Dodge és Blair alatt) képezték; az ohioi sereget egymagában Shoffield vezénylette minden alsóbb osztályzat nélkül.

A lovasság Kilpatrik tábornok parancsnoksága alatt állott.

Ez erők ellenében a confoederalista sereg Johnston tábornok fővezérlete alatt Daltonnál állott. Alkatrészei voltak: három gyalogsági hadtest Hardee, Hood és Polk alvezérek és egy lovassági hadtest Wheeler parancsnoksága alatt. Az egész 75,000 embert számított.

Shermann május 6-ikát tűzte ki a hadjárat megkezdésére. Ez nap a cumberlandi sereg Ringold városa mellett, a Tennessee-sereg Chicamanga folyónál és az Ohio-sereg Red-Claynél — a dalton-clevelandi vasutat közbevéve állott.

A confoederáltak serege Daltonnál és pedig egy Roky-Face nevű magas parton állott, erősen elsánczolva. Dalton volt tehát azon pont, melynek elfoglalása az unio-seregnek első feladata lőn.

Shermann a cumberlandi és tennesseei sereget egyenesen Dalton felé vezette, az Ohio sereg pa-

rancsnokának pedig Shoffieldnek meghagyta, hogy Johnston állását megkerülve, a Pigeon-hegységen Snake-Gnap szorosnál átkeljen és annak déli oldalán menjen Dalton hátába.

Május 8-kán Thomas a cumberlandi sereggel arczban támadta meg a confoederalista csapatokat és pedig komolyan, míg Mac-Pferson tábornok a Tennessee-sereggel Shoffield menetét követte.

Thomas a támadás után zömével oldalra kitért, és csak Wood és Stanley hadosztályait hagyván az ellenség arczvonala ellenében, a két fennebb nevezett hadat követte, úgy, hogy a két hadosztályon kivül 13-kán az egész unionista hadsereg már Johnston hátában állott.

Johnston ily körülmények között nem maradhatott továbbá Daltonnál, és csakugyan még 13-kán éjjel elhagyta azt, és az Oostanaula folyó melletti előre elkészített erős állásba Resacka nevü városhoz vezette seregét. Resacka a folyó éjszaki oldalán fekszik, azon ponton, a melyen a vasút a folyót átmetszi. Az átmenetet erős hídfő védte. A városban magában számos hadigyár létezett, miért is annak bevétele, de másrészt védelme is kényszerűség volt. Johnston seregét a folyó éjszaki részén állitotta fel és a támadást készen várta.

Wood és Stanley a mint Johnston Daltont elhagyta, 14-ikén a főserreggel egyesültek.

Mac-Pferson, Johnston balszárnyát még aznap megtámadta, és midőn néhány magasabb pontot elfoglalt, Shermann, Thomas által az ellen centrumát akarta erőszakolni, de hasztalan, mert a magasabb pontokon és a hídfőn felállított ütegek oly erősen tüzeltek Thomas dandárjaira, hogy azok siker nélkül előbbi állásukba visszamentek. Azonkívül az ellenség még jobb szárnyával megkerülést is kisérlett Tilton felé; ez ugyan nem sikerült, mert az épen megérkezett Stanley- és Woodhadosztályok az unionista sereg balszárnyának segélyére küldettek; mindazáltal a megkerülési mozdulat a csatának oly fordulatot adott, hogy Shermann az nap késő estig nem bírt előnyöket kivívni, hanem megtartván állását, más napra hagyta a további harczot, mi 15-kén már hajnalban csakugyan meg is kezdődött!

A confoederalisták részéről egész éjjel új sánczok vettettek fel, melyek által állásuk még erősebbé lőn. Az első vonalat Hindmann, Stevenson és Stewart szállották meg, a másodikat pedig Hardee és Hood.

Egész délelőtt csak ágyúharcz folyt és csak délután 2 órakor indult az unio serege a sánczok ostromlására.

Hooker tábornoknak egymagában sikerült egy 8 ágyús váracsot bevenni és Hindmann hadosztályát az első vonalból kiverni, de a többi hadtestek semmikép sem törhettek keresztül, és mindamellett hogy az éjszakiak részéről a legnagyobb bátorsággal tétettek a támadások, késő estig nem birtak tért nyerni.

Az éj fátyolt borított a véres küzdtérre.

Johnston mindamellett, hogy nem veretett meg, mégis 16-kán reggelre a folyón átvezette seregét és háta mögött a vasuti hidat felrobbantá.

Shermann megszállotta Refaca városát és nem háborgatta az ellenség visszavonulását, hanem 16-ikán és 17-ikén állásában megmaradt, a halottakat eltakaríttatta, és a sebesülteket felszedette, a folyón pedig két hajóhidat állíttatott fel.

18-kán az unionisták serege is átkelt az Ovoastanaula folyón és az Etovah folyó felé vette utját; 19-ikén Oldairsvillet, 20-kán Kingstont szállotta meg és ugyanis ez nap még a Tennessee-sereg Rome városáig nyomult, mely az Ovoastanaula és Etovah vizek összefolyásánál fekszik.

Johnston ezalatt folyton hátrált, és komoly ellenállásra semmi kisérletet sem tett, míg azon ponthoz nem jött, a hol a Pumpkinvine fo-

lyócska az Etovah folyóba szakad. Innen kezdve két párhuzamos hegyláncz húzódik, egyik a másik mögött egész Dallas nevű városig. Johnston e magaslatokon Allatoona városnál előkészített helyen állította fel hadait, jobb szárnyával azon hegység kinyúló ágára támaszkodva, mely alatt a vasút Atlantára húzódik.

Ezen állás igen előnyös volt, mert egyrészt a vasút felett uralgott, másrészt pedig a két párhuzamos hegyláncz a védelmet kétszeresen erőssé tette.

Shermann ez állást nem támadta meg, hanem — úgy mint Grant — nagy ívben megkerülte. Shoffield seregét az Etovah mellett hagyva, a Cumberland- és Tennessee-sereggel Kingstonnál a folyón átkelt és az Euharlee-Creek folyócska nyugati oldalán húzódott lefelé Dallas városig.

Johnston tábornok az unio seregnek körívén való menete által hátban fenyegetve levén, alatoonai állását elhagyta és junius 4-kén New-Hope Churchre, 5-kén pedig Marietta város felé a Pinhill és Most-Mountin magaslatokra húzódott Dallastól keletnek.

Shermann 7-kén és 8-kán több összeütközésbe jött a confoederáltakkal, a melyeknek egyikében ezek Polk kitűnő alvezéröket elvesztették.

Johnston 17-kén ez állást is elhagyta és egész Mariettáig ment vissza, a hol a Kenesav-hegység kezdődik, itt is egy már előre készített erős állásba vonulva.

Shermann a Cumberland- és Tennessee-seregekkel gyorsan követte őt, míg Shoffield különös feladata lőn, a hátrahagyott területen rakhelyeket felállítani, melyeknek rendeltetése volt az ujonnan érkező pótcsapatokat felvenni és a sereg után indítani, az élelmi szereket összegyűjteni, az elrombolt vasutakat és hidakat újra kijavítani és ilyetén az akadálytalan összeköttetést az előnyomúló hadakkal folyton fenntartani.

Junius 18-kán Shermann a Kenesav-hegységhez közeledett és annak alját elérte; egész 23-áig folyton kisebb-nagyobb összeütközések voltak az ellenséggel, mig Shoffield hadteste is megérkezett.

Ez említett napon a confoederalisták állása megtámadtatott, és véres küzdelem után sikerült egy magaslaton fekvő előerődöt elfoglalni, a mely az ellenség egész állására kilátást nyújtott.

Shermann ez előny által felbátorítva, másnap elhatározta a confoederalistákat erős állásukból minden áron kiverni, jóllehet alvezérei annak ismételt megkerülését ajánlották, attól tartva, hogy a fok-

terűs hegységen felállított ellenséges ütegek igen nagy kárt fognak okozni és a sánczok és erődítések elfoglalása sok áldozatot kíván.

Shermann azonban feltett szándékánál maradt és támadást intézett.

Mac-Pferson a balszárnyat, Thomas a középet és Shoffield a jobb szárnyat vezényelte, Geary és Butterfield tartalékban állottak.

Valamennyi hadtest együttes támadásra rendeltetett.

A confoederáltak seregének balszárnyán Hardee állott, a centrumon Hood; a jobb szárnyon Loring tábornok, az elesett Polk helyettese vezényelt. Délelőtt 9 órakor a támadás általános lőn, az éjszakiak dandárai a legnagyobb hősieséggel nyomultak előre, de mindannyiszor borzasztó keresztűz által visszaverettek. A középen Newton és Davis hadosztályai annyit szenvedtek, hogy azoket vissza kellett vonni. Shoffield a jobb szárnyon szerencsésebb volt, és két erődöt foglalt el, de midőn a centrum és a balszárny mindig újra meg újra visszaveretett, dél tájban, borzasztó veszteségek után Shermann a további erőfeszítéstől elállott és csapatait előbbi állásaikba visszarendelte.

A három órai támadás az unionista seregnek 6000 emberébe került, míg a confoederalisták

biztos uralgó állásaikban csak 1000 embert veszítettek.

Shermann átlátván, hogy a Kenesav-hegységet nem erőszakolhatja, alvezéreinek tanácsát követve, megint az eddig előnyösnek mutatkozott megkerüléshez látott.

Julius 2-kán a Shoffield által vezényelt Ohio-sereg parancsot kapott délnyugatnak nyomulni és az egész hegységet megkerülni; 3-kán azt a cumberlandi és tennesseei seregek is követték.

Johnston ezek folytán már 4-kén elhagyta állását és Mariettán keresztül egész a Chattahooche folyóig ment vissza és White-Hallnál, hol a vasút e folyót átmetszi, annak éjszaki oldalán foglalt új állást.

Shermann Johnston hátravonulásáról értesülvén, rögtön megszállotta Mariettát és miután ott raktárakat állított fel, Johnstont a Chattahoochehez követte.

Johnston, kinek serege a folytonos csatározások által, de számos szökések következtében is, igen megfogyott és már demoralizálva is volt, nem tartá tanácsosnak nyilt téren csatát fogadni el, és Hardee hadtestét a hídfő védelmére visszahagyva, a sereg zömével a folyó déli oldalára kelt át.

Shermann 8-kán a Chattahoochehez megér-

kezvén, seregét a hídfőtől $^1/_2$ mérföldnyi távolságra állítá fel, kémlelő csapatait egész a folyóig előre küldve.

E csapatok visszatérvén, azon jelentést tették, hogy a hídfő-erődítések igen erősek; elhatároztatott tehát azokat nem támadni, hanem a hídtól felfelé Povers-Ferry és Rosvell helységeknél hajóhidakat állítani fel és a sereget azokon vezetni át; tűntetés czéljából pedig Shoffield tábornok oda utasíttatott, hogy a hídfőtől lejebb Sand-Townnál fogjon hídveréshez.

Johnston csakugyan azon hiedelemben volt, hogy az unionista sereg Sand-Townnál akar átkelni, és ennek folytán seregét Sand-Town átellenében Proctor-Creek folyócskánál állítá fel, hogy az átkelést lehetőleg megakadályozza.

Shermann mielőtt seregét a Chattahoche folyón átvezette, annak néhány napi pihenést engedett, a mi annálinkább szükségesnek mutatkozott, mert a már bekövetkezett forróság a déli égalj alatt katonáinál számos betegségeket okozott, és a Chattahoche folyó éjszaki oldalán a hídfővel szemben táborba szállott, melyet, mint általában ezen háborúban, mindkét hadviselő fél mindig tett, sánczokkal ellátott.

E pihenés alkalmat ad nekünk, a kitűnő ve-

zér eddigi hadjáratára visszatekintést tenni, és ugyan a hadjárat megkezdésétől azon időpontig, a midőn a sereg a Chattahochee folyóhoz érkezett.

Negyedik Szakasz.

Visszatekintés Shermann eddigi hadjáratára. Az unionista sereg átkel a Chattahochee folyón. Johnston a vezérletet Hood tábornoknak adja át. Három napi csaták Atlanta előtt. Shermann megkerüli Atlantát. Hood elhagyja a fővárost, melyet az éjszakiak megszállnak.

Azon időtől számítva, midőn az unionista sereg május 6-kán Chattanooga táborát elhagyta, és az 1864-ik évi hadjáratot megkezdé, egész azon napig, midőn közel Atlantához a Chattahochee folyóig ért, két hónap telt el. A távolság, melyet keresztül hatolt, az igaz, csak 30 mérföld és az időhez mérve csekély, de mindamellett, ha meggondoljuk, hogy a confoederalisták már előre elkészített négy erős állásukból kiszoríttattak; hogy az egész terület, a melyen az éjszakiak seregének át kellett hatolni, igen szakadozott, több hegység és számos víz által átszeldelve, nehéz akadályokat gördített az előnyomuló had elébe; hogy guerillacsapatok Alabama, Arkansas és Mississippi államok-

ból a sereget hátban folyton nyugtalanították, és hogy a lakosság igen ellenséges hangulata következtében az élelmezést és a veszteségek pótlását folytonosan felállított rakhelyek által kellett biztosítani: rendkívülieknek lehet mondani azon eredményeket, a melyeket Shermann tábornok elért, és el kell ismerni, hogy azokat nem annyira a nyers erő, mint inkább ügyes hadműveletek által vívta ki.

Hiába készítette elő erős hadállásait Johnston a kedvező hegység magaslatain, hiába erősítette meg a folyók átkelési pontjait hídfőkkel: Shermann a merész és ügyesen intézett megkerülések által mindenkor kiszorította azokból és az utólsó védállásig visszamenni kényszerité a nélkül, hogy az éjszakiaknak túlságos áldozatokba került volna.

Ha mindamellett Shermann mégis halottakban, sebesültekben és betegekben 20,000 embert vesztett, azt azon körülménynek kell tulajdonítani, hogy Georgia meleg égalj alatt fekszik, és a hadjárat már a forró évszakra esett.

Shermann tábornoknak még ezen kívül azon nagy érdemét kell kiemelnünk, hogy az egész hadjáratban, a rakhelyek jó berendezése és az ez irányban tett üdvös intézkedések folytán, a sereg hiányt az élelmezésben nem szenvedett, valamint

a veszteségek pótlása is annyira pontosan eszközöltetett, hogy a sereg a Chattahochee-hez érkezése perczében ugyanazon szám-erővel bírt, mint Chattanoogatól való elindulásakor.

A sereg szelleme is kitűnő volt, a győzelmek s a folytonos előhaladás azt emelték, és a fővezérbe helyezett bizalmat növelték, egyszóval minden arra mutatott, hogy a czél, melyet Shermann magának kitűzött, meg fog valósulni.

A confoederalisták ellenkezőleg kétségbeejtő helyzetben voltak, a szökés a legénységnél rendessé vált, a katonák vezéreikhez való bizalmukat elvesztették. Az élelmezés különösen az által, hogy a lakosság az unionista sereg közeledtével lakhelyeit mind elhagyta, igen megnehezíttetett, a veszteségek csak kis mérvben pótoltattak és így a csüggedés általános volt.

A confoederáltak kormánya, hogy némileg a sereg hangulatát emelje, Johnston tábornokot visszahívta és a fővezérletet Hood tábornokra ruházta, a ki bátorságáról különösen ismeretes volt.

Továbbá Forrest, Lee és Roddy tábornokok csapatai, a melyek hivatva voltak Shermann hátában annak összeköttetéseit akadályozni, a főseregheż rendeltettek, és Hoodnak meghagyatott, hogy Atlantát csata nélkül oda ne hagyja.

Ezen csata, melynek Atlanta sorsára döntőleg kellett hatnia, nem sokára bekövetkezett. Az unio seregének egyrésze Rousseau és Garrard tábornokok alatt a Chattachooche folyón átküldetett, hogy az atlanta-augustai vasútat Decaturnál és Covingtonnál teljesen használhatlanná tegye; az éjszaki vasút már úgyis Shermann hatalmában volt, és csakis a déli vasút maradt a confoederalisták kezében, mely két ágazatában Macon és Montgomerry városokba vezet.

Csakis ezen egyetlen úton kaphatott még Hood élelmet és egyéb hadi szükségleteket; ezen vasút tartotta még fenn összeköttetését a hátterülettel, úgy, hogy ha Shermann ezen vonalat is elfoglalja, Hoodnak Atlantáról el kelle vonulnia.

A confoederalisták már 1863-ban megerődítették Atlantát és a várost nemcsak erős sánczokkal körülvették, de több helyen váracsokat is építettek. Azonkívül Atlanta maga egy emeltebb terepen fekszik, melyen ismét számos 3—400 lábnyi magas dombok emelkednek, melyek mind erődítésekre felhasználtattak.

Atlantának ezen kedvező fekvése általi erős helyzetét még az is növelte, hogy számos kisebb-nagyobb folyócska környezi, melyek többnyire köz-

vetlen a város mellett ömlenek a Cattahochee folyamba. Ezek között különösen említést érdemel a Peach és Proctors folyó, melyeken az unioista seregnek okvetlenül át kellett kelnie; általában a várost környező egész terep igen szakadozott, és így a védelmet nagyban elősegité.

Mint már a 3-ik szakasz végén érintettük, Shermann több napi pihenést engedett seregének és csak julius 17-kén indította meg azt a körülsánczolt táborból az eddig oly szerencsével viselt hadjárat folytatására.

A hídfő igen erősnek találtatott, ennek folytán annak ostroma teljesen mellőztetett és a Chattahoochee-n való átkeléles végett a folyam felső része választatott.

Mac-Pferson, a Tennessee-hadsereg vezére, egész Roswellig húzódott felfelé és miután az ottani híd fel volt szedve, hajó-hidat veretett és 19-kén szerencsésen átkelt a folyam balpartjára.

Shoffield az Ohio-sereggel Soap-Creeknél ment át, Roswellnél valamivel lejebb, és eleinte mindketten keletnek tartottak az Atlanta-Augusta-vasút felé, de ahhoz közeledvén, délnek fordultak és Decaturnnál egyesülve, a Peach-Tree-Creek felső-nyugati ágainál állást foglaltak.

A Cumberland-sereg Thomas tábornok vezér-

lete alatt Pover-Ferry és Price-Ferry-nél vezette át három hadtestét két hajóhídon, és midőn 20-kán átkelését szintén bevégezte, jobbra kanyarodott és nyugatnak ment a Peach-Tree-Creek folyó felé, hogy Mac-Pfersonhoz és Shoffieldhez közeledjék.

Julius 20-ról 21-kére menő éjjel Thomas hadtesteit a Peach-Tree-Creek folyón három helyt átvezette, de véletlenül nem elegendőleg felfelé, hogy a Tennessee- és Ohio-sereggel érintkezésbe jöjön, mi által az összes hadsereg új felállításában a Peach-Tree nyugati oldalán Thomas és Mac-Pferson között egy, majd mérföldnyi széles hézag támadt.

Az unionista sereg harczrende következő volt: A Cumberland seregnek — közel a Chattahochee folyamhoz — legszélsőbb jobb szárnyán Palmer hadteste, — a 14-ik állott, — e mellett balra a 20-ik — Hooker, melyhez Howard alatt a 4-ik csatlakozott. E három hadtest szoros összefüggésben volt egymással, de nem úgy az unio többi hadaival. A legszélső balszárnyat, — az Atlanta-Augusta-vasútra támaszkodva Decatur mellett, — Shoffield hadteste képezte, ennek jobb oldalán pedig a Tennessee-sereg — Mac-Pferson alatt — állott, azonban akként, hogy Logau hadteste és Howard hadteste között — mint említettük, majd egy mérföldnyi nyílás maradt.

Shermann, ki a főhadi szállásból Buch-Headban a csatarendet szemle alá vette, Thomas tábornoknak azonnal parancsot adott balra húzódni, hogy a nyilás a centrumban betöltessék; de Hood a confoederalisták új fővezére, a ki éber figyelemmel kísérte az unionista sereg mozdulatait, előbb észre vevén annak hiányos felállítását, épen mikor Thomas oldalmenetét megkezdé, Howard hadtestének Newton hadosztályára oly erővel tört, hogy az azonnal felbomlott. Szerencsére Wood és Stanley hadosztályai gyorsan segélyre jöttek és Goodspeed tüzér parancsnoknak sikerült 4 üteget úgy állítani fel, hogy az előnyomuló confoederalistákat (Hardee hadteste) kereszttűzbe vehette és ez által a roham folytatását megállította.

Palmer serege is egy és ugyanazon időben támadtatott meg Cheatam (előbb Hood) hadteste által, de mindamellett, hogy a confoederalisták túlnyomó számban voltak és igen hevesen támadtak, Thomas személyes vezetése és serkentése által Palmer hadteste minden rohamot visszautasított; ezredének sortüzelése oly gyors és szabatos volt, hogy a confoederalisták legénysége tiszteinek legsürgősebb parancsaira sem hallgatva, hátrálni kezdett, és azt többé új rohamra vezetni nem lehetett.

Az est beálltakor a csatának vége volt, Hood

terve, az unionisták centrumát áttörni és Thomas seregét a Peach-Tree-be szorítani nem sikerült, — nem sikerült az éjszakiaknak elegendőkép nem dicsérhető hidegvérű bátorsága miatt. — A veszteség, melyet a két sereg szenvedett, meglehetősen egyenlő volt és mindkét részen 4000 emberre számítható.

Ugyanaz nap az unionistáknak legszélső bal szárnyát a confoederalisták összes lovassága megkerülte, a támadás Shoffield hadtestére Decaturnál történt a vasút oldaláról, és jóllehet, annak szélső balszárnya szintén lovasság által volt fedezve, mégis a sokkal erősebb confoederalista lovasság nagy zavart okozott különösen a hátul elhelyezett podgyász- és szekerész-vonatokban; komolyabb következése azonban nem volt.

Julius 22-kén Shermann egész seregét félmérföldnyire előre tolta, hogy Hood állását jobban beláthassa, azon határozott szándékkal, hogy azt 23-kán teljes erővel megtámadja.

A két sereg szemközt állott: Hood balszárnyával a Proctors-Creekre, jobb szárnyával az Atlanta-Augusta-vasútra támaszkodva, közvetlen Atlanta előtt, a várost az éjszak-keleti oldalról teljesen fedezve.

Az unionista sereg a hegylánczolat lejtőin egy

mérföldnyire a város előtt foglalt állást, jobb szárnyával a Chattanooga-vasútra, bal szárnyával az Augusta-vasúthoz közel levő Distillre támaszkodva.

Az unionista sereg csatára készült: minden rendelet kiadatott, és Shermann személyesen még éjjel valamennyi hadtestet meglátogatva, meleg szavakkal buzdította azokat.

23-kán reggel azonban az előörsök jelentést tettek, hogy az ellenség állását elhagyta, és semmi nyoma sincsen. Shermann azon hiedelemben, hogy a confoederalisták egyáltalában Atlantát nem akarják védeni és azt elhagyták, rögtön egész seregével a város felé indult; de alig közeledett félmérföldnyire, egy fennsíkon, mely közvetlen Atlanta előtt terül el áthatolva, számos külerődděl látta azt körül övezve, melyek mögött az ellenség egy teljesen megerődített táborban állott.

Az éjszakiak csatarendjöket, minél közelebb értek a városhoz, annál összébb húzták; minek folytán Shoffield hadteste és a Tennessee-seregnek Dodge-hadteste a 2-ik csatarendbe vonulni kényszeríttetett, s ez által az első vonalnak legszélsőbb bal szárnyát, a 17-ik hadtest Blair tábornok vezénylete alatt képezte, az Augusta-vasútra támaszkodva.

Alig állapodott meg a sereg új állásában,

máris Hood erős táborából kitört, és Blair hadtestét oly túlnyomó erőkkel támadta meg, hogy az nem volt képes magát tartani és hátrálni kezdett.

Mac-Pferson rögtön parancsot küldött Dodge tábornoknak, 16-ik számú hadtestével a második csatarendből előre menni és a 17-ik hadtestet támogatni.

Mac-Pferson személyesen előre sietett és ezen alkalommal igen közel jövén az ellenség csatárlánczához, egy golyó által leteríttetett.

E Shermann által pótolhatlannak tartott kitűnő, éber és becsületes vezért az egész sereg gyászolta.

A Tennessee-sereg parancsnokságát Howard vette át.

Blair hadteste Dodge által felvétetvén, az ütközet a balszárnyon kedvezőbb fordulatot vőn. Hardee katonái ugyan bátran nyomultak előre, de miután a 16-ik hadtest kibontakozott és a 17-ik is ujra rendbe jövén, támadásra ment át, a déliek két tűz közé szorítva, megint erődített táboraikba vonultak.

A jobb szárnyon is kisérlet tétetett Cheatam confoederalista tábornok által, az unionista sereget menetében megtámadni, de Thomas tábornok a Cumberland sereggel azt véresen visszautasította.

Több rendbeli erőszakolt szemle azon meg-

győződésre vezetett, hogy Atlanta minden oldalról oly erősen van megerődítve, hogy az épen nem, vagy csak nagy áldozatok által lesz bevehető.

Elhatározta tehát Shermann a várost teljesen megkerülni, seregével annak déli oldalára jutni és ott a Macon és Montgomerry felé vezető déli vasútakat elzárni, hogy ez által Atlanta és a confoederalista sereg elszigetelve, ez utóbbi azt elhagyni kényszeríttessék.

E terv következtében julius 27-ről 28-ára menő éjjel a szélső balszárnyon elhelyezett tennesseei sereg megindult és a másik két sereg háta mögött Utoyra húzódott, mely városhoz jobbszárnyát támasztva, arczvonalával Atlanta felé állást foglalt. A mint a Tennessee-sereg új felállítását bevégezte, a Cumberland-sereg rendeletet vett jobbra átfordulni, és a Tennessee-sereghez balra sorakozni; Shoffieldnek pedig, az Ohio-sereg parancsnokának utasítás adatott, hogy mihelyt a cumberlandi sereg e rendeletet végrehajtá, csapataival hasonló hadmozdulatot eszközöltessen. E hadmívelet által az egész sereg arczvonala, mely azelőtt délnek volt fordítva, most keletnek nézett, ugy hogy Shoffield a 23-ik hadtestet a szélsőbal-, a Tennessee-sereg a jobb szárnyat, a Cumberland-sereg pedig ismét a középet képezte.

A Tennessee-sereg akadály nélkül és háborítlanul végezte be új felállítását, melynél Howard annyi elővigyázattal volt, hogy a legszélsőbb jobb szárnyon elhelyezett 15-ik hadtest által Utoy előtt visszahajló kampó képeztetett, hogy a felállítás minden megkerüléstől ment legyen.

A cumberlandi sereg 28-kán korán reggel kezdé meg indulását, de annak mozdulatai észrevétetvén, az erődökből valamennyi éjszak-nyugatnak álló ágyútelep lövedékeivel a sereget elárasztotta, úgy hogy az csak nagy nehezen a legnagyobb viszonttüzelés alatt vihette végbe mozdulatát.

Eközben Hood, ki mindig éberséggel figyelte az unionista sereg mozdulatait, már hajnalban észrevette a Tennessee-sereg hadmíveletét, és oly gyorsan pontosított össze két egész hadtestet Utoy felé, hogy azokkal már 9 órakor Logan hadtestére, mely a szélső jobbon állot, kitörést tett. Eközben az összes tüzérség roppant tüzet szórt a cumberlandi és Ohio-seregre, mely utóbbi ép akkor kezdé meg a jobboldalba való kanyarodást.

Ily körülmények közt, Howard eleinte magára volt hagyva a Tennessee-sereggel, és jóllehet három hadteste együttvéve sem volt oly erős mint a confoederalisták két hadteste, és katonái az egész éjjeli menet következtében igen fáradtak voltak,

mégis az első lökemet, mely különösen a 15-ik Logan hadtestére tétetett, kitartotta.

Howard szerencséje volt, hogy a 16-ik, — Dodge — és a 17-ik- Blair-hadtestek is már új állásaikba megérkeztek, és hogy az egész tartalék-tüzérség — 8 üteg — rendelkezésére állott.

Midőn a Cumberland-sereg 20-ik hadteste, mely a Wicksburgból berendelt derék Stocum tábornoknak adatott át, szintén segélyre jött, Hood ismét kényszerítve volt erődei alá vonulni.

Shermann tábornok mindamellett, hogy Hood 28-kán oly heves támadást intézett hadtesteire, egy perczig sem adta fel tervének kivitelét, t. i. a Macon és Montgomerry felé vezető vasútakat seregével szétmetszeni; és 29-kén Shoffield tábornoknak parancsot küldött, hogy a sereg háta mögött East-Point felé tovább jobbra huzódjék; a cumberlandi és Tennessee-seregek szintén rendeletet vettek, hogy az Ohio sereget kövessék.

Az Atlantáról $1^1/_2$ mérföldnyi távolságra fekvő East-Point helységnél a vasút elágazik; az egyik ág Maconra, a másik Montgomerryre vezet. A Maconra vezető vonalon East-Pointtól délnek 1 mérföldnyire Rough városa fekszik, és ettől 2 mérföldnyi Jonesboro tekintélyes város; — a Montgomerry vasutvonalon — East-Pointtól délnyugatnak mintegy $1^1/_2$

mérföldnyi távolságra, Redoak helység van, honnan Jonesborora szintén több út vezet.

Ez utóbbi város volt tehát a Shermann által kitűzött hadászati pont, melyet elfoglalni és ott seregét arczczal Atlanta felé felállítani szándékozott.

Egyelőre East-Point állomást volt szükséges megszállani, de itt legyőzhetlen akadályok mutatkoztak, mert nemcsak a terep, melyen oda haladni kellett, szakadozott, és sűrű erdőségekkel volt fedve, de Atlantától egész East-Pointig egymással összekötött erőd-művek voltak építve, azok nehéz ütegekkel ellátva, és midőn a fővezér parancsára a 23- és 14-ik hadtest, ez utóbbi Palmer tábornok alatt támadásra indultak, az erődöket oly számos hadak által találták megszállva, hogy rövid harcz után ismét Utoy felé húzódni kényszerültek.

Shermann nem rendelkezett nehéz ágyúkkal, a tábori ágyúk pedig elégteleneknek mutatkoztak az erődök szétrombolására; elszánta tehát magát, inkább időt veszíteni mint annyi emberéletet koczkáztatni, és seregét Utoy mellé egy elsánczolt táborba visszavonva, Nashville-re küldött nehéz ütegekért, melyek csak augustus 25-kén érkeztek meg, midőn a hadműveletek Atlanta bevételére ujból megkezdettek.

Mindenekelőtt az élelmi és podgyász-vonatokat kellett biztosítani. A 20-ik hadtest tehát az egész vonattal a Cattahoochee folyam-hídfőhöz küldetett vissza, azon rendelettel, hogy ott egy elsánczolt táborban maradjon és a vonatokat támadás ellen biztosítsa.

A többi hadtestek 2 heti élelmiszerrel ellátva parancsot vettek, hogy 26-ról 27-kére menő éjjel a táborból meginduljanak.

East-Pointet mellőzve, az unionista sereg Red-Oakra vette menetét, 28-kán ezen helyet a Montgomerry-vasuton akadály nélkül elfoglalta, és 29-dikén a vasutat egész Fairburnig elrombolta. 30-kán Shoffield hadteste a Flint-River felé indíttatott, utánna pedig a Cumberland-sereg, melyet a Tennessee-sereg követett.

Augustus 31-ke a sereget már Flint-River és a Macon felé vezető vasut között találta és pedig csatarendben felállítva, a balszárnyon Shoffield, a középen Thomas, a jobbszárnyon Howard, a ki mint tudjuk, az elesett Mac-Pferson helyét töltötte be mint a Tennessee-sereg vezére.

Hood tábornok már akkor, midőn Shermann East-Point felé julius végén támadást intézett és visszaveretve, elsánczolt táborba szállt Jonesborora küldé Hardee hadtestét, és ott uj védállást készít-

tetett, később még Lee hadtestét is oda indította és csak Cheatham hadtestével maradt Atlantában.

Midőn tehát Shermann augusztus 31-kén Jonesboro elé érkezett, azt az említett két hadtest (Hardee és Lee) által megszállva találta.

A támadás korán reggel vette kezdetét, és jóllehet a confoederalisták igen jól tartották magukat, mégis az igen túlnyomó erőknek engedni voltak kénytelenek, — és estig teljesen kiszorítva állásaikból — Jonesborora vonultak.

September 1-jén a vasút egész Jonesboroig felszedetett és a sereg a város előtt harczrendbe állíttatott; de Hardee és Lee nem várták be az új támadást. hanem még az nap jonesboroi állásukat elhagyva, Lovejoyra huzódtak.

Shermann már kiadta volt a parancsot a visszavonuló ellenség üldözésére, midőn Slocum tábornoktól a kit — mint tudjuk — a 20-ik hadtesttel Atlantánál a vonatok fedezésére hagyott, jelentés érkezett, hogy Hood a várost kiürítette, és megsemmesíttetvén minden állami vagyont, kelet felé elhúzódott.

Slocum megszállotta Atlantát és hadtestének két hadosztályával a városba vonult, a harmadikat pedig még egyelőre a táborban visszahagyta.

Hood csakugyan hadtesteinek megveretéséről

és Lovejoyra történt visszavonulásáról értesülvén és Atlantát teljesen elszigetelve látván, erődített táborát elhagyta és az Augusta-vasúton keletnek indulva, nagy íven Jonesborot megkerülte és september 3-kán Lovejoy városában Hardee és Lee alvezéreivel egyesült.

Shermann, ki feladatának első részét Atlanta elfoglalása által megoldotta, mielőtt e hadjáratát Savannah felé folytatná, szükségesnek találta előbb Atlantát nagy haditárrá átváltoztatni. E czél kivitelére egész seregét a nevezett város alá visszavezette és az erődöknek a Thomas tábornok vezényelete alatti Cumberland-sereg által leendő kijavítását elrendelte; Shoffield hadtestét East-Point előtt, a Howard által vezényelt Tennessee sereget pedig Decaturnnál állítá fel, hogy minden váratlan megtámadástól biztosítva legyen. Ezek után gyorsan minden szükséges élelmi és hadi szert az éjszaki államokból Atlantára hozatott, hogy ilyetén továbbá előnyomuláson serege hiányt ne szenvedjen.

Ötödik szakasz.

Hadi események a tengeren.
A confoederalista „Alabama“ kalóz-hajót a cherbourgi kikötő előtt a „Kearsarge“ unionista hadi gőzös elsülyeszti, a „Florida“ kalóz-hajót pedig a braziliai vizeken a „Wachussetts“ unionista hajó elfogja.
Farragut tengernagy a mobilei öböl bejáratát erőszakolja.
Általános helyzet az 1864-ik év második felének kezdetén.

Azon idő alatt, a melyben a szárazföldi hadseregek Virginiában és Georgiában Grant és Shermann alatt győzelmesen előnyomultak, a tengeren is szerencse kísérte az unio fegyvereit. Említ ttük, hogy a confoederáltak kormánya számos kalózhajót eresztett a tengerre, hogy azok által az Éjszak kereskedelme akadályoztassék. E kalóz-hajók legerősebb és legveszedelmesebbike az „Alabama“ volt, mely az igen ügyes és merész Semmes kapitány által vezényeltetett. E kalóz-hajó, miután a chinai vizeken az unionisták számos kereskedőhajóját elfogta és kifosztotta, junius közepén a szenvedett sérülések kijavítása végett, a cherbourgi kikötőbe tért.

A véletlen ugy akarta, hogy ép ez időben egyike a legerősebb unionista hadigőzösöknek az éjszaki franczia vizeken járt, és az „Alabama“ ka-

lóz-hajónak a cherbourgi kikötőbe való befutása tudomására jött.

A „Kearsarge“ tehát, ez volt neve az unionista hajónak, a kikötő nyilásán horgonyt vetett, és kapitánya Winslow elhatározta, hogy onnan addig nem mozdul, míg az „Alabama“ ki nem jő.

Semmes kapitány tudta ugyan, hogy a „Kearsarge“ erősebb hajó, mint az övé, de bízván jó szerencséjében, tengerészei bátorságában és hajójának sebességében, elszánta magát a biztos kikötőből a szabad tengerre kiszállni, és ha a „Kearsarge“-t ki nem kerülheti, azzal harczra kelni.

Junius 19-kén Semmes kapitány, mielőtt tengerészeit felszólítá, hogy készek-e megmérkőzni az Éjszak hajójával, ezek lelkesedéssel fogadták kapitányuk indítványát, az „Alabama“ teljes gőzerővel ment a szabad tengerre, és az unio hajójával magát csakhamar szemben találta.

Winslow, jóllehet hajója erősebb volt, mindamellett azon elővigyázattal élt, hogy azt erős lánczokkal áthuzatta, hogy így az ellenség hajólövegei kevesebb kárt okozzanak falazatának.

A mint a két ellenséges hajó egymáshoz közeledett, és Semmes a harczot nem kerülhette ki, a „Kearsarge“ csáklyázására törekedett, remélvén, hogy a kéztusában győztes maradand; de Wins-

low észrevevén Semmes szándékát, egy ügyes fordulat által a veszélyt kikerülte, és most a két hajó egy körfutást kezdett, mely vagy egy óráig tartott, a mely időben egymást a legborzasztóbban tüzelték.

De már ezen harczban a „Kearsarge“ nagy előnyben látszott lenni, mert nemcsak hogy ágyúi nehezebbek voltak, de azonkívül lánczokkal átvont falazata az ellenhajó lövedékeit jobban kitartotta. Háromnegyed órai harcz után Winslow észrevette, hogy az „Alabama“ lassabban mozog, tehát már erős sérülései lehetnek, gyorsan minden nehéz ágyúját a baloldalra hozatta és teljes oldaltüzet adott az „Alabamára“, melynek folytán annak oldalfalazatán, közvetlen a víz szine felett egy ölnyi rés nyilt, és gyorsan sülyedni kezdett. Semmes lobogóját leereszté, és legénységének szabad akaratára bízta magukat megadni és a „Kearsarge“-ra átszállíttatni. Ő maga 12 tisztével és 26 tengerészszel a vízbe veté magát és szerencsésen a közellevő angol „Deerhound“ nevű hajó által 4 legény kivételével felvétetett.

64 matróz a „Kearsarge“ foglyává lőn, a kalózhajó pedig, a hirhedt „Alabama“ néhány percz múlva a tenger mélyébe sülyedt.

Az „Alabamán“ kívül még a „Florida“ nevű ka-

lózhajó is a braziliai vizeken Bahia kikötő előtt az unio „Wachussetts“ nevű hajója által elfogatott és a new-yorki kikötőbe hozatott, és így a délnek két legveszedelmesebb kalózhajója meg lett semmisítve.

E kedvező eseményeknél sokkal nagyobb horderejű vállalat sikerült Farragut tengernagynak, midőn Mobile tengeri város és erős vár kikötőjének bejáratát augustus hó 5-kén erőszakolta.

Mobile város, miután Port-Hudson és Wicksburg elestek és New-Orleans is az unio kezében volt, délfelé eső védpontja volt a még a confoederalisták birtokában levő területnek, melynek legfelsőbb pontja Richmond, közepe Atlanta levén, ha Mobile elfoglalása sikerül, a Tombigby és Alabama nagy folyamokon szabad összeköttetés eszközöltetik Selma és Montgomerry városokkal, és ilyetén délfelől egy hadsereg, tengerészeti erőkkel egyesülve, Shermannal összeköttetésben működhetik.

Mobile tehát igen lényeges hadászati pont levén, annak bevétele a kormány által elhatároztatott, és Farragut tengernagynak együttesen Canby és Granger tábornokokkal meghagyatott: a lehető erőket az alsó vidéken összeszedni és ezen vár bevételét megkisérleni.

A mobilei öbölnek, melyben a vár fekszik, hossza éjszaktól délnek 35 tengeri mérföld, szélessége pedig 25 mérföld; az öböl bejáratát több sziget és kinyúló földnyelv, melyek erődökkel vannak ellátva, zárja el. A tágas és igen biztos kikötőbe csak két tengeri út vezet, a melyeken a hajók kikötőbe bejuthatnak.

A keleti bejáratot a Dauphin sziget és a mobile-pointi félsziget közötti Swash-Channel név alatt ismeretes, csak $^1/_4$ mérföld széles és 18 lábnyi mély csatorna képezi, e bejáratot a Morgan nevű erőd, mely a mobile-pointi félszigeten fekszik, és a Dauphin-szigeten levő Gaines erőd, védelmezi. A nyugati bejárat a Dauphin sziget és Cedarpoint között van, és e bejárat nemcsak hogy a Povell nevű erőd által van védve, de azonkívül vizének igen csekély mélysége mellett csak kisebb hajók által használható.

Mobile maga az öböl éjszaki oldalán fekszik, a hol a Mobile folyó a tengerbe ömlik. A várost nemcsak szárazföldi erődök és azon felállított partütegek védték, de ezenkívül még egy teljes mesterséges hajózár által is körül volt véve, melyet a külső öböl bejáratának erőszakolása végett előbb át kellett törni, hogy az ostromló had a tulajdonképi várhoz és annak parterődeihez juthasson

Látjuk tehát, hogy Mobile bevétele nem volt csekély feladat, és a következés mutatni is fogja, hogy annak elejtése igen hosszú ideig, csaknem a a háború végeig elhúzódott.

A várőrség parancsnoka Drabny Maury tábornok volt, a ki körülbelől 4000-nyi legénységgel rendelkezett. A tengerészeti erők Buchanan tengernagy alatt 8 vértes hajóból és 4 helyi gőzösből állottak, összesen 50 ágyúval.

Ezenkívül Buchanan még négy, t. i. a Tenessee, Nashville, Morgan és Selma monitorral rendelkezett.

Ez erők ellenében az unionista erők szintén 4000-nyi szárazföldi seregből, 9 csavargőzösből, 10 csavar-ágyúnaszádból és 8 vértes hajóból állottak, összesen 231 ágyúval.

Az éjszakiak vezérei abban állapodtak meg, hogy a szárazföldi sereg a Dauphin-szigeten fekvő Gaines-erődöt ugyanakkor támadja meg, midőn a tengeri erők a kikötő bejáratába nyomulni készülnek.

A támadás augustus 5-kén öt órakor reggel történt. Farragut tengernagy azon elővigyázattal élt, hogy két-két hajót összelánczoltatott, mely által azon előnyt akarta elérni, hogy ha netalán az egyik hajónak gépezetét ellenséges lövedék találja,

az ne váljék harczképtelenné, hanem a másik hajó által vontatva, lövegeit még használhassa.

A gőzösök tehát párosával középbe helyeztettek, a két oldalon pedig 4—4 vértes hajó haladt, a melyeknek a lövedékek nem árthattak annyira. Farragut tengernagy a lobogó-hajónak árboczkosarába köttette magát és onnan adta ki parancsjelzéseit.

Az unio hajói kevéssel 6 óra után párhuzamba jöttek az erődökkel, melyek erős tüzelést adtak a hajórajra, és a lövedékek a Tecumen vértes-hajóba, a mely különben is egy torpedo által megrongáltatott, csakugyan oly mély lyukakat fúrtak, hogy abba a víz belehatolt, és csakhamar elsülyedt. Két más gőzösnek a lövedékek gépezetét találták, de szerencsére az összekapcsolás által azok nem vesztek el; három órai harcz után azonban minden confoederalista hajó annyira meg volt sérülve, hogy vagy megadták magukat, vagy az erődök ágyúi alá vonultak, $10^1/_2$ órakor az unio hajóraja a kikötőbe vitorlázott és Mobile városa alatt állítá fel csatarendjét.

Az erődök közől a Povell-erőd légberöpíttetett, a Gaines-erőd pedig Granger tábornoknak megadta magát.

Buchanan tengernagy súlyosan megsebesülve,

az unio lobogó-hajójára hozatott és onnan ápolás végett Pensacolára vitetett.

Ilyetén a Mobile elleni első támadás sikerrel volt koszorúzva; — a további ostromra később térünk át, és most az 1864-iki év első felének lefolytával létező politicai helyzetet áttekintve, Grant hadműködését fogjuk folytatni, mely által Petersburg vára és Richmond fővárosa végre bevétetett.

A külhatalmak, jóllehet a confoederalisták ügyét rokonszenvvel kisérték, igen óvatosak voltak annak nyilvánításában, és látván a déliek közelgő legyőzetését, teljes semlegességben tartották magukat. Az éjszak lakosságánál, valamint a confoederáltaknál mindig élénkebben mutatkozott a béke iránti hajlam, és annak nyilvánítására mindkét részről számos meeting tartatott.

A közeledő elnökválasztás nagy mozgásba hozta az éjszakot, és hogy Lincoln újra megválasztása biztosíttassék, a republicanus párt Baltimoreban nagy nemzetgyülést tartott, melyben a következő 12 pont határoztatott el:

1. Lincolnnak elnökké való újra megválasztatása, ellenben Hamlin alelnök helyébe Johnson Andrewnak ajánlása.

2. A délieknek teljes legyőzetése után ke-

gyelem csak feltétlen megadás esetében biztosíttassék.

3. A még tovább is fegyverrel ellenállók számára nincs kegyelem.

4. A rabszolgaságnak teljes eltörlése.

5. Hála-nyilvánítás a szárazföldi hadseregnek, valamint a tengeri hadaknak.

6. A haza védelmezőinek segély nyujtandó.

7. A néger-emancipationak újabb megerősítése.

8. A kormánynak minden conservativ elem kizárásával leendő alakítása.

9. A bevándorlás elősegítése.

10. A nagy Pacifique-vasútnak gyors bevégzése.

11. Az unio hitelezői iránti kötelezvények törhetlen teljesítése.

12. Legnagyobb takarékosság a háború bevégeztével és a Monroe-doctrinának szent fenntartása, hogy t. i. az összes uniotól soha egy állam sem válhatik el.

Ezek voltak a pontok, melyekben a nagy nemzetgyülés megállapodott és a melyekhez az összes lakosságnak nagy többsége csatlakozott.

November 8-kán Lincoln és Johnson meg is választattak, és az új kormány e programmot magáévá tevé.

Hatodik Szakasz.

Hadműködések az 1864-ik év második felében Richmond és Petersburg előtt. Rövid megemlítése a Shenandoah völgyben történteknek. Hood Shermann hadvonalára veti magát.

A hadműködések az 1864-ik év második felében a háború-színhely külön területein, még mindig nem vezettek döntő eredményre, a béke helyreállítására, és ez csakis az 1865-ik év tavaszán jöhetett létre.

Richmond és Petersburg előtt változó szerencsével folyt a küzdelem a nélkül, hogy nagy csata vívatott volna. Lee egyrészt annyira megerőditette richmondi állását, hogy Grantnak minden erőfeszítés mellett sem sikerült az egész idő alatt, mely september havától december végeig lefolyt, más eredményeket kivívni, mint a délre vezető Weldon-vasútat elfoglalni és Leet Petersburg és Richmond városok védvonalainak szorosabbra-vételére kényszeríteni.

Lee nem kelt nyílt csatára, de annyi tevékenységet, annyi fáradhatlan munkálkodást fejtett ki Richmond és Petersburg védelmében, hogy mindamellett, hogy Grant serege kétszeresen felülha-

ladta a confoederáltak erőit, a két erős vár elejtése csakis jövő évben történhetett meg.

Grant felállításában több ízben változásokat tétetett; majd a James folyam jobb, majd bal oldalán tűntetett, de a száraz földön megkisérlett hadmíveletek nem vezettek más eredményre, mint hogy Richmond városának harmadik védvonala december 21-kén elfoglaltatott.

A vizen az előnyomulást a folytonosan elhelyezett torpedók akadályozták, a szárazon pedig mindig új erődök, habár csak földből és sövényzetből állíttattak fel, melyek az unionisták támadásait sikertelenné tették, és igy e hadszínhelyen az ősz és a tél kezdete változó harczok között folyt le.

A Shenandoah völgyben, mely a déliek oly szerencsés küzdtere volt, Hunter tábornok Virginia állam nyugati határáig hátrálása után Early, a confoederalisták e tevékeny alvezére, ismét Marylandba tört és a Potomac folyam mentében a vidéket pusztította.

Grant e fenyegetett terület védelmére Sheridan tábornokot küldé ki, és a 6-ik, 18-ik és 19-ik hadtesteket adta kezébe, körülbelől 30,000 emberrel.

Sheridan Harpers-Ferrynél állitá fel seregét és miután kiküldött szemlék alapján értesíttetett, hogy Early 25,000-nyi seregével Winchesternél

áll, augustus 8-kán a felső Potomacon átkelt és 13-kán Earlyt megtámadta. Early folytonosan csatázva egész Strassburgig visszahuzódott. E közben a híres guerilla-vezér, Mosbi ezredes, Sheridan háta mögött a Sniker szoroson mintegy 2000-nyi önkéntessel a kék-hegységen átkelt, Sheridan vonatait megtámadta és nagyrészt magával vitte.

E merész kisérlet Sheridant annál inkább arra határozta, hogy megint harpers-ferryi erős állásába visszamenjen, mert tudomására jött, hogy Early egy egész hadosztálylyal megerősödvén, támadásra készül.

Sheridan Harpers-Ferrytől 4 mérföldnyi távolságra egy magaslaton, mely az Opeguan és a Shenandoah folyók vízválaszát képezi, állitá fel hadait és táborát erősen elsánczolta. Early Martinsburgra menve, Sheridan állását oldalba fogta és september 17-kén azt nagy hévvel megtámadta. A csata igen véres volt, és az unionisták balszárnya már fel volt bontva, midőn Sheridan a legnagyobb bátorsággal a 6-ik hadtesttel, melyet személyesen vezetett, az ellenség centrumára tört és azt annyira szétverte, hogy az teljes futásnak eredt és csak Fishers-Hillnél, Strassburg közelében állott meg. 20 ágyú, 7 zászló és 2000 fogoly esett a győző kezébe.

Sheridan nem elégedett meg a győzelemmel,

hanem szakadatlanul üldözte Earlyt, a kit Fishers-Hillnél újra megtámadott és egész Stauntonig visszszamenni kényszerített. Sheridan Averillt, a lovasság parancsnokát a kék-hegyeken átküldé, hogy Early hátvonalára vesse magát, és hátrálását akadályozza; de ez nem sikerült, mert Averill Luray városnál az összes confoederalista lovassággal találkozott, melyet csak két napi csatázás után volt képes visszaverni; Early hadaival azonban szerencsésen megmenekült és Lexingtonra húzódott.

Sheridan Washington fővárosának biztosításával volt tulajdonkép megbízva, miért is Early üldözésével felhagyva, hadait a Cedar-Creekhez visszavezette, a hol elsánczolt táborba szállt. Early megint New-Marguettig előre ment, de ott ő is megállapodott, és mindkét sereg huzamosabb pihenésre tért. Az ősz vége felé mindkét sereg hadainak egy része a főseregheż küldetett, és ugyan Sheridan seregéből a 6-ik hadtest Grant seregéhez, Early seregéből pedig egy hadosztály Lee erősbítésére; ennek következtében e hadszínhelyen minden további működés beállíttatott.

Ez volt a confoederalisták utolsó kisérlete Washington és Maryland állam nyugtalanítására. Ezután már e vidék háborítlanul hagyatott és többé nem látott ellenséget.

Mint már a 4-ik szakaszban említettük, Shermann tábornok a Georgia-sereg parancsnoka Atlanta bevétele után e várost nagy hadi raktárhelylyé alakíttatta át, és a körülfekvő erődítményeket kijavíttatta s a hol a szükség kívánta, új erődítményeket is emeltetett. Az unionista sereg ezek után hadjáratának folytatására készült.

E közben a tevékeny Hoode tábornok észrevétlenül september 29-kén Lovejoy állását elhagyta és Atlantát nagy íven megkerülve, Rock-Curch-nél a Chattahooche a folyamon gyorsan átkelt és seregét Sweet-Water és Dallas városokon keresztül az Etovah folyó vonalára, Shermann hátába vezette.

Ez oly gyorsan és észrevétlenül történt, hogy Shermann csak akkor vette hátvonalának Hood általi elfoglalását észre, midőn annak megakadályozása már késő volt. Hood minden lényeges ponton a vasútakat szétszaggatta, az útjába eső felállított raktárakat elfoglalta, és azoknak helyőrségeit fogságba ejtette.

Az unionista sereg háta mögötti területnek biztosítása létkérdés volt, Shermann tehát a mint Hoodnak a Chattahooche e folyamon való átmenete tudomására jött, Slocum tábornokot a 20-ik hadtesttel Atlantában hátra hagyván, összes hadával október 3-kán Hood felkeresésére indult. October

5-kén Mariettára érkezett és innen Corse tábornokot gyorsan egy hadosztálylyal egyenesen Allatoonára küldé, mert e város Atlanta és Chattanooga közt főraktárhely volt.

Míg Shermann Dallas felé vette oldalútját, Hood már 6-kán Allatoonát megtámadta, de az ottani helyőrség oly szívós ellenállást tanusított, hogy a confoederalisták a város összelövöldözése után megint elhúzódtak, félve Shermann megjelenésétől, a ki 7-kén már a Pine Mountain hegyről leereszkedett.

Hood Resacára vette útját és e várost feladásra szólította fel, de az ottani parancsnok, Watkins ezredes azt visszautasítván, a foederalisták néhány órai tüzelés után tovább mentek Daltonra, útjokban mindent pusztítva, mindenütt zsarolva és a vasútakat felszedve.

Daltont Hood 15-kén megtámadta, be is vette és a szerencsétlen várost teljesen kifosztotta.

Shermann mindenütt Hoodnak sarkában volt, de el nem érhette; hogy végre a merész vezért bekerítse, hadai egy részével — azt személyesen vezetve, — oldalt Lafayettere fordult, Thomas tábornokot pedig egyenesen Chattanoogára indította, de Hood e hadmíveletnek is szerencsésen kitért, és útját nyugatnak Alabama államba vette.

Shermann már most az ellenséget tovább nem követé, hanem Thomas tábornokot hagyva hátvonala biztosítására, többi hadtesteivel Kingstonra visszafelé fordult.

Itt megállapodott, és seregét rendezve, előkészületeket tett feladata második részének megoldására, t. i. Savannah felé, egész az atlanti tengerig való nyomulás végbevitelére.

Hetedik Szakasz.

Shermann menete Savannáhra. E város megejtése. Az állam helyzete az 1864-ik év végén.

Shermann tábornok hadseregе, a melylyel a confoederalisták területének délkeleti részén az atlanti oceánig keresztültörni készült, körülbelül 80,000 embert számolt. Ez erőket két nagy hadtestbe osztá, t. i. a jobb és a bal szárnyra, — a jobbot Howard, a balt Slocum tábornok vezényelte; — Kilpatrik ez alkalommal is a lovasság parancsnoka maradt.

November közepén a sereg megindult és sem erős ellenállástól, sem területbeli akadályoktól nem tarthatott; az elsőtől nem tarthatott, mert Hoode a déli tartományokból már minden erőt kivont, és

Alabama államba menekült; a terület pedig, a melyen keresztül kellett hatolnia, a Chattahooche folyamtól kezdve egész a tengerig rónaság. Csakis az élelmezés okozott, különösen a keleti részen, mely homokos és terménytelen, némi nehézségeket. Georgia közép területe igen termékeny, ezt tehát fel kellett használni, hogy később az élelmezés hiánya miatt a menet ne akadályoztassék.

E szempontból kiindulva, Shermann hadseregét két részre osztotta és e seregrészeket egymástól elválasztva indítá meg, azokat csak bizonyos főpontokon időről-időre egyesítendő.

Howard vezérlete alatt Osterhaus és Blair parancsnokoltak, Slocum alvezérei pedig Davis és Williams tábornokok voltak.

November 14-kén mindkét hadtest elhagyta Atlantát, Howard egyenesen délnek tartott, Slocum délkeletnek vette irányát.

A confoederáltak georgiai kormányzója Brown, a néphez felhívásokat intézett, felkelésre buzdítván azt a gyűlölt ellenség ellen, és a lakosságot felszólította, hogy Maconban, Georgia fővárosában gyülekezzék, a hidakat, útakat lerombolja és az élelmiszereket megsemmisítse.

De e felhívásnak csekély eredménye volt, a nép nem igen levén hajlandó, máris megunván a

sok áldozatot, még egész vagyonát oda hagyni; annál kevésbbé, mert Shermann proclamatiókat terjesztett, hogy a békés lakosságnak nem lesz bántása.

Macon város környékén 6000-nyi confoederalista önkénytes sereg nagy nehezen összpontosíttatott ugyan, mely azonban midőn Howard előcsapatai e városhoz közeledtek, némi lényegtelen csatázás után csakhamar szétveretett.

Howard mint említettük, egyenesen délnek ment, 16-kán Lovejoyra ért, 17-kén Griffin gazdag várost megszállotta, és Spaulding és Henri kerületekből a seregének szükséges élelmi czikkeket 10 napra összegyűjtötte.

Tovább menetében 18-kán Jaksont, 20-kán Plantert érte el, ez utóbbi helynél az Ocmulgee folyón átkelt és Clinton és Gordon mellett elhaladva, Macont nem érintve, 22-kén Milledgevillet, Georgiának egy tekintélyes városát elérte, és itt a balszárnynyal találkozott.

Egész utjában, mint érintettük, Howard sehol sem talált ellenállásra, kivéve Macon tájékán Griswoldnál, a hol Anderson vezetése alatt előcsapatai megtámadtattak, a támadók azonban rövid csatázás után visszaverettek.

Slocum a balszárnynyal keletnek tartott az

atlanti-augustai vasúton; november 17-kén Covingtonra ért és Madisonnál a vasútat elhagyva, Eatonra, innen pedig 22-kén minden akadály nélkül Milledgevillen Howardhoz csatlakozott.

Milledgevillen a hadsereg két napig pihent és minden élelmiszert összeszedve, azokat részint könnyű szekerekre, részint lovakra rakatta, hogy az innen kezdve pusztaságokon és sivatagokon átvezető területen hiányt ne szenvedjen.

Shermann menete közben ezenkívül minden vasútat felszedetett, a hidakat leromboltatta és az útakat is, a mennyire az idő engedte, felásatta, hogy netalán Hood, vagy más a confoederálistak által utánna küldött erők seregét ne nyugtalanítsák, és a gyors előhaladásban ne akadályozzák.

Milledgeville november 25-kén ismét két külön irányban elhagyatott. Howard az Oconee folyón átkelve, egyenesen délfelé nyomult Sandersville és Davisborron keresztül, és a georgiai Central-vasúton haladva, 29-kén Millenre jött, mely város második találkozási pont gyanánt volt kiszemelve.

Slocum hadtestével, keletnek tartva, eleinte Augusta felé ment, de Blue-Springnél, elhagyván az Oconee folyót, szintén délnek indult és december 2-kán Howard tábornok seregével Millennél csatlakozott.

A confoederalisták Slocum oldalmenete által csakugyan azon hiedelemben voltak, hogy Shermann egyelőre Augustát akarja megtámadni, annálinkább, mert e városban egy nagy fegyver- és puskapor-gyár létezett. E hiedelemben ugy Petersburgból, mint a két Carolina-államból gyorsan minden nélkülözhető erőt Beauregarde tábornok alatt Augustában összpontosíttattak és azt erődök által megerősíttették; csakis akkor, midőn Shermann Slocum hadtestét is Millenre vezette, vették észre hogy czélja nem Augusta, hanem Savannah.

December 4-kén az unionista sereg Millen városát elhagyta és most már együtt maradván a vonatokkal középben és a lovassággal hátban, gyorsan haladt előre, ugy, hogy a pusztaság 20 mérföldén öt nap alatt áthatolván, december 9-én közel Savannáhhoz ért, azon csatornához t. i., mely az Ogechee folyót a Savannah folyóval a várostól két mérföldnyi egyenes vonalban összeköti. A sereg e ponton megállapodott.

Hogy a tengerészeti erőkkel, mely Porter tengernagy parancsnoksága alatt a savannahi kikötő előtt állott, összeköttetésbe jőjjön, Shermann 10-kén éjjel három tisztet egy kis ladikon az Ogechee folyón lefelé küldött, kik a Savannah várost védő Allister nevű erőd mellett, mely a bejáratot elzárta,

éjjel szerencsésen elhaladtak és a hajórajnak Shermann megjelenéséről az első hírt hozták.

December 11-kén Porter tengernagy a kikötőbe hajózott, valamint Shermann is átkelvén a csatornán, 12-kén az Allister erődöt, mely csak 150 ember által volt védve, megtámadtatta és az első rohammal be is vette.

Savannah város helyőrsége 6000 emberből állott, egyébiránt nem levén erős vár, annak védelme oly roppant erők ellenében tartós nem lehetett. Hardee a város parancsnoka mégis, a megadásra felszólítva, azt magtagadta, de miután 21-kén a legerősebb — Lee nevű — erőd magát megadta, 22-én éjjel a helyőrséggel a Charleston felé vezető vasúton, mely a mocsarak közötti töltésen épitve nem volt megszállható, elmenekült.

Az unio serege még az nap bevonult a városba, és temérdek élelmi czikkeken kivül 300,000 mázsa gyapotot, 150 ágyút és más számos hadi és vasúti tárgyat, valamint 3 hadi gőzöst foglalt el.

Savannah bevételével a déli hadjárat be volt fejezve. Shermann tábornok e hadjárat által nemcsak örök dicsőséget és érdemet szerzett magának, de a béke helyreállítására döntő eredményt vívott ki.

Savannah eleste után Lee tábornoknak Richmondnál nem volt többé támpontja, mert nemcsak hogy a Richmond és Savannah közötti főhelyek, mint Charleston, Willmington és Augusta bevétele ezentúl már csak idő kérdésévé lett, minthogy elzárva, élelmi szereket nem szerezhettek, de Lee most már meg levén fosztva minden további segélyforrástól, Shermann hadseregét is szabadon Richmond felé vezethette, és így Grant hadaival egyesülve, Petersburg és Richmond nem állhatott meg többé ezen összes erők ellenében.

Shermann hadjárata ezenkívül még a confoederáltak teljes elgyengülését is világosan bebizonyitá. Nem volt többé fegyverfogható ember a dél védelmére, a belbiztonság fenntartására, valamint a raktár-helyek őrizetére csak gyermekek és aggok alkalmaztattak, nők kezelték a földmivelést, a telepítmények vezetését.

A négerek fegyelme felbomlott és ezrenként követték Shermann hadait, a ki nekik szabadságot hozott, és új telepítményeket jelelt ki számukra.

Mindezen tényeken kivül még az ép ez időben történt új elnök-választás szintén a republicánus vagyis a kormánypártra ütött ki kedvezőleg, Lincoln 400,000 szavazattöbbséggel Mac-Clellan

a democrata párt jelöltje ellenében győzött és november 8-kán 4 évre ismét az unio elnökévé választatott. Új proclamatiót adott ki, melyben határozottan kijelentette, hogy békét csak a dél feltétlen megadása mellett fog kötni.

A confoederáltak helyzete már kétségbeejtő volt. October 17-től deczember 17-ig a foglyokat, halottakat és sebesülteket összeszámítva 20,000 embert veszítettek, ezenkívül 200,000-re ment a szökevények száma.

Pénzviszonyaik oly szomorú helyzetben voltak, hogy hitelök semmivé lett és papirjegyeik minden értéköket elveszitették.

Mindamellett Jefferson Davis, a dél elnöke, valamint hadvezérei még mindig makacsul megtagadták az unióhoz való visszalépést, és egy 1865-ik év január hó 3-kán tartott kormánytanácsbana védelmet utólsó emberéletig folytatni elhatározták.

Nyolczadik Szakasz.

Béke-kisérletek. A két hadviselö rész helyzéte az 1865-dik év kezdetén. Shermann hadjárata dél- és éjszak-Carolinában. Charleston feladása. Georgtown bevétele. Willmington elfoglalása.

Mindamellett, hogy a déli államok elnöke Jefferson Davis és annak hadvezérei, különösen Lee, Beuaregard és Johnston a megadásról mit sem akartak hallani, a confoederáltak között egy erős párt létezett, mely a békéhez hajlott. E párt főemberei, különösen az alelnök Stevens, Campbell és Hunter senatorok felszólították Blairt, az éjszakiak postaügyi miniszterét: eszközölne ki egy összejövetelt Lincoln elnökkel és az éjszak nehány vezérférfiával, a kik a béke iránt tanácskozásba ereszkedni hajlandók volnának.

Lincoln, mindamellett, hogy előre látta az értekezlet sikertelenségét, mégis az említett miniszter kérésének engedve, Seward külügyér és Blair kiséretében az imént nevezett déli főurakat egy a hampton-roadi kikötőben horgonyzó államhajó fedélzetén tartandó tanácskozásra meghívta. Az összejövetel megtörtént, de eredménytelenül, mert Lincoln feltétlen megadást követelt és csak any-

nyit akart engedélyezni, hogy az emancipatio által szenvedett veszteségekért 400 millió dollár kárpótlás adassék az illető rabszolgatulajdonosoknak. A confoederáltak küldöttjei ezenkivül még egy 6 heti fegyverszünetet és a déli államok számára külön kormányzatot kivántak.

E kivánat határozottan visszautasittatva, az értekezlet szétoszlott, mi csak annál inkább azon meggyőződésre vezetett, hogy a dél makacs ellenszegülését csupán az erőhatalom törheti meg.

A confoederáltak az 1865-ik év elején még összesen 150,000 emberrel rendelkeztek, de ennek nagy része egymástól messze szétszórt részekben, rendezetlen csapatokban létezett.

Lee, Richmond mellett 60,000 emberrel állott, Beauregard Petersburgban 20,000 emberrel volt elzárva, a Shenandoah völgyben vagy Linchburgnál Early állott, 8000 emberrel. Hood alatt Alabamában, Forrest alatt Mobileben, valamint Willmington, Georgtown és Charlestonban a confoederáltak összesen vagy 30,000 emberrel rendelkeztek, mig a nyugati államokban, t. i. Texas- és Louisianában szintén vagy 30,000 önkénytes létezhetett.

Ez erők ellenében az éjszak haderői a következők voltak: Richmond előtt 80,000 ember, Sheri-

dán serege a Potomacnál 30,000, Shermann hadserege 80,000-re ment; Thomas tábornok Tennessee és Kentucki államokban 40,000, Canley tábornok Mobile előtt 20,000 emberrel rendelkezett.

A Mississippi mentében és Lousiana, valamint Texas államban 50,000, egyes várak és kikötő városok helyőrségei gyanánt 40,000 ember alkalmaztatott. Összesen tehát az éjszakiak hadereje 340,000 fegyverest számított. E régi és teljesen begyakorlott katonákon kívül egy 300,000-re rúgó új hadállítás rendeltetett, mely már folyamatban volt, és az általános lelkesedés mellett gyorsan foganatosíttatott.

Miután Shermann tábornok hadseregét a hosszú és fáradalmas menet után kipihentette, újra megindult, hogy a két Carolina államot is az ellenségtől felszabadítsa s azokban még a dél birtokában létező városokat, különösen Charlestont, Georgtownt és Wilmingtont elfoglalja. Hadseregét újból két nagy hadtestre osztá, a jobb szárnyat Howard, a balt Slocum vezénylete alá rendelve.

Grover tábornokot Savannah helyi paranesnokául visszahagyván, január 20-kán hadait megindítá. Howard dél-Carolinába tört; működésének tárgyául Columbia, dél-Carolina székvárosát tűzte ki.

Slocum átkelve a Savannah folyamon, Augusta felé vette irányát. A két sereg összeköttetését a lovasság által tartotta fenn.

Howard hadteste akadály nélkül Beaufordra nyomult, onnan pedig a pocataligoi hidat elfoglalván, a Charleston felé vezető vasúton haladt, januárius 31-kén Pfersonvillet szállotta meg, februárius 4-kén pedig a Salkehatchi folyóhoz érkezett. Itt találkozott legelőször az ellenséggel, mely az átkelést akadályozni akarta, de rövid tüzelés után, midőn a sereg egy része alább egy sekélyen átment, a védelemmel felhagyott. Shermann februárius 8-kán az Edisto folyamhoz ért, 11-kén elfoglalta Orangeburgot, 12-kén pedig a Congare folyón átvetette hadait és 14-kén már Columbia alatt volt, melyet rögtön erős ágyútüzelés alá vétetett.

Johnston confoederalista tábornok, a ki Columbiában állt, egy 20,000-nyi erős sereget összpontosított, a várost makacsul védte, és több kitörést is tett, de midőn Slocum hadteste Brighton és Allendalen át Lexingtonra érkezett, és onnan a nyugati oldalról Columbia városát 17-kén bekerítette, Howard pedig a város felső részén a Congares folyót átlépte, a confoederáltak hadai Columbiát elhagyták és Howard hadteste azt 18-kán minden ellenállás nélkül megszállotta.

Februárius 21-kén Shermann mindkét hadtestét Windsboronál összpontosítá és ez által Johnstont azon véleményben erősíté meg, hogy az unionista sereg Charlotte felé szándékozik nyomúlni, de midőn Johnston seregével a nevezett vasúton állást foglalt, Shermann keletnek kitért, és Cambdenre irányozta menetét, azt 28-kán megszállotta, és március 2-kán pihenve, 3-kán a Linch-Creeken átment és 4-én Cherran, dél-Carolina határvárosához érkezett.

Március 6-kán átkelt a Grent-Pedee hegyeken, éjszak-Carolinába betörve, és innen ismét két úton Fayettevillere vette menetét, a mely várost március 11-kén kisebb lovassági ütközetek után megszállott.

Shermann egész menete Savannahtól Fayettevilleig csakis annyiban talált nehézségekre, a menynyiben dél-Carolinában nagy kiterjedésű mocsarak léteznek; ezeknek áthidalása után, melynél az éjszaki katonák rendíthetlen kitartást tanúsítottak, Columbiánál a terep már emeltebb levén, a menet könnyebb volt — és midőn éjszaki Carolinába jutottak, a hol a nép igen rokonszenvezett az unióval, minden további akadály eltűnt.

Összeütközés az ellenséggel csak kettő történt, az első Columbiánál, a második egy Wehler

által vezetett erős lovas támadás Fayetteville közelében.

A confoederalisták, ámbár Johnston a charlestoni helyőrséget is magához vonta, még sem vergődhettek oly erőre, hogy komoly ellenállást kísérelhettek volna meg és többnyire csak lovasságuk általi tűntetésekre szorítkoztak.

Shermann 14-ikén, miután a fayettevillei fegyvergyárt megsemmisítette, hadait ismét két felé osztá. Slocumt Raleighre menesztette, Howard hadtestét pedig Goldsbooro felé indította; ő maga Slocum hadtestéhez csatlakozott. A déliek hadosztályai ekkor Raleigh mellett állottak.

Johnston e közben a charlestoni és willmingtoni helyőrséget vonta magához, ezenkívül még Hood is hozzá csatlakozott, a ki Tennesseen keresztül érkezett Raleigh alá.

Johnston hadai ez által 45,000 emberre emelkedtek, és midőn Shermann Slocum hadtestével Bentonville-hez érkezett, a confoederalisták összes serege állott előtte. Egy erős és heves támadás következtében Slocum előcsapatai visszanyomattak, és a 14-ik hadtest is eleinte hátrált; de Shermann személyes megjelenése az éjszakiak dandárjait annyira fellelkesíté, hogy a győzelem mindamellett, hogy Johnston serege legalább 8000 emberrel számo-

sabb volt, csakhamar az unio részére hajlott, és 6 órai csata után a déliek a Neusee folyón visszaverettek.

Johnston Raleighre visszament, Shermann pedig Bentonvilleről Slocum hadtestét Goldsborrora vonta, a hol martius 28-kán nemcsak Howard hadtestével, de Shoffield 20,000 emberével is, a ki Charleston és Willmington feladása után szintén felfelé húzódott, egyesült.

Shermann hadserege Shoffield csatlakozása után 100,000 fegyveresre emelkedett, és ennek következtében azt három részre osztotta. A centrumot Shoffield vezényelte, Slocum a bal szárnyat, Howard a jobbot, és ekként beosztva, azt Goldsborronál állitotta fel.

A fáradalmas és hosszú út után, midőn semmi veszélynek többé nem volt kitéve, itt a sereg pihent s úgy ruházatára mint többi szükségleteire nézve kiegészittetett és élelmiszerekkel bőségesen elláttatott.

Shermann, valamint Sheridan és Thomas tábornokok, a kik — az első a Shenandoah völgyből, a másik Tennessee államból — seregeikkel Richmond felé közeledtek, City-Pointre hivattak haditanácsot tartandók, melynél Lincoln személyesen elnökölt. A haditanács abban egyezett meg, hogy minden

erő Richmond alatt összpontosíttassék, hogy annak bevétele által a confoederáltak makacs ellenállása végkép megtöressék.

A vasgyűrű mind szorosabban húzodott a confoederalisták testére, melynek összezuzására immár a pillanat közelgett.

Kilenczedik Szakasz.

Hadmüködések Petersburg és Richmond alatt. Grant támadásra kel, melynek következtében Petersburg és Richmond elesnek. Lee capitulatiója. A háború vége. Lincoln meggyilkoltatása. Zárszó.

Az 1865-ik év elején Grant hadserege, miután Sheridan tábornok alatt az eddig a Shenandoah völgyben működött hadak is a fősereghez vonattak, 100,000 embert számított, mely haderő következőkép volt beosztva: a 24-ik és 25-ik hadtest Ord tábornok vezénylete alá helyeztetett, a ki Buttler tábornokot váltotta fel, miután e máskülönben bátor és szilárd jellemű vezér Grant fővezérrel meghasonlott; a 9-ik, 6-ik, 2-ik és 5-ik hadtesteket Meade vezényelte, Sheridan alatt pedig az összes lovasság állott.

A sereg a James folyam jobb és bal partján volt felállítva, és pedig Ord a bal, Meade a jobb ol-

dalon. Az összes lovasság szintén az utóbbihoz volt adva. Grant főczélja volt Leet a kültartományokkal még egyetlen szabad összeköttetésétől elzárni, mi végből az úgynevezett dannevillei vagyis a nyugat-déli vaspályát elfoglalni igyekezett, a mely Linchburg felé vezetett.

Sheridan ennek folytán rendeletet vett az összes 15,000-nyi lovassággal, ehhez véve még a 2-ik hadtestet Humphrey, és az 5-iket Warren vezénylete alatt, e vasútat elfoglalni.

Sheridan csakugyan mártius 28-kán Reames-Stationt elfoglalta, és onnan nyugatnak tartott a dannevillei vasúthoz. E vasút az Appomatox jobb partján Petersburgtól Linchburgra vezet, és eddig a confoederalista seregnek még egyedüli élelmezési útja volt. E vasút elfoglalása esetén, Petersburg és Richmond, a hol az élelemnek már igen szűkében voltak, többé nem tarthaták magukat. Humphrey és Warren 29-kén hajnalban fektanyáikat elhagyták és a nevezett vasút felé indultak, hogy Sheridan tábornok működését támogassák.

Eleinte nem találtak ellenállásra mindaddig, míg az első hadosztály a boytoni útra kijőve, egy erős confoederalista csapatra nem bukkant. Három órai heves harcz után azonban a déliek visszanyomattak, és a két hadtest a Rovanty folyónál állást foglalt

Eközben Grant a James folyam balpartjáról is áthozatta Ord hadtesteit, melyek a 6-ik és 9-ik hadtestekhez csatlakozva, Petersburg várát, az egész délnyugati oldalon átkarolták.

Március 30-kán Humphrey és Warren tovább nyomultak a dannevillei vasút felé, Sheridan pedig két óráig tartó heves harcz után azt megszállotta, de itt megállapodni volt kénytelen, mert a vaspálya védelme az éjszaki oldalon több erőd és kettős sánczvonalak által volt előkészítve.

31-én reggel a 2-ik és 5-ik hadtestek a boytoni útat elhagyták és a white-oaki útra nyomultak, mely a vasúttal párhuzamosan Linchburgtól Petersburgnak vezet. Ez úton fekszik a főerőd Five-Fork, mely ezen az oldalon Petersburg vár kulcsa. Lee itt állította fel Anderson hadtestét, mely oly hévvel tört az 5-ik hadtest 3-ik hadosztályára, hogy azt tetemes veszteség mellett a boytoni útra visszavetette. Crawford e hadosztály parancsnoka nehezen megsebesült és maga a hadosztály szétbomlott. Az 5-ik hadtest többi hadosztályai — Griffin és Ayres — Crawford hadosztályát felvevén, Anderson előnyomulását megállították, és azt ismét White-Oakra visszaverték, az erődig előnyomultak, de a rájuk szórt lövedékek által a tovább-haladásban megakadályoztattak. Lee érezvén a Five-

Fork erőd megtartásának szükségét, Bushrod és Johnston hadosztályait is oda rendelte, és a 2-ik hadtestnek e közben megkísérlett rohamait visszaútasította.

Sheridan is átlépte a vasútat s éjszaknyugatról támadta meg az első vonalbeli sánczokat, de ez nap hasztalanúl, mert a nem egészen egyöntetű támadások mind visszaverettek.

Grant április 11-kére az egész vonalon egy időben támadást rendelt, és már korán reggel az összes nehéz ágyú-ütegek borzasztó tüzet adtak a külső vonal sánczaira. Három rohamcsapat nyomult egymásután a legnagyobb bátorsággal a Five-Fork erőd homlokzatának, más kettő pedig azt oldalba fogta; két ízben verettek vissza, mignem déltájban egy nagy rés lövetett, melyen az unio hadai benyomultak. Az erődben 6000 ember tette le a fegyvert, 50 ágyú és 25 zászló esett a győző birtokába; különösen kitűntette magát Ayres tábornok hadosztálya, mely a csatatéren egymaga 1500 halottat hagyott, ezek között parancsnokát is.

De ez által Petersburg fővédje elesett és Lee már most nem akadályozhatta többi gyengébb részeinek elfoglalását.

A dandárok április 1-étől 2-kára menő éjjel

fegyver alatt állottak, és már hajnalban a 9-ik, 6-ik, 23-ik és 24-ik hadtestek, a melyek 31-kén sokat nem veszítettek, támadásra indultak. A 9-ik hadtestből Willox és Parke hadosztályai az első védvonalat a déli oldalon bevették és a belső sánczokat is megtámadták, de azokat elfoglalni, a borzasztó tűz miatt nem voltak képesek. Egyidejűleg Potter hadosztálya a Mahone nevű erődöt megtámadta és a második rohamra ezt be is vette, 14 nehéz ágyút és 800 fogolyt ejtve. A 6-ik hadtest szintén hősiesen tartotta magát és a Welch erődöt elfoglalta, míg a 24-ik hadtest, két kirohanó hadosztályának visszavonulási vonalát elvágván, azokat elfogta.

Április 2-kán Lee még egy utólsó kisérletet tett az elveszített állások visszafoglalására, de sikertelenül, ellenben az unio hadai ez nap, az első vonalon több ponton áthatolva, a várba nyomultak, azonban Hill hadosztálya által még egyszer visszaverettek. Ez alkalommal Hill, ki annyi csatában harczolt, elesett.

A véres támadásoknak a késő est vetett véget; az éjszakiak az éjt a sánczokban és a belső vár falai alatt töltötték.

Április 3-kán hajnalban parancs adatott a belső vonalak elfoglalására, de Lee e végső támadást

be nem várván, összes seregével nyugatfelé az Appomatox folyó irányában kitörést tett, és a danneville-i vasút éjszaki oldalán szerencsésen elmenekült.

Willkox hadosztálya volt az első, mely április 3-kán reggel $3^1/_2$ órakor Petersburg elhagyott és lerombolt falai közé bevonult; e hadosztály után az 5-ik hadtest többi két hadosztálya következett. 500 ágyú és számos hadiszer esett az éjszakiak kezébe.

Ugyanazon napon délután Richmond székváros is, Petersburg elestének hallatára, megadta magát, és Weitzl tábornok a 25-ik hadtesttel azt megszállotta.

Jefferson Davis elnök a kormánynyal március 29-kén a várost elhagyta és Charlottera vonult vissza.

Lee serege négy oszlopban vonult vissza, melyek közől kettő közvetlen Petersburgnál, kettő pedig 4 mérföldnyire feljebb hajóhidakon kelt át az Appomatoxon és útját Danneville felé vette.

Az unio lovassága a már 3-kán, a gyalogság 4-kén kelt üldözésre; Sheridan Leenek folyton sarkában volt, utócsapatait, tehervonatait megtámadta, számos foglyot ejtve és hadiszert foglalva el.

Meade az 5-ik és 2-ik hadtesttel Burkesvillenek tartott, hogy azt Lee előtt elérve, őt ama

szándékában, hogy a Danneville-vasúthoz jutva, Johnstonnal egyesüljön, — megakadályozza.

Meade e czélját elérte: 6-kán Burkesvillet megszállotta; Leenek pedig, kinek Sheridan lovassági támadásai ellen folytón arczot kelle fordítania, hátrálása késleltetett.

A délicki hátrálási vonala elvágatván, helyzetök kétségbecjtő volt; Evell az utócsapat parancsnoka, Meade és Sheridan által 7-kén megtámadva, Farmvillenél egész hadosztályával elfogatott; 9000 ember, 7 tábornok és 25 ágyú esett az éjszakiak kezébe.

Grant Leet megadásra szólította fel, de ez tagadó választ adván, Appomatox-Amelia-Court-Housenál erős állást foglalt, és végsőig el volt szánva az ellenállásra. Tisztei, katonái már zúgolódni kezdtek, és a szökevények száma folyton növekedett.

Ord tábornok 9-kén a linchburgi vonalat is elzárta, és Lee már most teljesen be volt kerítve.

Ez nap Lee még Sheridan lovas hadosztályán keresztül áttörést kisérlett meg, de kiéhezett, fáradt emberei, visszaverettek.

Most már tehát a végső percz elérkezett! Lee engedett, és Granthoz hadi követet küldött a megadási feltételek iránt alkudozni.

Grant most minden alkudozást visszautasított, de mégis azon engedményt tette, hogy az egész sereg a fegyver letétele, feljegyzése és őrizet alá vétele után szabadon haza bocsáttassék, megjegyezvén, hogy minden ellenséges magatartástól, szóadás mellett, óvakodni fog.

Lee e nemes ajánlatot, mely hős magatartásának tétetett, elfogadta; ennélfogva kimondatott, hogy: 1-ször a tisztek és közvitézek névsorairól jegyzékek készittetnek; 2-szor minden tiszt a maga és csapatai nevében becsületszavát adja, hogy az unio ellen semmi ellenséges vállalatba nem fog ereszkedni; 3-szor a fegyverek, pénztárak és állami tárgyak átadatnak; 4-szer a tisztek kardjukat és magántulajdonukat megtartják; 5-ször mindenki hazájába szabadon visszatérhet.

Lee szomorú helyzetében ily gyengéd bánásmódra nem számithatott. Eljött Granthoz, és neki kezet nyujtva, serege nevében köszönetet nyilvánitott. A bevégzett consignatio után 26,000 ember rakta le fegyverét, 150 ágyú, 71 zászló, 1100 társzekér adatott át; a pénztárakban csak 15,000 dollár volt.

A confoederáltak serege a court-housei táborból kiindulva, komoly megadással viselte sorsát. Az unionista sereg előtt fegyveresen elléptetett és

arczvonalba felállítva, fegyverét lerakta. Grant kezet szorított Leevel, ki tábornokait bemutatta; az unionista sereg tisztelgett és ilyetén minden becsület és tisztelet jelei között ment végbe a szomorú ünnepélyes megadás.

A távirda mindenfelé elvitte ezen, az uniora nézve örvendetes hírt. A virginiai sereg megadásával vége volt a négy évig tartó véres háborúnak s a béke áldásai immár várhatók voltak.

Grant Washingtonba ment, Meade a hadsereget pedig a Mead, Petersburg és Cyty-Point közötti táborba visszavezette.

Lee megadása után csakhamar a többi confoederalista erők és erődök is megadták magukat, kivéve Mobilet, mely még egy ideig ellenállott, de végre május 18-kán megnyitá kapuit.

A Mississippi folyamtól nyugatra eső tartományokban, Kirby-Smith vezérlete alatt még egy 10,000-re menő csapat makacsul megtagadta az unio uralását. Sheridan tábornoknak kellett oda menni, és miután Kirby több ízben szétveretett, és nem volt többé képes embereit összetartani, végre ő is meghajolt és szintén azon feltételeket nyerte, a melyek mellett Lee capitulált.

Ezzel a polgárháború bevégződött. Több mint félmillió ember esett el a csatatéren s ennél sok-

kal több maradt élethosszig csonka és tehetetlen. Számos vagyon ment veszendőbe és végtelen remények szálltak a sírba. De ez áldozatok nem voltak hiába! A nagy humanitás eszméje igévé vált. A rabszolgaság az unio roppant területén örökre el lett törülve. Az unio maga erősebben fennállott, mint a háború előtt, és népeit az Atlanti oceántól egész a Csendestenger partjáig diadalérzelem szállotta meg.

Április 11-kén egy hirdetmény bocsáttatott ki, mely az egész unio tengerpartjain fekvő kikötőket bezáratta, és egyelőre minden hajó bemenetét megtiltotta. A külhatalmaknak értésére adatott, hogy a confoederáltak legyőzettek, és hogy ha a hatalmak barátságban akarnak az éjszakamerikai Egyesült-Államokkal élni, ezek elvárják, hogy kereskedelmi hajóik mindazon kedvezményben részesüljenek, a melyben a többi tengerészeti hatalmak részesülnek, és ha ez kimondatik, az Egyesült-Államok is hasonló kedvezményekben fogják részesíteni a tengerész-államok hajóit.

A hadügyministerium rendeletet bocsátott ki továbbá, hogy a hadsereg száma 100,000 emberre leszállíttassék; kimondatott, hogy a tábornokok, valamint a főtisztek csak a legszükségesebb számban fognak megtartatni, a többi pedig, mint feleslege-

egy évi fizetéssel elbocsáttatik. Elhatároztatott, hogy a sebesültek és bénák az állampénztárból segélyezendők. Az elesettek családjainak pedig, a menynyiben ez az illetők által igénybe vétetik, szintén segély nyujtatik.

Végre kimondatott, hogy minden, a háború alatt hozott megszorító rendelet, melyek úgy a szabad kereskedelemre, mint egyáltalában a szabad forgalomra nézve adattak ki, hatályon kivül helyeztetnek.

Általában a kormány mindent elkövetett, hogy a teljes béke, a rend, s az ügyek háborítlan menete, helyre álljon.

E törekvés és az öröm, melyet a szerencsésen bevégzett harcz az egész lakosságnál előidézett, igen szomorú eset által lőn megzavarva.

Lincoln Ábrahám a nemes lelkű, szilárd jellemű elnök, április 14-kén a Fords színházban az előadás alatt tulajdon páholyában egy Both nevű fanatizált egyén által megöletett. Both a déliek ügye iránt már évek óta ismeretes rajongó, több bűntársával összeesküdött, az unio főembereit kivégezni; különösen áldozatul kiszemelve az elnököt, az alelnököt, Sevard külügyért, Stanton hadügyért, Grant és Hellek tábornokokat, úgy vélvén,

hogy azok elvesztése után a confoederalisták ügye ismét újból kezdhető lesz.

Both az előadás alatt a színpad hátsó bemenetén az elnök páholyába nyitván, az elnök koponyájába lőtt, oly szerencsétlenül, hogy az eszméletlenül lerogyott és többé életjelhez nem jutván, másnap reggel meghalt.

Egy Payre nevű egyén Sevard külügyért, a ki otthon ágyában betegen feküdt, merészen annak szobájába törve, több késszurással megsebesíté. A többi kiszemelt egyének részint az által, hogy nem voltak házaikban, részint mert a bűnös összeesküvők a tettől visszariadtak, bántatlanul maradtak.

A vizsgálat egy messze kiterjedő összeesküvést mutatott, a mely által egyebek között Jefferson Dawis is súlyos gyanuba esett, Breeckenridge a confoederáltak volt hadügyére pedig és Benjamin senator egyenesen bűnrészeseknek nyilváníttattak. Jefferson perbe fogatott, Breeckenridge és Benjamin Európába elmenekültek.

A borzasztó merénylet nem csak Amerikában hanem az egész mívelt világban is a legnagyobb visszatetszést idézte elő, és azt még a déliek barátai is undorral elitélték.

E tény által a teljes amnestia is, melyet az

unio kormánya hajlandó volt adni, annyiban megszoríttatott, hogy abban némi kivételek tétettek.

Az unio alkotmánya szerint halál esetében az elnököt az alelnök helyettesíti, ennek folytán a kormány vezényletét Johnston András vette át.

Az új elnök politicai hite teljesen azonos volt Lincoln elnökével, de azon erély és szilárd jellem nem létezett benne és különösen a dél irányában több ízben ingadozott, és inkább túlengedményekre, mint szigorú rendszabályokra volt hajlandó.

Az amnestia kedvezményéből a következő egyének lettek kizárva, u. m.

1-ször, a kik külföldi hatalmaknál való alkalmaztatásban a confoederáltak ügyének szolgáltak;

2-szor, minden bírói hivatalnok;

3-szor, a volt confoederalista főtanácsban széket foglalt tagok;

4. minden tiszt, a ki az uuio seregéből a confoederalistákhoz átment;

5. a confoederalista tábornokok;

6. az egyes confoederált államok kormányzói;

7. a confoederáltak ministerei és államtitkárai;

8. minden egyén kivétel nélkül, a ki a kalózhajókon szolgált;

9. minden egyén, a ki a háború alatt becsü-

letszóra szabad lábra bocsáttatott, és szavát megszegte.

Egyébiránt e határozatok annyiban enyhíttettek, hogy minden azokban említett egyénnek megengedtetett, az elnöknél kegyelmi kérvényt benyújtani, azon megjegyzéssel, hogy a folyamodó egyénnek az amnestia, ha az az állam biztonságára nézve nem veszélyes, meg fog adatni.

Grant tábornok az újonnan rendezendő hadsereg főparancsnokává lőn kinevezve.

Az egész unio területe öt főhad-területre osztatott, ugyanis:

1-ső kerület, az atlanti oceáni: Meade parancsnoksága alatt, Maine, New-Hampshire, Vermont, Massahussetts, Rhode-Island, Connecticut, New-York, New-Yersey, Pennsylvania, Delavare, Maryland, Virginia, Dél- és Éjszak-Carolina államokkal.

2-ik kerület, Missouri: Shermann parancsnoksága alatt; Ohio, Missouri, Arkansas és Kansas államokkal.

3-ik, az öbölparti kerület: Mississippi, Louisiana, Florida és Texas államokkal; Sheridan parancsnoksága alatt.

4-ik kerület, a tennesseei: Tennessee, Kentucki, Georgia és Alabama államokat foglalva magába; kerület-parancsnok: Thomas tábornok.

5-ik kerület, a csendestengeri: Columbia, Indiana, Illinois, Michigan, Wiskonsin, Jova, Minesotta, Oregon és California államokkal: kerületparancsnok: Hallek.

E főhadkerületek más 18 alkerületre voltak osztva, melyeknek parancsnokai a következő tábornokok valának, u. m. Hooker, Hancock, Augur, Ord, Stoneman, Palmer, Pope, Ferry, Shoffield, Gillmore, Stedman, Foster, Slocum, Wood, Canby, Raynolds, Wright és Mac-Dovell.

A polgári igazgatás a confoederáltak területén úgy rendeztetett be, hogy az új kormányzók az elnök által lőnek kinevezve, az államok pedig e kinevezett kormányzók vezetése és felügyelete alatt egy ideiglenes kormányzói bizottmányt választottak, melynek rendeltetéseül az új átmeneti rend megalapítása tűzetett ki.

Ez államokban a főhadkerületek parancsnokai is főfelügyeletre voltak hivatva.

A birói hivatalnokok egyelőre mind az elnök által neveztettek ki.

A külfölddel a baráti viszonyt a kormány helyreállítani igyekezett, melyet a külhatalmak, különösen Anglia és Francziaország hajlandók is voltak előmozdítani.

Bármily nagyok voltak a veszteségek, az áldozatok, melyeket a hosszú és véres harcz követelt, azok helyrehozása csakhamar be fog következni; a dúsgazdag déli talaj és annak terményei, valamint a fáradhatlan éjszaki lakosság munkássága, a gyors jólét zálogául tekinthető.

E háború által két főeredmény éretett el:

1-ször. Az emberiség és szabadság szempontjából: a fekete fajok felszabadítása és azoknak a polgári jogokban való részesítése.

2-szor. Az egyes államok közötti újonnan megkötött unio, az amerikai Egyesült-Államok állását kifelé hatalmasan megszilárdította, a belnyugalmat ismét helyreállította és az által az anyagi jólét gyors és még a háború előttinél is nagyobb fejlődésének alapját megvetette.

JEGYZETEK A HARMADIK RÉSZHEZ.

1) Kilpatrik Judson a legügyesebb lovassági tábornokoknak egyike, 1838-ban New-Jerseyben született, a whest-pointi intézetben neveltetett és 1861-ben mint hadnagy a tüzérségbe lépett. Mint kitűnő lovas, áttétetett a lovassághoz és ezen fegyvernemben gyors előléptetést nyert. 1863-ban a Potomac-seregnél mint lovastábornok több ízben kitűntette magát és 1864-ben e közép hadszínhelyi sereg összes lovasságának parancsnoka lőn.

2) Dahlgreen ezredes, az éjszakiak seregének egyik leghősiesebb tiszte volt. Gettysburgnál jobb lábát veszté, de a mint felgyógyult, ezredét újra átvette és mindamellett, hogy folyton szenvedő volt, részt vett a következő hadjáratban; midőn Spottsylvániánál elesett, csak 22 évés volt. Dahlgreen tengernagy fia volt.

3) Hancock tábornok az unionista seregnek legkedveltebb tábornoka volt. Grant különösen tisztelte és midőn több nehéz sebe folytán a tényleges seregben nem maradhatott, a „Veteran“ hadtest-parancsnokává nevezteték ki és Washington főváros védelmével bízatott meg.

4) Warren tábornok a whest-pointi katonai intézetben neveltetett és 1850-ben a mérnöki karban nyert elhelyezést; a háború kitörésekor ezredes, majd tábornok, később a Potomac-seregben hadtest-parancsnok lett.

5) Sedgwiks tábornok szintén a whest-pointi intézetben nyerte kiképeztetését. A Potomac-seregben tábor-

nok és hadtest-parancsnok volt, Richmond előtt igen kitéve magát elesett, az egész sereg által mélyen fájlalva.

6) Sheridan Henrik — a legismeretesebb lovassági főparancsnok, 1831-ben Ohioban született, atyja senator volt, a whest-pointi intézetben neveltetvén, 1853-ban a lovassághoz osztatott be. Az indiánok ellen szolgált Texasban és Californiában is, 1856-ban kapitány lett. A háború kitörésekor a Michigan lovas-ezredbe ezredessé neveztetett ki. 1862-ben már osztálytábornok volt és a murfrisborroi és a chattanoogai csatában mint hadtest-parancsnok vezényelt.

Grant főparancsnokká neveztetvén, magához vette és a legnehezebb vállalatokkal bízta meg. A shenandoahi völgyben mint önálló parancsnok és Petersburgnál a döntő végcsatában annyira kitűntette magát, hogy az amerikai népnek kedvencze lőn.

A háború bevégeztével kerületi parancsnok lett.

7) Whrigt Horatius Connecticutban született, a whest-pointi intézetben neveltetett és 1841-ben mint hadnagy a tüzérségbe lépett. A háború kitörésekor őrnagy volt, de csakhamar ezredes és dandár-parancsnok lőn.

Mac-Clellan alatt kitűntette magát, mi következtében osztály-tábornok, később pedig hadtest-parancsnok lett.

8) Smith. Az unionista seregben négy ily nevü tábornok szolgált. William Smith Vermonban született és a whest-pointi intézetben neveltetett, 1846-ban a mérnökkarba osztatott, és mint igen tudományos egyén a fennevezett intézetben már 1848-ban tanár lőn és kapitánynyá léptettetett elő.

A háború kitörésekor tábornokká neveztetett ki és Grant seregében később a vezérkar főnöke lőn.

9) Kautz tábornok, német származású atyjával 1840-

ben vándorolt ki Amerikába. A whest-pointi intézetben neveltetett és a háború kitörésekor kapitány volt. 1862-ben dandárnok, 1864-ben osztály-tábornok lett.

10) Averill William az unionista sereg egyik legtevékenyebb lovas tábornoka volt. Whestpointban neveltetett, 1855-ben egy lovas vadász-ezredbe lépett, a háború kitörésekor egy önkéntes lovas-ezredben ezredes lőn, melyet ő maga állított fel. Mac-Clellan alatt kitűntette magát és dandár-parancsnok lőn, Hooker alatt a Potomac-seregben osztály-tábornokká és 1863-ban 28 éves korában a virginiai lovasság parancsnokává neveztetett ki.

11) Shoffield Allister, New-Yorkban született 1831-ben, a whest-pointi academiában neveltetve, 1851-ben mint hadnagy a tüzérségbe lépett. A háború kitörésekor ezredes lőn és csakhamar tábornok; folyton a nyugati tartományokban parancsnokolt és Shermann alatt egy hadtest parancsnoka lett. Részt vett az Atlanta és Savannah elleni hadjáratban.

12) Hood szintén a whest-pointi intézetben neveltetett, de mint a dél fia, a háború kitörésekor átlépett a confoederáltakhoz. A legbátrabb és legvállalkozóbb vezérek egyike volt és annyira elszánt katona, hogy számos sebe daczára és egy lábát is elveszítve, egész a harcz végéig a tényleges seregben szolgált.

13) Birney. A háború kitöréseig kalmár volt, de mint buzgó hazafi és pénzes ember egy ezredet állított ki, a melynek ezredese lőn; igen bátor és lelkes katona vált belőle és a háború folyamában hadtest-parancsnok lett. Richmond alatt lázba esett, melynek következtében meg is halt 1864. év october 18-kán.

14) Clehburne Romence, islandi születésű, a hol atyja orvos volt; mint fiatal ember kalandos életre vágyva,

szülei tudta nélkül átment Amerikába és Arkansas államban Helena városában letelepedett. A háború kitörésekor mint közvitéz állott be az első arkansas-önkéntes-ezredbe, de csakhamar annak parancsnoka lőn, a silohi és a perryvillei csatákban kitűntette magát, minek folytán tábornok lett, később pedig osztály-tábornokká kinevezve, a franklini ütközetben elesett.

15) Terry-Howe Alfed tábornok, Connecticutban született 1831-ben, ügyvéd volt és a háború kitörésénél a 3-ik, később a 17-ik gyalog-ezredben szolgált; kitűnő tehetségei és bátorsága következtében mihamar ez utóbbi ezred parancsnoka lőn; Shermann alatt Plulafski bevétele után tábornokká, majd osztály-tábornokká és Richmond alatt hadtest-tábornokká emelkedett.

16) Griffin és Ayres tábornokok mindketten a whest-pointi intézetben neveltettek, az első a tüzérségben, a második a mérnök-karban szolgált, míg tábornokok lettek. Ayres különösen Shermann alatt, később a Potomac-seregben mint osztály-tábornok kitűnő szolgálatot tett.

17) Johnson András, az unio alelnöke, és Lincoln meggyilkoltatása után annak rendes elnöke, szegény sorsú szülektől származott és korán árván maradt. Mint 10 éves gyermek egy szabóhoz jött, a hol 7 évig varrt, de e közben saját ösztönéből olvasni és írni tanult és a technikai tudományokra adta magát. 1828-ban, mint 20 éves, egy jómódu polgár leányát vette el Greenvilleben, a hol már mint mester letelepedett. Két év mulva annyira megnyerte polgártársai bizalmát, hogy polgármesterré választatott, 1835-ben a Tennessee államtanácsnak és 1848-ban pedig a congressus tanácsának tagja lőn, 1853-ban a fennnevezett állam kormányzójává és 1864-ben az unio alelnökévé választatott.

Vége.

TARTALOM.

Első Rész.

Az 1861- és 1862-ik év eseményei.

I-ső szakasz.

Lap.

Politikai helyzet 13

2-ik szakasz.

A háboru színhelye 17

3-ik szakasz.

A háboru kitörése. Az 1861-ik év eseményeinek rövid áttekintése 19

4-ik szakasz.

Mac-Clellan átveszi a Potomac-sereg vezényletét. Az 1862-ik év elején történt működések 22

5-ik szakasz.

Az éjszakiak részéről kifejtett nagy erőfeszítések. Mi képesité a délt oly szivós ellenállásra? 27

6-ik szakasz.

Csata az Antietán folyónál. Mac-Clellan a sereg-fővezérségtől elmozdittatik 32

7-ik szakasz.

A hadi munkálatok az 1862-ik év végén 50

8-ik szakasz. Lap.

Hadműködés az Atlanti Oceán partjain. Politikai helyzet szemben Európával. A rabszolgák felszabadítási proclamatio 63

9-ik szakasz.

Hooker tábornok átveszi a Potomac-sereg vezényletét. A chancellorsvillei csata 73
Jegyzetek az 1-ső részhez 89

Második Rész.

A háboru azon időszakát tárgyalja, a melyben az éjszaki seregek mindenütt elönyöket vívnak ki.

1-ső szakasz.

A chancellorsvillei csata következményei. Lee hadműködését átteszi a Susquehanna folyam vonalára. A gettysburgi ütközet 109

2-ik szakasz.

Wicksburg és Port-Hudson várak bevétele 132

3-ik szakasz.

Az unio részéről rendelt nehány kiküldetések rövid megemlítése. Charleston várának sikertelen ostroma. Hadműködés a központban 155

4-ik szakasz.

Hadműködések folytatása a központban. Tennessee-állam teljes elfoglalása. Rosencrans visszanyomja Bragg confoederalista tábornokot Georgiába. Ütközet a Chickamanga folyónál 163

5-ik szakasz.

Hadműködések Virginiában. Visszatekintés a hadviselő felekre 182
Jegyzetek a 2-ik részhez 193

Harmadik Rész.

Shermann tábornok menete Atlantára és Savannahra. Petersburg várának ostroma és Richmond bevétele. E két hadmüködéssel a dél legyözetvén, a háboru bevégeztetett.

1-sö szakasz.

Lap.

Grant neveztetik ki az unio összes seregeinek fövezérévé. A hadsereg ujjászervezése. Grant tervei . . . 201

2-ik szakasz.

A háboru színhelyének áttekintése. A virginiai sereg megkezdi müködését. Több napi csaták Spottsylvániánál és a North-Anna folyónál. Lee visszavonúl Richmond alá 207

3-ik szakasz.

Shermann tábornok georgiai hadjárata. Buzzard-Roast melletti ütközet. Csaták Refaca, Dallas városok mellett és a Kenesaw hegységben 232

4-ik szakasz.

Visszatekintés Shermann eddigi hadjáratára. Az unionista sereg átkel a Chattahochee folyón. Johnston átadja a vezérletet Hood tábornoknak. Csaták Atlanta előtt. Shermann megkerüli Atlantát. Hood elhagyja Atlantát, melyet az éjszakiak megszállnak 242

5-ik szakasz.

Hadi események a tengeren. A confoederalista „Alabama“ kalózhajót a cherbourgi kikötő előtt a „Kearsarge“ unionista hadigőzös elsülyeszti. A „Florida“ kalózhajót pedig a braziliai vizeken a „Wachussetts“ unionista hajó elfogja. Általános helyzet az 1864-ik év második felében 259

Lap.

6-ik szakasz.

Hadműködések az 1864-ik év második felében Richmond és Petersburg előtt. Rövid megemlítése a Shenandoah völgyben történteknek. Hood Shermann hátvonalára veti magát 268

7-ik szakasz.

Shermann menete Savannahra. E város megejtése. Helyzet az 1864-ik év végén 274

8-ik szakasz.

Békekisérletek. A két hadviselő rész helyzete az 1865-ik év kezdetén. Shermann hadjárata dél- és éjszak-Carolinában. Charleston feladása. Georgtown bevétele Willmington elfoglalása 282

9-ik szakasz.

Hadműködések Petersburg és Richmond alatt. Grant támadásra kel, melynek következtében Richmond és Petersburg elesnek. Lee capitulál. A háboru vége. Lincoln meggyilkoltatása. Zárszó 289

Jegyzetek a 3-ik részhez 305

18 20 német mértföld

Légrády testv Budapest

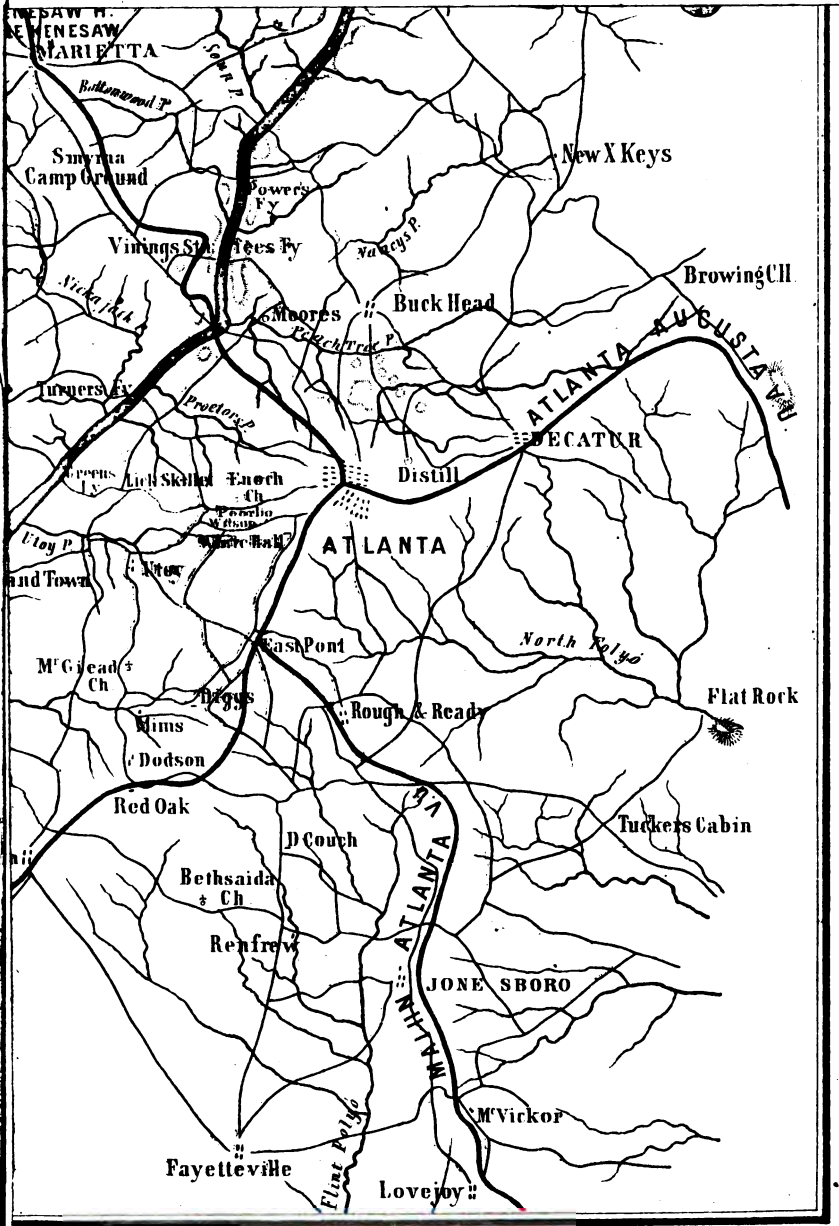
MARIETTA
Rottenwood P.
Smyrna Camp Ground
Powers Fy
New X Keys
Vinings Sta.
Tees Fy
Nancys P.
Browing Cll
Nickajack
Moores
Buck Head
Peach Tree P.
ATLANTA AUGUSTA R.R.
Turners Fy
Proctors P.
DECATUR
Distill
Enoch Ch
ATLANTA
Uloy P.
East Point
North Tolyo
Flat Rock
Rough & Ready
Sims
Dodson
Red Oak
Tuckers Cabin
D Couch
Bethsaida Ch
ATLANTA R.R.
Renfrew
JONESBORO
McVickor
Fayetteville
Flint Polyo
Lovejoy

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.